

Інститут Політичної Освіти
Фонд Конрада Аденауера

Що має знати депутат місцевої ради

Книга III

**БЮДЖЕТ І БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС
НА РІВНІ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ
В УКРАЇНІ**

Київ-2011

УДК 352/354

ББК 67.401

С 160

Редакція - авторська: Інститут Політичної Освіти

Над виданням працювали:

Іван Лопушинський

Юрій Гаврилюк

Андрій Странніков

Любомир Грицак

Олександр Солонтай

Відповідальний за випуск:

Віктор Галич

Що має знати депутат місцевої ради. Книга 3. **Бюджет і бюджетний процес на рівні місцевого самоврядування в Україні**: Навчальний посібник - К.: ІПО, 2011. - 160 с.

Цей посібник призначено для депутатів місцевих рад. Видання, що ви тримаєте в руках, - третє в серії "Що має знати депутат місцевої ради". Тут висвітлюються питання організації бюджетного процесу в Україні на основі нових Бюджетного та Податкового кодексів. Ви прочитаєте про бюджетний устрій нашої держави, дізнаєтеся про принципи формування місцевих бюджетів. Ми зорієнтуємо вас щодо структури їх дохідної та видаткової частин, розкажемо про загальні засади встановлення та справляння місцевих податків і зборів.

Завдання книжки - озброїти депутатів місцевих рад як теоретичними знаннями, так і практичними інструментами бюджетного процесу. Це дозволить їм ще більш ефективно спрямувати свою діяльність на задоволення інтересів і потреб територіальних громад.

Серія книг "Що має знати депутат місцевої ради" видається в рамках проекту "Місцеве самоврядування. Крок до ефективності", що передбачає навчання молодих депутатів місцевих рад усіх областей України та Автономної Республіки Крим і реалізується Інститутом Політичної Освіти.

ISBN:978-966-410-025-7 © Інститут Політичної Освіти, 2011

© Колектив авторів, 2011

ПЕРЕДМОВА

Свого часу, ухвалення 2001 року Бюджетного кодексу України стало першим кроком на шляху до модернізації міжбюджетних відносин. Вперше, у Кодексі було здійснено розмежування на довгострокові основи доходів та видатків бюджетів усіх рівнів, визначено склад закріплених і власних доходів місцевих бюджетів, урегульовано систему міжбюджетних трансфертів шляхом запровадження формульного розрахунку їх обсягу.

Але впродовж наступних 10 років спостерігалася негативна тенденція до збільшення кількості дотаційних місцевих бюджетів, зростання питомої ваги дотації і субвенції у сукупних доходах бюджетів територіальних громад і особливо сільських, селищних і районних бюджетів. Постійно зростала кількість видів субвенції з державного бюджету, що не сприяло планомірному регіональному розвитку території. Субвенції, як правило, носили соціальний характер і спрямовувалися на виплату різного роду допомоги малозабезпеченим громадянам та сім'ям з дітьми, надання пільг та субсидій населенню, окремим категоріям громадян. Питомо ж вага інвестиційних субвенцій у бюджетах громад взагалі була незначною.

Обсяг же видатків, що визначався Міністерством фінансів України для місцевих бюджетів на виконання делегованих повноважень на основі фінансових нормативів бюджетної забезпеченості, був значно меншим за реальну потребу територіальних громад. Як наслідок, цих коштів вистачало лише на фінансування мінімальних соціальних потреб. Крім того, щорічний розрахунок міжбюджетних трансфертів, що здійснювався на основі фактичних показників виконання місцевих бюджетів за останні три роки, не спонукав місцеві органи влади до нарощування дохідної бази та пошуку альтернативних джерел наповнення місцевих бюджетів.

Усі ці та інші проблеми, що існували у взаємовідносинах між різними видами бюджетів, потребували свого нагального розв'язання шляхом проведення реформи міжбюджетних відносин в Україні на основі адаптованої до місцевих умов світової та європейської практики. Саме тому, все частіше почала луhati теза про необхідність нової редакції Бюджетного кодексу.

8 липня 2010 року ухвалено новий Бюджетний кодекс України, а 2 грудня 2010 року - вперше був прийнятий Податковий кодекс України. Кодексами було передано до місцевих бюджетів окремі джерела доходів, розширено базу надходжень до бюджету розвитку, упорядковано окремі видатки. Право на отримання 50 відсотків понадпланових надходжень податку на прибуток підприємств та акцизного збору можуть додати місцевим бюджетам України щорічний фінансовий ресурс обсягом щонайменше 23 мільярди гривень (у цінах 2010 року).

Новий Бюджетний кодекс має низку переваг над тими нормами, що були чинними, починаючи з 2001 року. Зокрема, у ньому закріплено подальший розвиток програмно-цільового методу бюджетування, запровадження середньострокового бюджетного планування, застосування сучасних методів управління бюджетними коштами, державним та місцевим боргом, посилення бюджетної дисципліни, удосконалення системи контролю та відповідальності, упорядкування процедур розгляду і прийняття Закону про державний бюджет тощо.

Але вже сьогодні є добре зрозумілим, що не провівши реформування адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування в Україні, не забезпечивши дію принципу субсидіарності, не виробивши цілісної регіональної політики країни на основі децентралізації влади, не можна буде побудувати дієздатну бюджетну систему як на державному, так і на місцевому рівнях.

Саме такий підхід до вирішення проблем територіальних громад, на наше глибоке переконання, спричинить створення фінансово потужних місцевих бюджетів, а значить дасть можливість досягти бажаного результату для всієї системи місцевого самоврядування - суттєвого збільшення показників життєдіяльності та життєзабезпечення людини і через неї - усього суспільного добробуту.

Чи наблизять до цього стратегічного завдання Україну два нових кодекси, ми зможемо побачити вже у найближчі роки.

ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Для виконання своїх завдань місцева влада повинна мати достатні фінансові і матеріальні ресурси, а також мати право самостійного управління і розпорядження ними. Одним з найважливіших у відношенні власних ресурсів є право на самостійне формування, прийняття і виконання місцевого бюджету.

Формування бюджету - це процес коротко-, середньо- і довгострокового планування доходів і видатків, що неможливе без закріплених на довгостроковій основі дохідних джерел місцевих бюджетів.

Бюджет - це головний інструмент проведення соціально-економічної політики, оскільки бюджетна політика повинна сприяти сталому і ефективному економічному розвитку. Відповідно до цілей економічної політики, уряд країни визначає для себе пріоритетні завдання бюджетної політики.

Формування політики - це:

- визначення пріоритетів;
- виявлення специфічних місцевих проблем та обмежень;
- розробка економічної перспективи;
- дотримання ключових принципів реформування.

Умовно бюджетну політику щодо бюджетів місцевого самоврядування можна поділити на **державну і місцеву**.

Відповідно до принципу єдності бюджетної системи України держава через місцеві бюджети реалізує **загальнодержавну соціальну політику**.

Державна політика реалізується через законодавство про місцеве самоврядування, галузеве законодавство, бюджетне законодавство та загальнодержавні фінансові нормативи бюджетної забезпеченості для місцевих бюджетів. Відомо, що **місцеві органи влади** в процесі формування бюджетів обмежені в своїх діях законодавством, але, у

свою чергу, мають достатній простір для формування власної політики. В умовах формульного порядку розподілу міжбюджетних ресурсів кращих результатів досягає та територія, що має власну цілеспрямовану ефективну політику.

Бюджетна політика на місцевому рівні - це офіційно визначені органом місцевого самоврядування цілі і напрямки розвитку бюджетних відносин та методи їх реалізації.

Бюджетна політика - це заяви, зроблені політиками для конкретизації їхньої філософії фінансового управління. У широкому розумінні політика - це офіційна позиція органів місцевого самоврядування для підтримки реалізації фінансових цілей. Політика створює рамки для фінансового управління і спрямовує фінансистів у веденні фінансових справ органів місцевого самоврядування.

Важливим документом, що визначає бюджетну політику на місцевому рівні, є **програма економічного та соціального розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці**.

У програмі економічного та соціального розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці на наступний рік має бути відбито:

- 1 Аналіз соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці за попередній і поточний роки та характеристика головних проблем розвитку її економіки та соціальної сфери;
- 2 Стан використання природного, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалу, екологічна ситуація.
- 3 Можливі шляхи розв'язання головних проблем розвитку економіки і соціальної сфери;
- 4 Цілі та пріоритети соціально-економічного розвитку в наступному році;
- 5 Система заходів органів місцевого самоврядування щодо реалізації соціально-економічної політики з визначенням термінів виконання та виконавців;
- 6 Основні показники соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці (за кожним із напрямків);
- 7 Дані про отримання та використання доходів від розпорядження об'єктами права комунальної власності, ефективності використання об'єктів права комунальної власності, показники

розвитку підприємств та організацій, що є об'єктами права комунальної власності;

8 Місцеві програми.

Поточна бюджетна політика визначає обсяг бюджету, балансові показники, обсяг резервного фонду і розподіл ролей між різними бюджетними чинниками.

Місцеву бюджетну політику можна поділити **на регіональну** (визначені в межах наявних повноважень напрямки соціально-економічного розвитку області, району, принципи міжбюджетних відносин на зазначених територіях) **та політику конкретного органу** місцевого самоврядування.

Процес розробки бюджетної політики на наступний рік починається набагато раніше процесу складання самого бюджету.

Документально бюджетна політика фіксується в програмі економічного та соціального розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці, окре-

мих програмах та рішеннях.

Процес формування бюджетної політики на наступний рік включає:

- визначення головних проблем розвитку економіки та соціальної сфери на основі аналізу соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці за попередній і поточний роки;
- визначення головних проблем розвитку бази доходів та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів на основі аналізу виконання бюджету за минулий рік;
- аналіз виконання соціальних програм, що фінансуються з бюджету;
- вивчення законодавчої та нормативної бази, що впливатиме на формування і виконання бюджетів наступного року;
- вивчення реальних потреб населення в бюджетних послугах та тенденцій трансформації їх структури в майбутньому;

- прийняття в межах наявних повноважень рішень щодо розширення бази надходжень: установлення ставок податків і зборів, пільг та інших економічних пріоритетів;
- розробка та затвердження заходів з реформування мережі бюджетних установ та структури послуг, що вони надають;
- визначення напрямків розвитку підприємств комунальної власності та підвищення ефективності управління ними;
- Внесення коректив до довгострокових програм, розгляд і прийняття нових програм на наступний рік та визначення пріоритетних напрямків витрачання бюджетних коштів в умовах обмеженого фінансування;
- визначення напрямків ефективного використання коштів відповідного місцевого бюджету: об'єднання коштів з коштами інших бюджетів для виконання спільних програм або передачі коштів у вигляді субвенції.

Запорукою успіху місцевої бюджетної політики є її прозорість, відкритість і зрозумілість як для представницьких органів влади, так і для населення відповідної території, її публічна підтримка.

Однією з основних цілей бюджетної реформи на місцевому рівні є подолання традиційної практики роботи над бюджетом, що встановлювала пріоритетність потреб над бюджетними можливостями. Отже, потреби мають бути розподілені за пріоритетами і співвіднесені з наявними ресурсами, а можливості мають прогнозуватися на перспективу.

Складання проектів бюджетів - виняткова прерогатива Уряду України, відповідних органів виконавчої влади місцевих органів, органів місцевого самоврядування.

Безпосереднє складання проектів бюджетів здійснюється

Міністерством фінансів України, місцевими фінансовими органами і виконавчими органами місцевого самоврядування.

З метою своєчасного і якісного складання проектів бюджетів органи місцевого самоврядування мають право одержувати необхідні дані від фінансових органів, регіональних органів Державної казначейської та Державної податкової служб України.

БЮДЖЕТ І БЮДЖЕТНИЙ УСТРІЙ В УКРАЇНІ. ПРОЦЕДУРА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

*Структура бюджетної системи України
Зміст і структура бюджетного процесу
Бюджетний регламент
Розгляд та затвердження Верховною Радою України
Державного бюджету України*

Бюджетна система України складається з державного та місцевих бюджетів.

Відповідно до статті 5 Бюджетного кодексу, **місцевими бюджетами (схема 4) є:**

- бюджет Автономної Республіки Крим;
- обласні бюджети;
- районні бюджети;
- бюджети місцевого самоврядування (бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст, районів у містах).

Схема 2.1. Структура місцевих бюджетів

Зміст і структура бюджетного процесу

Організація бюджетного процесу в Україні здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу, рішень Верховної Ради Автономної Республіки Крим (АРК), місцевих рад та їх виконавчих органів у межах чинного законодавства.

Бюджетний процес - це регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

У сучасній економічній літературі існує єдиний погляд на визначення змісту бюджетного процесу - це процес складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів усіх рівнів.

Визначення бюджетного процесу в українському законодавстві дається більш розширено, оскільки процедура бюджетного процесу починається зі складання бюджету і закінчується затвердженням звітів про їх виконання.

Усі стадії бюджетного процесу повторюються систематично, щороку. Так втілюється принцип щорічності бюджету. Бюджет складається і затверджується на рік, який має назву бюджетного року, або бюджетного періоду. В Україні він збігається з календарним роком: з 1 січня до 31 грудня. У Франції, Бельгії, Швейцарії бюджетний рік також збігається з календарним. Разом з тим слід зазначити, що не в усіх країнах цей період збігається з початком року. Так, у Великій Британії, Канаді, Японії він починається з 1 квітня, в Італії - з 1 липня, в США - з 1 жовтня.

Перші три стадії в структурі бюджетного процесу, а саме: складання, розгляд і затвердження являють собою бюджетне планування.

Бюджетне планування є комплексом організаційно-технічних, методичних і методологічних заходів із визначення доходів і видатків бюджетів у ході їх складання, розгляду та затвердження.

Бюджетне планування базується на таких завданнях, що стоять перед органами, на які покладена функція складання проекту бюджету:

- визначення реальної величини доходів, які слід зібрати в наступному бюджетному періоді;
- обґрунтованість і визначення розмірів бюджетних видатків за кожним напрямком;
- збалансування бюджету.

Принципи бюджетного планування здебільшого визначаються принципами побудови бюджетної системи.

Бюджетна система України ґрунтується на таких принципах:

1) **принцип єдності бюджетної системи України** – єдність бюджетної системи України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності;

2) **принцип збалансованості** – повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень бюджету на відповідний бюджетний період;

3) **принцип самостійності** – Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних місцевих бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави. Самостійність бюджетів забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом відповідних органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України, правом Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних місцевих рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети;

4) **принцип повноти** – до складу бюджетів підлягають включенню всі надходження бюджетів та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

5) **принцип обґрунтованості** – бюджет формується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку України та розрахунках надходжень бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил;

6) **принцип ефективності та результативності** – при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної

системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання послуг, гарантованих державою, Автономною Республікою Крим, місцевим самоврядуванням (далі - гарантовані послуги), при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів;

7) **принцип субсидіарності** - розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами ґрунтується на потребі максимально можливого наближення надання гарантованих послуг до їх безпосереднього споживача;

8) **принцип цільового використання бюджетних коштів** - бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями;

9) **принцип справедливості і неупередженості** - бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами;

10) **принцип публічності та прозорості** - інформування громадськості з питань складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного бюджету та місцевих бюджетів.

Бюджетний регламент

Бюджетний процес повинен регулюються бюджетним регламентом.

Бюджетний регламент - документ, у якому визначаються порядок і терміни складання, розгляду і затвердження бюджету, а також організація його виконання.

Бюджетний регламент:

- визначає чітке розмежування функцій між органами державної влади і державного управління;
- установлює всю документацію, що використовується в бюджетному процесі;
- визначає особливий порядок виконання бюджету в разі його несвоєчасного затвердження;

- визначає відповідальність органів за порушення бюджетного регламенту:
 - а) виконавчої влади - за неякісний проект бюджету і несвоєчасно поданий;
 - б) законодавчої влади - за порушення встановлених термінів розгляду і затвердження бюджету;
 - в) Міністерства фінансів - за нецільове використання бюджетних коштів.

Наявність затвердженого бюджетного регламенту в державі - найбільш актуальне завдання для організації бюджетного процесу.

Таблиця 2.2

Календарний план складання проекту державного бюджету України, його розгляду та прийняття
(згідно з нормами Глави 27 Закону України "Про Регламент Верховної Ради України")

Подія	Відповідальний	Терміни
Прийняття постанови щодо схвалення проекту закону про Державний бюджет та подання його Верховній Раді	Кабінет Міністрів України	не пізніше 15 вересня
Представлення Міністром фінансів України на пленарному засіданні Верховної Ради проекту закону про Державний бюджет України	Міністр фінансів України	не пізніше 20 вересня
Розгляд проекту закону про Державний бюджет народними депутатами, а також у комітетах, депутатських фракціях та групах Верховної Ради України	Комітети, депутатські фракції та групи Верховної Ради України	не пізніше 1 жовтня
Підготовка висновків та пропозицій проекту закону про Державний бюджет України	Комітет Верховної Ради України з питань бюджету разом з Кабінетом Міністрів України	не пізніше 15 жовтня
Прийняття проекту закону про Державний бюджет України в першому читанні	Верховна Рада України	не пізніше 20 жовтня
Подання Верховній Раді України доопрацьованого проекту закону про Державний бюджет України	Кабінет Міністрів України	не пізніше 3 листопада
Друге читання Верховною Радою України проекту закону про Державний бюджет України	Верховна Рада України	не пізніше 20 листопада
Третє читання Верховною Радою України проекту закону про Державний бюджет України	Верховна Рада України	не пізніше 25 листопада
Прийняття Закону про Державний бюджет України	Верховна Рада України	до 1 грудня

Закон Про Державний бюджет України та його зміст

Закон про Державний бюджет України приймається щороку і діє впродовж бюджетного року.

1. *Законом про Державний бюджет України визначаються:*

1) загальна сума доходів, видатків та кредитування державного бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

2) граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) державного бюджету у відповідному бюджетному періоді і державного боргу на кінець відповідного бюджетного періоду, граничний обсяг надання державних гарантій, а також повноваження щодо цих гарантій відповідно до статті 17 Бюджетного кодексу;

3) доходи державного бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до закону);

4) фінансування державного бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до закону);

5) бюджетні призначення головним розпорядникам коштів державного бюджету за бюджетною класифікацією з обов'язковим виділенням видатків споживання (з них видатків на оплату праці, оплату комунальних послуг і енергоносіїв) та видатків розвитку, уключаючи розподіл видатків на централізовані заходи між адміністративно-територіальними одиницями (у додатках до закону);

6) бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів (у додатках до закону);

7) розмір оборотного залишку коштів державного бюджету;

8) розмір мінімальної заробітної плати на відповідний бюджетний період;

9) розмір прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для основних соціальних і демографічних груп населення та рівень забезпечення прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період;

10) перелік кредитів (позик), що залучаються державою від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних програм (проектів), із зазначенням кредиторів, загальних обсягів кредитів (позик) та обсягів їх залучення у відповідному бюджетному періоді в розрізі бюджетних програм (у додатку до закону);

11) додаткові положення, що регламентують процес виконання бюджету.

2. У законі про Державний бюджет України видатки та кредитування за головними розпорядниками коштів державного бюджету деталізовані за програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету, за групами функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету та окремими категоріями економічної класифікації видатків бюджету і класифікації кредитування бюджету.

СКЛАДАННЯ, РОЗГЛЯД ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОСНОВІ ПОЛОЖЕНЬ БЮДЖЕТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ)

*Порядок складання проектів місцевих бюджетів
Громадські слухання місцевого бюджету
Календарний план розгляду місцевих бюджетів в Україні
Розгляд і затвердження місцевих бюджетів*

Порядок складання проектів місцевих бюджетів встановлений статтею 75 Бюджетного кодексу, а саме:

1. Міністерство фінансів України доводить Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний бюджетний період.

2. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад зобов'язані надавати необхідну інформацію: Міністерству фінансів України - для проведення розрахунків обсягів міжбюджетних трансфертів та інших показників; Комітету Верховної Ради України з питань бюджету - для розгляду цих розрахунків.

3. Згідно з типовою формою бюджетних запитів, визначеною Міністерством фінансів України, та з урахуванням особливостей складання проектів місцевих бюджетів місцеві фінансові органи розробляють і доводять до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів.

4. Головні розпорядники бюджетних коштів організують розроблення бюджетних запитів для подання місцевим фінансовим органам у терміни та в порядку, встановлені цими органами. Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують своєчасність, достовірність та зміст поданих місцевим фінансовим органам бюджетних запитів, що мають містити всю інформацію, потрібну для аналізу показників проекту місцевого бюджету, згідно з вимогами місцевих фінансових органів.

5. Місцеві фінансові органи на будь-якому етапі складання і розгляду проектів місцевих бюджетів здійснюють аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, з погляду його відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості та ефективності використання бюджетних коштів. На основі результатів аналізу керівник місцевого фінансового органу ухвалює рішення про включення бюджетного запиту до пропозиції проекту місцевого бюджету перед поданням його на розгляд відповідно

Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад.

6. Виконавчі органи сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад (крім виконавчих органів рад, для бюджетів територіальних громад яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти), районні державні адміністрації в містах Києві та Севастополі подають відповідно районним або міським фінансовим органам пропозиції щодо показників проектів відповідних бюджетів.

7. Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах кошти бюджетів для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ з урахуванням статей 92 і 93 Бюджетного кодексу.

8. У тижневий строк з дня схвалення Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України Міністерство фінансів України забезпечує доведення Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад розрахунків прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, методики їх визначення, організаційно-методологічних вимог та інших показників щодо складання проектів місцевих бюджетів, а також пропозицій щодо форми проекту рішення про місцевий бюджет (типової форми рішення).

9. У тижневий строк з дня прийняття проекту закону про Державний бюджет України у другому читанні Кабінет Міністрів України забезпечує доведення Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад визначених таким законом показників міжбюджетних відносин (включаючи обсяги міжбюджетних трансфертів для відповідних бюджетів) і текстових статей, а також організаційно-методологічних вимог щодо складання проектів місцевих бюджетів. У триденний строк з дня отримання таких документів Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні державні адміністрації доводять виконавчим органам міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) рад, районним державним адміністраціям відповідні обсяги субвенцій на здійснення державних програм соціального захисту.

Складений проект бюджету Мінфін АРК подає на розгляд Раді міністрів АРК, обласні і міські (міста Київ і Севастополь) фінансові управління - державним адміністраціям. У разі згоди до 10 грудня Рада міністрів АРК передає його Верховній Раді АРК, обласні і міські державні адміністрації - відповідним радам. Спочатку проекти відповідних місцевих бюджетів централізованого рівня розглядають

постійні комісії, які готують висновки і зауваження щодо показників доходів і видатків бюджету. З доповіддю про проект республіканського бюджету АРК на засіданні Верховної Ради виступають міністр фінансів АРК та голова чинної комісії з питань бюджету; обласного і міського (міста Київ і Севастополь) – на засіданні сесії рад – начальник фінансового управління та голова комісії з питань бюджету. У процесі обговорення беруть участь усі депутати. Проект республіканського бюджету АРК затверджується на сесії Верховної Ради АРК, обласних і міських – на сесії ради тільки після затвердження проекту державного бюджету. *Якщо місцевий бюджет не буде прийнято до 30 грудня, то набувають чинності показники бюджету, який передано на затвердження.*

Щодо процедури бюджетного планування місцевих бюджетів базового рівня, а саме: районних, міських, районних у містах, то вона є аналогічною до процедури бюджетного планування місцевих бюджетів централізованого рівня, за винятком терміну подання проекту бюджету на розгляд і затвердження радам. Для місцевих бюджетів базового рівня встановлений термін – *25 грудня.*

Календарний план розгляду місцевих бюджетів України подано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Календарний план розгляду місцевих бюджетів в Україні

Подія	Відповідальний	Терміни
Завершення другого читання проекту закону про Державний бюджет України	Верховна Рада України	не пізніше 20 листопада
Доведення Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам відповідних рад положення та показників міжбюджетних відносин (обсягів міжбюджетних трансфертів для відповідних бюджетів)	Кабінет Міністрів України	у тижневий термін після завершення другого читання
Затвердження бюджетів Автономної Республіки Крим, районних, міських (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення)	Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідні міські ради	не пізніше ніж у двотижневий термін після офіційного опублікування закону про Державний бюджет України
Затвердження міських (міст районного значення) бюджетів, районів у містах, селищних та сільських бюджетів	Відповідні міські, районні у містах, селищні та сільські ради	не пізніше ніж у двотижневий термін після затвердження районного чи міського бюджету

Етапи формування місцевого бюджету

Схема 3.2. Етапи формування місцевого бюджету
Процес складання бюджету

- Календар складання бюджету
- Підготовка і розробка бюджетної політики
- Встановлення граничних обсягів загальних видатків
- Видання інструкцій до бюджету
- Підготовка бюджетних запитів
- Консолідація даних і аналіз бюджету
- Визначення і вирішення проблем
- Бюджетні рішення
- Підготовка бюджету та відповідних документів
- Подання бюджету на громадські слухання і розгляд

Підготовка до розгляду бюджету

- Важко ухвалювати раціональні рішення без попереднього розуміння фактів і забезпечення точності інформації, що використовується, та розуміння фактичних даних.
- Складні рішення завжди вимагають високого ступеня координації дій осіб і службовців, які їх приймають.

Рішенням про місцевий бюджет визначаються:

- загальна сума доходів, видатків та кредитування місцевого бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);
- граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) місцевого бюджету в наступному бюджетному періоді і місцевого боргу на кінець наступного бюджетного періоду; граничний обсяг надання місцевих гарантій, а також повноваження щодо надання таких гарантій;
- доходи місцевого бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до рішення);
- фінансування місцевого бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до рішення);
- бюджетні призначення головним розпорядникам коштів місцевого бюджету за бюджетною класифікацією з обов'язковим виділенням видатків споживання (з них видатків на оплату праці,

оплату комунальних послуг і енергоносіїв) та видатків розвитку (у додатках до рішення);

- бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів (у додатках до рішення);
- розмір оборотного залишку коштів місцевого бюджету;
- додаткові положення, що регламентують процес виконання місцевого бюджету.
- перелік захищених видатків місцевого бюджету.

Матеріали до проекту рішення про місцевий бюджет:

- 1) пояснювальна записка до проекту рішення;
- 2) прогноз місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, підготовлений відповідно до статті 21 Бюджетного кодексу;
- 3) проект показників зведеного бюджету району, міста з районним поділом, міста, що об'єднує бюджети села, селища, міста районного значення;
- 4) показники витрат місцевого бюджету, необхідних на наступні бюджетні періоди для завершення інвестиційних програм (проектів), що враховані в бюджеті, за умови, якщо реалізація таких програм (проектів) триває більше одного бюджетного періоду;
- 5) перелік інвестиційних програм (проектів) на плановий бюджетний період та наступні за плановим два бюджетні періоди;
- 6) інформація про хід виконання відповідного бюджету в поточному бюджетному періоді;
- 7) пояснення головних розпорядників бюджетних коштів до проекту відповідного бюджету (подаються комісії з питань бюджету Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради);
- 8) інші матеріали, обсяг і форму яких визначає Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцева державна адміністрація або виконавчий орган відповідної місцевої ради.

Пояснювальна записка до проекту рішення містить:

- а) інформацію про соціально-економічний стан відповідної адміністративно-територіальної одиниці і прогноз її розвитку на наступний бюджетний період, покладені в основу проекту місцевого бюджету;
- б) оцінку доходів місцевого бюджету з урахуванням втрат доходів місцевого бюджету внаслідок наданих Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою податкових пільг;
- в) пояснення до основних положень проекту рішення про місцевий бюджет, уключаючи аналіз пропонованих обсягів видатків і кредитування за бюджетною класифікацією. Пояснення включають бюджетні показники за попередній, поточний, наступний бюджетні періоди в розрізі класифікації видатків та кредитування бюджету;

г) обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин та надання субвенцій на виконання інвестиційних програм (проектів);

г) інформацію щодо погашення місцевого боргу, обсягів та умов місцевих запозичень.

Громадські слухання місцевого бюджету

Територіальна громада має право проводити громадські слухання - зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами органів місцевого самоврядування, під час яких представники територіальної громади можуть висловлюватися щодо бюджетних пропозицій, стратегічних планів тощо, порушувати питання, висловлювати думки та рекомендації на користь громади щодо підвищення якості послуг тощо.

Громадське слухання - це офіційне засідання, яке проводиться органом місцевої влади з метою ознайомлення із міркуваннями, думками та зауваженнями представників громадськості. Під час слухань державні службовці чи посадові особи місцевого самоврядування ознайомлюються з думками та рекомендаціями мешканців певної громади щодо можливих варіантів розв'язання проблем, наприклад, нової пропозиції щодо фінансування. Громадські слухання дають також можливість адміністрації поінформувати громадян про свої міркування і по можливості заручитися їхньою підтримкою.

Відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні":

- Громада має право проводити громадські слухання з проекту бюджету;
- Громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік;
- Пропозиції, що вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування;
- Порядок організації громадських слухань визначається відповідно до статуту територіальної громади.

Щоб відігравати свою роль в управлінні, громадськість повинна володіти вичерпною інформацією про владу, тобто знати організаційну структуру: яка посадова особа за що відповідає, звідки надходять кошти тощо. Найважливіше - громада має знати, коли, як і ким ухвалюються основні рішення як політичні, так і поточні, оперативні. Ця інформація має бути максимально доступною і зрозумілою.

Надання громадянам можливості побачити і зрозуміти, як працює адміністрація чи виконком, називають часом "прозорістю". Прозорість означає регулярне та вичерпне інформування гро-

мадськості про всі аспекти процесу ухвалення рішень та відповідальних офіційних осіб. Ініціатива щодо запровадження прозорості має йти згори, і вищі посадові особи повинні бути готовими до застосування основних принципів прозорої поведінки. Це зобов'язання є абсолютно необхідним для забезпечення дієвої участі та підтримки з боку громадськості. З іншого боку, завдання громадян полягає в тому, щоб їх обранці перед ними звітували.

Хоч прозорість і робить управління вразливим до критики, перевагою є те, що завдяки прозорості, водночас, пом'якшується гострота цієї критики. Коли людям дають можливість висловитися, вони схильні виявляти менше незадоволення та ворожості до посадових осіб, які ухвалюють рішення, а отже, краще сприйматимуть самі рішення. Забезпечення підтримки громадою основних бюджетних статей, таких, наприклад, як проекти, що спрямовані на розбудову інфраструктури або підвищення тарифів на водопостачання, має особливо важливе значення для життєздатності громади в майбутньому. Іншою перевагою є те, що залучення громадськості спонукає мешканців до кращого розуміння підходу, спрямованого саме на вирішення проблеми ніж просто до критики постфактум. Прозорість дає також можливість працівникам виконкому (адміністрації) розв'язати деякі з питань, що порушуються громадськістю, зміцнюючи таким чином свою репутацію та створюючи позитивний імідж. Ще одна перевага громадських слухань полягає в тому, що коли громадськість та виконком працюють разом, вони поділяють відповідальність за будь-які ухвалені рішення.

Отже, наслідками прозорості є глибше розуміння та співпраця. Коли громадяни бачать, що відбувається у виконкомі, вони краще розуміють, які нелегкі рішення доводиться ухвалювати органам влади. При цьому довіра, упевненість та підтримка з боку громадськості зазвичай зростають. Скажімо, якщо мешканці бачать показники бюджету, то можуть зрозуміти не тільки сам факт, що кошти обмежені, а й якою мірою, звідки надходять ці кошти і як використовуються. Концепція "власності" означає, що коли люди розуміють, яким чином працює виконком, то відчують, що це "їхній" уряд і тому більше цінують досягнення і більш толерантно та з розумінням ставляться до труднощів. До того ж, важливим є й те, що виконком підзвітний громаді.

Звичайно, залучення громадськості не робить роботу органу влади досконалою. Навіть у порівняно невеликих громадах питання, з якими стикається міська влада, є складними і часом непередбачуваними. Трапляються неочікувані та термінові речі, відбувається конфлікт ідей, люди помиляються. Часто громадянам не вистачає терпіння, щоб повністю зрозуміти суть проблеми. Люди зазвичай скаржаться на те, чого не розуміють.

Рекомендації щодо проведення громадського слухання

1. Запросіть громадян, зокрема представників цільових груп населення залежно від теми слухання.
2. Підготуйте та завчасно роздайте основні інформаційні матеріали до проведення публічних слухань.
3. Заплануйте і організуйте оформлення зали, яке б сприяло досягненню цілей слухання.
4. Ухваліть основні правила слухання.
5. Спростіть процедуру реєстрації на виступи і виклику промовців головою зборів.
6. Зберіть групу підтримки відповідно до наявних ресурсів.
7. Узгодьте порядок денний.

Окрім того, можна також застосовувати інші форми активного спілкування з мешканцями, а саме:

- висвітлення питань у засобах масової інформації;
- опитування громадської думки;
- інтерв'ю;
- дорадчі групи громадян;
- проведення засідань фокусних груп;
- "гарячі телефонні лінії";
- зв'язки з громадськими організаціями;
- референдум.

Представлення бюджету

Основні принципи

- Бюджет є моделлю фінансової прозорості.
- Кошти чітко прив'язуються до видів діяльності її результатів.
- Зрозумілість для громадян.
- Спірні питання чітко визначені.
- Усебічна загальна інформація на підтримку бюджетних рекомендацій.

Бюджетна документація

- Рекомендації на відповідний рік.
- Економічний та аналітичний додаток до бюджету.
- Напрямки використання коштів головними розпорядниками та їх обґрунтування.
- Обсяг бюджету капіталовкладень за об'єктами та графіками освоєння коштів.
- Інформаційні матеріали з питань бюджету для населення.
- Інші документи.

Розгляд бюджету

- Бюджетні рішення, з одного боку, вимагають пильної уваги до деталей, а з іншого боку - синтезу дрібних питань для досягнення загального консенсусу.
- Ніколи не буває достатньо коштів для того, щоб профінансувати всі варті фінансування види діяльності. Тому в процесі складання бюджету неминуче доводиться ухвалювати складні та часто непопулярні рішення.
- Найбільш якісний розгляд бюджету та найкращі рекомендації не завжди забезпечують прийняття найбільш оптимальних рішень. Проте вони обов'язково приведуть до ухвалення деяких вдалих рішень і знизять вірогідність прийняття дуже поганих і не виправданих рішень.

Затвердження місцевих бюджетів

Бюджет Автономної Республіки Крим, обласні і районні бюджети, міські (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджети, інші бюджети місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти, на наступний бюджетний період затверджуються рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради не пізніше ніж у двотижневий строк з дня офіційного опублікування закону про Державний бюджет України.

Міські (міст районного значення) бюджети, районні у містах (у разі їх створення), селищні та сільські бюджети (крім бюджетів місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти) на наступний бюджетний період затверджуються відповідно рішеннями міської, районної у місті, селищної або сільської ради не пізніше ніж у двотижневий строк з дня затвердження районного чи міського (міста Києва та Севастополя, міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджету. Міські (міст районного значення), районні у містах (у разі їх створення), селищні, сільські ради при затвердженні відповідних місцевих бюджетів мають урахувати обсяги міжбюджетних трансфертів та інші положення (потрібні для формування таких місцевих бюджетів), затверджені при прийнятті рішення про районний чи міський (міста Києва та Севастополя, міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджет.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, міські, районні, селищні, сільські ради при затвердженні відповідних бюджетів ураховують у першочерговому порядку потребу в коштах на оплату праці працівників бюджетних установ відповідно до встановлених законодавством України умов оплати праці та розміру мінімальної заробітної плати; на проведення розрахунків за електричну та теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ та послуги зв'язку, що споживаються бюджетними установами. Ліміти споживання енергоносіїв у натуральних показни-

ках для кожної бюджетної установи встановлюються, виходячи з обсягів відповідних бюджетних асигнувань.

Відповідно до частин дев'ятої і десятої статті 75 Бюджетного Кодексу України Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідні місцеві ради при затвердженні місцевих бюджетів мають урахувати обсяги міжбюджетних трансфертів та інші положення (потрібні для формування місцевих бюджетів), затверджені Верховною Радою України при прийнятті проекту закону про Державний бюджет України в другому читанні.

Місцеві ради при затвердженні відповідних місцевих бюджетів ураховують повним обсягом цільові кошти, передбачені в складі видатків при визначенні міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами. Обсяги таких коштів зменшенню не підлягають.

Виконавчі органи міських міст районного значення, сільської, селищної, районної у місті рад наступного дня після підписання керівником рішення про відповідний бюджет або внесення до нього змін надсилають його до районної державної адміністрації чи виконавчого органу міської (міста республіканського Автономної Республіки Крим чи міста обласного значення) ради.

Особливості формування надходжень та здійснення витрат місцевого бюджету у разі несвоєчасного прийняття рішення про місцевий бюджет

Якщо до початку нового бюджетного періоду не прийнято рішення про місцевий бюджет, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцева державна адміністрація або виконавчий орган місцевої ради мають право здійснювати витрати місцевого бюджету лише на цілі, визначені в рішенні про місцевий бюджет на попередній бюджетний період та одночасно передбачені в проекті рішення про місцевий бюджет на наступний бюджетний період, схваленому Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією чи виконавчим органом місцевої ради та поданому на розгляд Верховної Ради Автономної Республіки Крим або відповідної місцевої ради.

При цьому щомісячні бюджетні асигнування місцевого бюджету сумарно не можуть перевищувати 1/12 обсягу бюджетних призначень, установлених рішенням про місцевий бюджет на попередній бюджетний період (крім здійснення витрат на обслуговування та погашення місцевого боргу та здійснення витрат спеціального фонду бюджету, а також застосування соціальних стандартів і соціальних гарантій та перерахування дотації вирівнювання).

До прийняття рішення про місцевий бюджет на поточний бюджетний період забороняється здійснювати капітальні видатки і надавати кредити з бюджету (крім випадків, пов'язаних із виділенням коштів з резервного фонду відповідного бюджету), а також здійснювати запозичення та надавати гарантії.

СКЛАД МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ. БЮДЖЕТНА КЛАСИФІКАЦІЯ

Складові бюджету

Загальний та спеціальний фонди бюджету

Склад бюджетної класифікації

Визначення та види доходів бюджету

Класифікація доходів згідно з Бюджетним кодексом

Розрахунок дохідної частини бюджету

Структура місцевих бюджетів

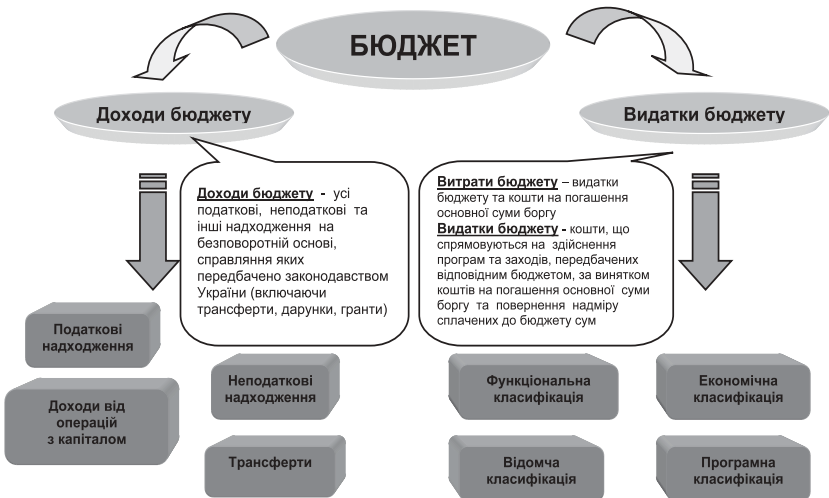
Класифікація видатків бюджету

Складові бюджету

Бюджет - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються відповідно органами влади з 1 січня до 31 грудня кожного року.

Кожний бюджет поділяється на дохідну і видаткову частини, що мають бути збалансовані між собою (Рис. 4.1).

Рис. 4.1. Складові місцевого бюджету

Місцевий бюджет включає всі надходження та витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати складають єдиний баланс відповідного бюджету.

У Бюджетному кодексі встановлено, що всі надходження підлягають включенню до відповідних бюджетів. Заборона органам державної влади, органам місцевого самоврядування та іншим бюджетним установам створювати відповідні фонди за межами бюджетів реалізує принцип повної бюджетної системи України.

Видатки місцевих бюджетів включають бюджетні призначення, установлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, що пов'язані з реалізацією певних програм.

Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачає, що з бюджетів місцевого самоврядування мають здійснюватися видатки, пов'язані з виконанням власних (самоврядних) та делегованих повноважень, фінансування яких відбувається за рахунок різних джерел доходів. **У видатковій частині місцевих бюджетів окремо передбачаються видатки поточного бюджету та видатки бюджету розвитку.**

Кошти поточного бюджету спрямовуються на фінансування установ і закладів, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, а також на фінансування заходів із соціального захисту населення та інших, що не належать до видатків бюджету розвитку.

До поточних видатків відносять:

- оплата праці працівників бюджетних установ;
- нарахування на заробітну плату;
- придбання предметів постачання і матеріалів, послуг і т.п.;
- відрядження;
- комунальні послуги та енергоносії тощо.

Капітальні видатки бюджету розвитку спрямовуються на:

- соціально-економічний розвиток регіонів;
- виконання інвестиційних програм (проектів);
- будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і ЖКГ;
- будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів;
- будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян;
- збереження, розвиток історико-культурних місць та заповідників;
- будівництво та розвиток мережі метрополітенів;
- придбання вагонів для комунального електротранспорту;
- розвиток дорожнього господарства;
- придбання шкільних автобусів та автомобілів "швидкої медичної допомоги";

- комп'ютеризацію та інформатизацію загальноосвітніх навчальних закладів;
- інші заходи, пов'язані з розширеним відтворенням.

Загальний та спеціальний фонди бюджету

Складовими місцевих бюджетів є (схема 4.2):

- загальний фонд;
- спеціальний фонд.

Схема 4.2. Структура складових місцевих бюджетів Складовими загального фонду є:

- 1) усі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду;
- 2) усі видатки бюджету, що здійснюються за рахунок надходжень загального фонду;
- 3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету без визначення цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок надходжень загального фонду);
- 4) фінансування загального фонду бюджету.

Складовими спеціального фонду є:

- 1) доходи бюджету (уключаючи власні надходження бюджетних установ), що мають цільове спрямування;
- 2) видатки бюджету, що здійснюються за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету (у тому числі власних надходжень бюджетних установ);
- 3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету з визначенням цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету);
- 4) фінансування спеціального фонду бюджету.

Власні надходження бюджетних установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету.

Власні надходження бюджетних установ поділяються на такі групи:

I-а група - плата за послуги, що надаються бюджетними установами;

II-а група - інші джерела власних надходжень.

У складі першої групи виділяються такі підгрупи:

- підгрупа 1 - плата за послуги, що надаються згідно з основною діяльністю установ;
- підгрупа 2 - надходження від додаткової (господарської) діяльності;
- підгрупа 3 - плата за оренду майна;
- підгрупа 4 - надходження від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна).

У складі другої групи виділяються такі підгрупи:

- підгрупа 1 - благодійні внески, гранти та дарунки;
- підгрупа 2 - кошти, що отримують установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів;
- підгрупа 3 - кошти, що отримують вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право.

Бюджетні установи витрачають ці кошти на:

- покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням послуг, що надаються згідно з їх основною діяльністю (за рахунок надходжень підгрупи 1 першої групи);
- організацію додаткової (господарської) діяльності (за рахунок надходжень підгрупи 2 першої групи);
- утримання, облаштування, ремонт, придбання майна (за рахунок надходжень підгрупи 3 першої групи);
- ремонт, модернізацію чи придбання нових необоротних активів та матеріальних цінностей, покриття витрат, пов'язаних з організацією збирання і транспортування відходів і брухту на приймальні пункти (за рахунок надходжень підгрупи 4 першої групи);
- господарські потреби, включаючи оплату комунальних послуг і енергоносіїв (за рахунок надходжень підгруп 2 і 4 першої групи);
- організацію основної діяльності (за рахунок надходжень підгруп 1 і 3 другої групи);
- виконання відповідних цільових заходів (за рахунок надходжень підгрупи 2 другої групи).

Розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди, їх складові, прийняття рішення відповідної місцевої ради про створення спеціального фонду у складі бюджету здійснюється на підставі та виключно до Бюджетного кодексу та закону про держбюджет.

Передача коштів між загальним та спеціальним фондами бюджету дозволяється лише в межах бюджетних призначень шляхом внесення змін до закону про Державний бюджет України, ухвалення рішення про місцевий бюджет або про внесення змін до нього, крім випадків відсутності відповідних бюджетних призначень наступного року та невикористання коштів до кінця поточного року.

Платежі за рахунок спеціального фонду бюджету здійснюються в межах коштів, що фактично надійшли до цього фонду на відповідну мету, якщо Бюджетним кодексом та/або законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) не встановлено інше.

У складі бюджетів має передбачатися певний обсяг нерозподілених видатків у вигляді **резервного фонду** для здійснення непередбачених видатків. Резервний фонд є складовою загального фонду бюджету. Порядок, напрямки використання коштів резервного фонду бюджету, а також відповідні процедури виділення і звітування про їх використання, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 року № 415.

Рішення щодо потреби створення резервного фонду місцевого бюджету ухвалює відповідна рада. При цьому *резервний фонд бюджету не може перевищувати 1% обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету*. Використання коштів резервного фонду проводиться на підставі порядку, затвердженого відповідною місцевою радою. ***Кошти з резервного фонду місцевого бюджету можуть використовуватися за такими напрямками:***

- на заходи з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціально-політичного характеру;
- на інші непередбачені заходи, які відповідно до законів можуть здійснюватися за рахунок коштів бюджету, але не мають постійного характеру і не могли бути передбачені під час складання проекту бюджету, тобто на момент затвердження бюджету не було визначених актами Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, відповідної ради, місцевої держадміністрації, виконавчого органу відповідної ради підстав для проведення таких заходів.

Складовою спеціального фонду місцевих бюджетів є **бюджет розвитку**.

Загальний фонд бюджету включає (схема 4.3):

Схема 4.3. Структура загального фонду бюджету

Спеціальний фонд бюджету включає (схема 4.4):

Схема 4.4. Структура спеціального фонду бюджету

Доходи загального та спеціального фондів

Порядок зарахування надходжень до бюджету та напрямки використання акумульованих коштів головними розпорядниками визначається законом України про Державний бюджет України на відповідний рік з наступним затвердженням визначеного порядку на сесії відповідної ради в момент затвердження рішення про бюджет.

Наведемо інформацію про джерела надходжень та порядок зарахування платежів до доходної частини бюджету органу місцевого самоврядування та напрямки використання бюджетних коштів за видами коштів для фінансування, відповідно до законодавства, визначеного для виконання в 2011 році (табл. 4.5):

Перелік доходів місцевих бюджетів із зазначенням виду та фонду бюджету для зарахування

Загальний фонд бюджету	Спеціальний фонд бюджету
<ul style="list-style-type: none"> ✓ податок на доходи фізичних осіб ✓ плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад ✓ реєстраційний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, що справляється виконавчими органами відповідних місцевих рад ✓ державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам ✓ фіксований податок ✓ плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; ✓ плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; збір за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; ✓ збір за спеціальне використання лісових ресурсів (крім збору за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). ✓ місцеві податки і збори (крім єдиного податку), що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування, включаючи податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності (крім збору в частині провадження торговельної діяльності нафтопродуктами, скрапленим та стиснутим газом на стаціонарних, малогабаритних і пересувних автозаправних станціях, заправних пунктах 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів, а саме: <ul style="list-style-type: none"> - єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування; - дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно Автономної Республіки Крим, комунальна власність; ✓ - плата за надання місцевих гарантій (відповідно до статті 17 Бюджетного кодексу); - кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим, та майна, що перебуває в комунальній власності, кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, 90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації), при цьому від продажу земельних ділянок, які знаходяться на території Автономної Республіки Крим: 35 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим, 55 відсотків - до сільських, селищних, міських бюджетів Автономної Республіки Крим субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних програм (проектів) кошти від повернення кредитів, які надавалися з відповідного бюджету до набрання чинності Бюджетного кодексу, та відсотки, сплачені за користування ними місцеві запозичення, здійснені в порядку, визначеному Бюджетним кодексом та іншими законами України; ✓ кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради ✓ збір за першу реєстрацію транспортного засобу ✓ збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності в частині провадження торговельної діяльності нафтопродуктами, скрапленим та стиснутим газом на стаціонарних, малогабаритних і пересувних автозаправних станціях, заправних пунктах ✓ концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності (які мають цільове спрямування згідно із законом) ✓ кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського

<ul style="list-style-type: none"> ✓ екологічний податок ✓ податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності ✓ плата за землю, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування ✓ фіксований сільськогосподарський податок ✓ плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів ✓ штрафні санкції за порушення законодавства про патентування ✓ адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в устанвленому порядку адміністративними комісіями ✓ штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів місцевих бюджетів ✓ надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності; ✓ плата за надані в оренду водні об'єкти місцевого значення 	<p>виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків – до бюджетів міст Києва та Севастополя, 25 відсотків – до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків – до бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, 15 відсотків – до районних бюджетів, 60 відсотків – до бюджетів міст районного значення, селищ і сіл;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ 70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, в тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів – 50 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим – 20 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя – 70 відсотків; ✓ відрахування 10 відсотків вартості питної води суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питної води через системи централізованого водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів, що зараховуються до бюджетів міст, селищ та сіл; ✓ власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету; ✓ цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій та громадян до республіканського Автономної Республіки Крим та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища; ✓ надходження до цільових фондів, утворених Верховною Радою Автономної Республіки Крим та місцевими радами; ✓ повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам; ✓ повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними ✓ інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України
--	--

Бюджетна класифікація

Для складання і виконання бюджетів і забезпечення порівнянності показників бюджетів усіх рівнів бюджетної системи в Україні використовується *єдина бюджетна класифікація, яка застосовується для :*

- здійснення контролю за фінансовою діяльністю органів влади, інших розпорядників бюджетних коштів;
- проведення необхідного аналізу в розрізі доходів;
- проведення необхідного аналізу організаційних, функціональних та економічних категорій видатків;
- забезпечення загальнодержавної та міжнародної порівнянності бюджетних показників.

Бюджетна класифікація - це єдине систематизоване згрупування за однорідними ознаками доходів та видатків бюджету (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення), що розташовані та закодовані в певному порядку та фінансування

бюджету за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками.

Бюджетна класифікація є обов'язковою для застосування всіма учасниками бюджетного процесу в межах бюджетних повноважень.

Бюджетна класифікація має такі складові (схема 4.6):

- класифікація доходів бюджету;
- класифікація видатків та кредитування бюджету;
- класифікація фінансування бюджету;
- класифікація боргу.

Схема 4.6. Структура бюджетної класифікації

Доходи в свою чергу класифікуються за такими розділами:

- податкові надходження;
- неподаткові надходження;
- доходи від операцій з капіталом;
- трансферти;
- цільові фонди.

Формування та планування показників видатків бюджету за економічним змістом, за головними розпорядниками бюджетних коштів та функціональними ознаками дозволяє спрямовувати кошти платників податків на конкретно визначені напрямки, а також обліковувати та аналізувати витрачання бюджетних коштів за цими напрямками, інформувати суспільство про обсяги витрат на оплату праці, капітальне будівництво, обслуговування боргу, про обсяги фінансування тих чи інших структур, галузей чи виконуваних функцій тощо.

Видатки та кредитування бюджету класифікуються за:

- бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету);
- ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (**відомча класифікація** видатків та кредитування бюджету);
- функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (**функціональна класифікація** видатків та кредитування бюджету).

Програмна класифікація це єдине систематизоване згрупування за однорідними ознаками доходів та видатків бюджету (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення), що розташовані та закодовані в певному порядку та фінансування бюджету за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками.

Програмна класифікація видатків та кредитування місцевого бюджету формується з урахуванням типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету, що затверджується Міністерством фінансів України.

До застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів використовується тимчасова класифікація видатків та кредитування місцевих бюджетів, що затверджується Міністерством фінансів України. Складові цієї класифікації, що конкретизують програми і заходи з виконання повноважень органів влади, для цілей Бюджетного кодексу вживаються в контексті терміна "бюджетна програма".

Програмна класифікація використовується для:

- представлення проекту бюджету на розгляд ради відповідного рівня;
- представлення того, яка діяльність буде фінансуватися та які завдання та цілі при цьому будуть ставитися;
- проведення аналізу використання коштів та досягнутих результатів.

Програмна класифікація видатків бюджету застосовується при формуванні бюджету за програмно-цільовим методом.

Фінансування бюджету - надходження та витрати у зв'язку із зміною обсягу боргу, а також зміною залишку готівкових коштів за бюджетом, що використовуються для покриття різниці між доходами і видатками бюджету.

Відомча класифікація видатків та кредитування бюджету містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів для систематизації видатків та кредитування бюджету за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів.

На основі відомчої класифікації видатків та кредитування бюджету Державне казначейство України складає та веде єдиний реєстр розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів.

Головні розпорядники бюджетних коштів визначають мережу розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням вимог щодо формування єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів і одержувачів бюджетних коштів та даних такого реєстру.

Відомча класифікація виконує такі головні функції:

- забезпечує ведення реєстру всіх розпорядників бюджетних коштів;
- дає змогу чітко розподіляти відповідальність за виконання програм розпорядниками бюджетних коштів.

Відомча класифікація видатків та кредитування бюджету визначає перелік головних розпорядників бюджетних коштів. На її основі

Державне казначейство України та місцеві фінансові органи ведуть реєстр усіх розпорядників бюджетних коштів і одержувачів бюджетних коштів та даних такого реєстру.

Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету має такі рівні деталізації:

1) розділи, у яких систематизуються видатки та кредитування бюджету, пов'язані з виконанням функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування;

2) підрозділи та групи, у яких конкретизуються видатки та кредитування бюджету на виконання функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування.

Функціональна класифікація використовується для:

- формування показників зведеного бюджету та здійснення міжнародних порівнянь видатків за функціями;
- здійснення макроекономічного аналізу та формування державної політики в різних галузях економіки.

Функціональна класифікація видатків має такі рівні деталізації:

1) розділи, у яких визначаються видатки бюджетів на здійснення відповідно загальних функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування;

2) підрозділи та групи, у яких конкретизуються напрями спрямування бюджетних коштів на здійснення відповідно функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування.

Видатки бюджету класифікуються за економічною характеристикою операцій, що здійснюються при їх проведенні (економічна класифікація видатків бюджету). За економічною класифікацією видатків бюджету видатки бюджету поділяються на *поточні та капітальні*.

Економічна класифікація є:

- основою ведення фінансового обліку та звітності;
- інструментом адміністративного контролю за використанням коштів.

За економічною класифікацією видатки бюджету поділяються на поточні видатки, капітальні видатки та кредитування за вирахуванням погашення, склад яких визначається Міністром фінансів України.

Класифікація кредитування бюджету систематизує кредитування бюджету за типом позичальника та поділяє операції з кредитування на надання кредитів з бюджету і повернення кредитів до бюджету.

Класифікація кредитування бюджету визначає джерела отримання фінансових ресурсів, потрібних для покриття дефіциту та боргу бюджету, і напрями витрачання фінансових ресурсів, що утворилися в результаті перевищення до-

ходів бюджету над його видатками і здійснюється за такими ознаками:

- 1) фінансування за типом кредитора - за категоріями кредиторів або власників боргових зобов'язань;
- 2) фінансування за типом боргового зобов'язання - за засобами, що використовуються для фінансування дефіциту або профіциту.

У складі витрат (видатків) бюджету виділяються **витрати** (видатки) **споживання** і витрати (видатки) **розвитку** відповідно до бюджетної класифікації.

Розподіл видатків за цими видами класифікації не заміняють, а доповнюють одна одну, представляючи бюджет у різних розрізах. Кожна з класифікацій відіграє свою роль у представленні бюджету.

Визначення та види доходів бюджету

Доходи бюджету - надходження коштів на безповоротній основі (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ);

Доходи бюджету - це частина централізованих ресурсів держави для виконання нею відповідних функцій.

Централізовані ресурси держави формуються за рахунок доходів:

- держбюджету;
- місцевих бюджетів;
- змішані (одна частина надходить до держбюджету, а інша - до місцевих).

Види податків та зборів

В Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори.

До загальнодержавних належать податки та збори, які є обов'язковими до сплати на всій території України. Встановлення інших загальнодержавних і місцевих податків та зборів *забороняється*.

До місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених Податковим кодексом, рішеннями рад у межах їх повноважень та в межах території відповідних територіальних громад.

Зарахування до бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України.

Загальнодержавні податки та збори

До загальнодержавних належать такі податки та збори:

- податок на прибуток підприємств;
- податок на доходи фізичних осіб;
- податок на додану вартість;
- акцизний податок;

- збір за першу реєстрацію транспортного засобу;
- екологічний податок;
- рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України;
- рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні;
- плата за користування надрами;
- плата за землю;
- збір за користування радіочастотним ресурсом України;
- збір за спеціальне використання води;
- збір за спеціальне використання лісових ресурсів;
- фіксований сільськогосподарський податок;
- збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства;
- мито (регулюються також митним законодавством);
- збір у вигляді цільової надбавки до чинного тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками;
- збір у вигляді цільової надбавки до чинного тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності.

Місцеві податки	Встановлення
✓ податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;	Обов'язково встановлюється місцевою радою
✓ єдиний податок.	
Місцеві збори	Встановлення
✓ збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;	Обов'язково встановлюється місцевою радою
✓ збір за місця для паркування транспортних засобів;	
✓ туристичний збір.	Встановлюють місцеві ради в межах повноважень відповідної ради

5 місцевих податків та зборів

Податковим кодексом встановлено 5 місцевих податків та зборів.

До місцевих зборів належать (всього 3):

Установлення інших місцевих податків та зборів забороняється.

Залежно від порядку зарахування податки поділяються на власні та спільні:

Власні джерела доходів - доходи, що повністю або в твердо фіксованому розмірі (нормативи) на постійній чи довготривалій основі в установленому законом порядку надходять до відповідного місцевого, причому тільки одного, бюджету (наприклад: місцеві податки і збори та інші). Власні джерела - основа доходної бази кожного бюджету. Але для повного покриття потреб кожного з бюджетів їх недостатньо.

Спільні джерела доходів - доходи, що на пайовій основі розподіляються між ланками бюджетної системи.

Положення п. 4 статті 61 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" декларують, що "самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами".

Бюджетний кодекс вирішує цю проблему шляхом **закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів на виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень**: закріплено перелік доходів бюджетів місцевого самоврядування і постійні відсотки їх розмежування між видами бюджетів, тобто *рада іншого рівня не має права встановлювати для бюджетів місцевого самоврядування обсяги відрахувань від жодного з податків*, а також чітко розмежовано видатки як між державним і місцевими бюджетами, так і між трьома видами місцевих бюджетів (бюджетами місцевого самоврядування, районними, обласними).

У табл. 4.7 наведено частки зарахування до місцевих бюджетів надходжень від податку на доходи фізичних осіб та плати за землю, які встановлені Бюджетним кодексом на постійній основі.

Нормативи відррахувань до місцевих бюджетів від податку на доходи фізичних осіб та від плати на землю

Види місцевих бюджетів, до доходів яких зараховується відповідна частка	% податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) на цій території	% плати за землю, що сплачується (перераховується) на цій території
До доходів 24 областей та бюджету АР Крим	25	-
До доходів бюджетів міст республіканського (АР Крим) і обласного значення	75	100
До доходів районних бюджетів	50	-
До доходів бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення	25	100
До доходів бюджету міста Севастополя	100	100
До доходів бюджету міста Києва	50	100

Закріплення доходів за бюджетами місцевого самоврядування здійснено на **засадах**:

- забезпечення стабільності і передбачуваності надходжень для довгострокового прогнозування доходів бюджетів;
- встановлення взаємозв'язку між обсягами податків, що сплачуються на території, та рівнем бюджетних послуг, які отримує платник податку;
- закріплення переліку доходів за бюджетами місцевого самоврядування, що мають стимулювати органи місцевого самоврядування до нарощування податкової бази та мають більш стабільну базу оподаткування.

Згідно із встановленим розподілом загальнодержавних податків (податку на доходи з фізичних осіб та плати за землю) забезпечено певну доходну незалежність місцевим бюджетам.

Трансферти

Автономія місцевих бюджетів дасть змогу посилити зв'язок між послугами та затратами. Але при нестачі коштів для збалансування бюджетів держава може використати і такий метод бюджетного регулювання як дотації (від лат. *dotatio* - дар) та **субвенції** (від лат. *subvenio* - приходжу на допомогу), які можна назвати єдиним терміном - **трансферти** (від лат. *transfero* - переношу, переміщую).

Цей метод застосовується в багатьох країнах світу.

Особливістю міжбюджетних відносин в умовах децентралізації економіки є запровадження врівноважувальних або вирівнювальних трансфертів, які б ураховували різницю між розрахунковими потребами бюджетів місцевого самоврядування у видатках з його до-

ходними можливостями, забезпечуючи при цьому різні фіскальні потреби.

Офіційні трансферти можуть надходити:

- від органів державного управління;
- від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій;
- з іншої частини бюджету.

Основне завдання трансфертів - вирішувати проблеми вертикальної незбалансованості, що виникає внаслідок невідповідності між відповідальністю за видатками та податкоспроможністю (можливостями збору податків на місцевому рівні). Система трансфертів сприяє також згладжуванню нерівностей між адміністративно-територіальними одиницями (нерівність по горизонталі), зумовлених соціально-економічними особливостями та можливостями кожного регіону. Основними характерними рисами системи трансфертів, що впливають на всю систему міжбюджетних відносин, є її передбачуваність та стимули, які вона створює для всіх рівнів управління.

Класифікація доходів згідно з Бюджетним кодексом Податкові надходження

Як уже зазначалося, відповідно до Бюджетного кодексу України всі **доходи бюджету** класифікуються за такими **розділами**:

- 1) неподаткові надходження;
- 2) податкові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти;
- 5) цільові фонди.

Податковими надходженнями визнаються передбачені податковими законами України загальнодержавні і місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі, а також штрафи і пеня за порушення податкового зобов'язання (схема 4.8).

Схема 4.8. Структура податкових надходжень відповідно до Бюджетного кодексу України

Неподаткові надходження

Неподатковими надходженнями визнаються доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу, тобто добровільні компенсаційні платежі, а також штрафи і пеня, не пов'язані з податковим законодавством, а також інші неподаткові надходження (схема 4.9).

Схема 4.9. Структура неподаткових надходжень згідно з Бюджетним кодексом України

Надходження від операцій з капіталом

Доходи від операцій з капіталом - будьякі доходи, отримані від операцій з капіталом, що містять надходження від продажу (схема 4.10).

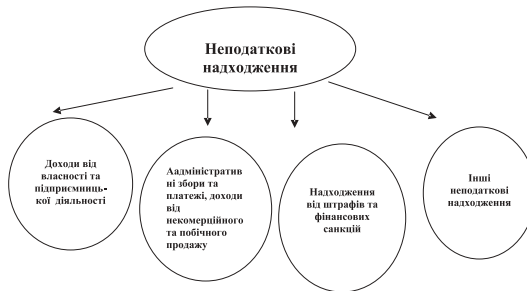

Схема 4.10. Структура доходів від операцій з капіталом

Цільові фонди

Державні цільові фонди - це фонди, створені відповідно до законів України, що формуються за рахунок визначених законами України податків, зборів юридичних осіб незалежно від форм власності та фізичних осіб.

Це, насамперед:

- збір до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення;
- платежі до Пенсійного фонду України;
- збір на обов'язкове соціальне страхування до Фонду соціального страхування України з тимчасової втрати працездатності;

- збір на обов'язкове державне соціальне страхування України на випадок безробіття до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- платежі до Фонду України соціального захисту інвалідів;
- збір за забруднення навколишнього природного середовища.

Цільові фонди, утворені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади.

Розрахунок доходної частини бюджету

Конституція та Закон "Про місцеве самоврядування в Україні" гарантують місцевому самоврядуванню фінансову самостійність, яка повинна була визначатися власними та закріпленими за ними на стабільній основі доходами. Однак з трьох принципів місцевого самоврядування - його правової, організаційної та фінансової самостійності найбільш вразливим і проблематичним було застосування саме останнього. Прийнятий Верховною Радою 2001 року Бюджетний кодекс був вирішив цю проблему, закріпивши за місцевими бюджетами певний перелік доходів, поділивши їх на доходи, які:

- **враховуються** при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів (закріплені доходи або доходи "першого кошика");
- **не враховуються** при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів (власні доходи або доходи "другого кошика").

Проте разом з тим складалася парадоксальна ситуація - "перший кошик" доходів формувався, головним чином, за рахунок загальнодержавних податків і зборів. Щодо місцевих податків і зборів, то їх частка в доходній частині місцевих бюджетів була незначною.

Отже, треба було відкрити шлях до роздержавлення окремих загальнодержавних податків і зборів та переведення їх до розряду місцевих податків і зборів. Без цього не могло бути й мови про повноцінне місцеве самоврядування в Україні. На початок 2010 року була чітко проявилася тенденція відставання процесів формування фінансів місцевих органів влади України від темпів розширення їх завдань і обов'язків. Як наслідок, основна частина об'єктів фінансувалася місцевими органами влади несвоєчасно і не повним обсягом, через що на місцях не вирішувалися найбільш життєві проблеми людей. *Значних масштабів був набув прихований дефіцит місцевих бюджетів.*

Водночас саме в місцевих бюджетах зосереджується значна частина бюджетних ресурсів країни. Так, наприклад, питома вага загального фонду місцевих бюджетів у загальному фонді зведеного бюджету 2010 р. становила майже половину. На усунення цих проблем і було спрямовано дію Бюджетного кодексу України 2010 року.

Структура місцевих бюджетів

Місцевий бюджет відповідно до Бюджетного кодексу містить надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати становлять єдиний баланс відповідного бюджету.

Таблиця 4.11

Склад доходів, що закріплюються за місцевими бюджетами та враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів

Бюджети місцевого самоврядування (статті 64, 65 БКУ)

- 1) до доходів бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення зараховується 75 відсотків загального обсягу податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території цих міст, до доходів бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення зараховується 25 відсотків загального обсягу податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на цій території. До доходів бюджету міста Києва зараховується 50 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Києва. До доходів бюджету міста Севастополя зараховується 100 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Севастополя";
- 2) 50 відсотків збору за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;
- 3) 50 відсотків збору за спеціальне використання води (крім збору за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя користувачами води за місцем її забору;
- 4) 50 відсотків плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім плати за користування надрами в межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;
- 5) плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;
- 6) плата за ліцензії на певні види господарської

Бюджети Автономної Республіки Крим, обласних та районних бюджетів (стаття 66 БКУ)

- 1) 25 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території;
- 2) 50 відсотків збору за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;
- 3) 50 відсотків збору за спеціальне використання води (крім збору за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів користувачами води за місцем її забору;
- 4) 50 відсотків плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім плати за користування надрами в межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;
- 5) плата за використання інших природних ресурсів;
- 6) акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) (крім акцизного податку, що зараховується до спеціального фонду державного бюджету згідно із законом про Державний бюджет України), що сплачується платниками, які зареєстровані в Автономній Республіці Крим, - до доходів бюджету Автономної Республіки Крим;
- 7) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим та обласними державними адміністраціями;
- 8) плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів

- діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад;
- 7) плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва та Севастополя;
- 8) плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва та Севастополя;
- 9) плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва та Севастополя;
- 10) плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва та Севастополя;
- 11) плата за державну реєстрацію (крім реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;
- 12) реєстраційний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, що справляється виконавчими органами відповідних місцевих рад;
- 13) плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва та Севастополя;
- 14) плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва та Севастополя;
- 15) державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам.
- ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
- 9) плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
- 10) плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
- 11) плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
- 12) плата за державну реєстрацію (крім реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців);
- 13) плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
- 14) плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
- 15) плата за надані в оренду ставки, що знаходяться в басейнах річок загальнодержавного значення.

Для забезпечення реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм територіальних громад до **доходів районних бюджетів**, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, належать:

- 1) 50 відсотків податку з доходів фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно із Законом України "Про податок з доходів фізичних осіб" на території сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення;

2) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями;

3) реєстраційний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, що справляється відповідними районними державними адміністраціями.

Податок на доходи фізичних осіб, який сплачується (перераховується):

- податковим агентом - юридичною особою (її філією, відділенням, іншим відокремленим підрозділом) чи представництвом нерезидента - юридичної особи, зараховується до відповідного місцевого бюджету за їх місцезнаходженням (розташуванням) в обсягах податку, нарахованого на доходи, що виплачуються фізичній особі;
- податковим агентом - фізичною особою, зараховується до відповідного місцевого бюджету за місцем реєстрації такої фізичної особи у податкових органах;
- фізичною особою, яка отримує доходи від особи, яка не є податковим агентом, зараховується до відповідного місцевого бюджету за податковою адресою такої фізичної особи (стаття 64 Бюджетного кодексу).

Таблиця 4.12

Доходи місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (стаття 69 БКУ)

До доходів загального фонду місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, належать

1) фіксований податок, що зараховується до місцевих бюджетів у порядку, визначеному статтями 65 і 66 Бюджетного кодексу для податку на доходи фізичних осіб;

2) податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності;

Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, районні, міські, селищні та сільські ради, зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, селищних та сільських бюджетів;

3) плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; збір за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; збір за спеціальне використання лісових ресурсів (крім збору за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника збору;

До надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів належать:

1) надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів (визначені в частині першій статті 71 Бюджетного кодексу);

2) збір за першу реєстрацію транспортного засобу, що зараховується у розмірі: 30 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим і обласних бюджетів та 70 відсотків - до бюджету міста Сімферополя і бюджетів міст - обласних центрів у разі реєстрації транспортних засобів на території цих міст; 50 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим і обласних бюджетів та 50 відсотків - до міських, селищних і сільських бюджетів у разі реєстрації транспортних засобів на відповідній території; 60 відсотків - до бюджету міста Києва і 40 відсотків - до обласного бюджету Київської області у разі реєстрації транспортних засобів у місті Києві; 100 відсотків - до бюджету міста Севастополя у разі реєстрації транспортних засобів у місті Севастополі;

3) збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності в частині провадження торговельної діяльності нафтопродуктами, скрапленим та стис-

4) плата за землю, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
Пункти 5 і 6 виключені;
7) місцеві податки і збори (крім єдиного податку), що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування, включаючи податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності (крім збору в частині провадження торговельної діяльності нафтопродуктами, скрапленим та стиснутим газом на стаціонарних, малогабаритних і пересувних автозаправних станціях, заправних пунктах);
8) фіксований сільськогосподарський податок у частині, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
9) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідними місцевими радами;
10) плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів (крім коштів, отриманих вищими та професійно-технічними навчальними закладами від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);
11) штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;
12) адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
13) штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів місцевих бюджетів;
14) надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності;
15) плата за надані в оренду водні об'єкти місцевого значення;
16) концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності (крім платежів, які мають цільове спрямування згідно із законом);
17) кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України «Про здійснення державних закупівель», в частині здійснення закупівель за рахунок коштів місцевих бюджетів;

нутим газом на стаціонарних, малогабаритних і пересувних автозаправних станціях, заправних пунктах);
4) кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків – до бюджетів міст Києва та Севастополя, 25 відсотків – до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків – до бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, 15 відсотків – до районних бюджетів, 60 відсотків – до бюджетів міст районного значення, селищ і сіл;
5) концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності (які мають цільове спрямування згідно із законом);
6) 30 відсотків збору за проведення гас-трольних заходів;
7) 70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, в тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів – 50 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим – 20 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя – 70 відсотків;
8) відрахування 10 відсотків вартості питної води суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питної води через системи централізованого водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів, що зараховуються до бюджетів міст, селищ та сіл;
9) власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;
10) 35 відсотків екологічного податку (крім податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк), у тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів – 25 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим – 10 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя – 35 відсотків (пункт набирає чинності з 1 січня 2014 року);
11) цільові та добровільні внески підпри-

18) кошти, отримані від учасника – переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів місцевих бюджетів;

19) 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок місцевих бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

20) кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

21) інші доходи загального фонду місцевих бюджетів, що визначаються законом про Державний бюджет України.

емств, установ, організацій та громадян до республіканського Автономної Республіки Крим та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

12) надходження до цільових фондів, утворених Верховною Радою Автономної Республіки Крим та місцевими радами;

13) повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;

14) повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними;

15) інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.

Класифікація видатків бюджету

Видатки державного та місцевого бюджетів розрізняються за функціональною, економічною, відомчою та програмною класифікаціями.

Функціональна класифікація здійснюється відповідно до основних функцій держави, які наведені як розподіл видатків за підрозділами.

Виділяють три рівні функціональної класифікації:

перший рівень - розділи, у яких визначаються видатки бюджетів на виконання загальних функцій держави та місцевого самоврядування. Наприклад, 0100 - загальнодержавні функції, 0200 - оборона, 0300 - громадський порядок, безпека та судова влада, 0400 - економічна діяльність, 0500 - охорона навколишнього природного середовища тощо;

другий рівень - підрозділи та групи, у яких конкретизуються напрями використання бюджетних коштів відповідно до функцій держави чи місцевого самоврядування в межах відповідних розділів. Наприклад, розділ "Функціонування виконавчої влади" - 010200;

третій рівень - цільові видатки за конкретними напрямками діяльності головних розпорядників бюджетних коштів у межах відповідних підрозділів. Наприклад, розділ "Духовний та фізичний розвиток" - 0800; підрозділ "Культура та мистецтво" - 0820; конкретні напрями діяльності головних розпорядників коштів: художні колективи, концертні та циркові організації -0822; творчі спілки - 0824, заповідники - 0827 тощо (табл. 4.13).

Приклад функціональної класифікації видатків місцевого бюджету

КВКВ	Назва
	УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ
010116	Органи місцевого самоврядування
070000	Освіта
070101	Дошкільні заклади освіти
070201	Загальноосвітні школи (у т.ч. школа-дитячий садок, інтернат при школі), спеціальні школи, ліцеї, гімназії, колегіуми)
070202	Вечірні (змінні) школи
070304	Спеціальні загальноосвітні школи-інтернати, школи та інші заклади освіти для дітей з вадами у фізичному чи розумовому розвитку
070401	Позашкільні заклади освіти, заходи із позашкільної роботи з дітьми
070802	Методична робота, інші заходи у сфері народної освіти
070804	Централізовані бухгалтерії обласних, міських, районних відділів освіти
070805	Групи централізованого господарського обслуговування
070806	Інші заклади освіти
070808	Допомога дітям-сиротам та дітям, позбавлених батьківського піклування, яким виповнюється 18 років
070809	Здійснення виплат, визначених Законом України "Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених статтею 57 Закону України "Про освіту" педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів "
130107	Утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл
240602	Утилізація відходів
240601	Охорона та раціональне використання природних ресурсів
	УПРАВЛІННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
010116	Органи місцевого самоврядування
080000	Охорона здоров'я
080101	Лікарні
080201	Спеціалізовані лікарні та інші спеціалізовані заклади (центри, диспансери, госпіталі для інвалідів ВВВ, лепрозозорі, медико-санітарні частини тощо, що мають ліжкову мережу)
080203	Пологові будинки
080209	Станції швидкої та невідкладної медичної допомоги
080300	Поліклініки і амбулаторії (крім спеціалізованих поліклінік та загальних і спеціалізованих стоматологічних поліклінік)
080500	Загальні та спеціалізовані стоматологічні поліклініки
081007	Програми і централізовані заходи боротьби з туберкульозом
240602	Утилізація відходів
240900	Цільові фонди, утворені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування і місцевими органами виконавчої влади (Цільовий фонд для протидії захворюванню на туберкульоз, цільовий фонд для підтримки хворих на цукровий діабет)

Економічна класифікація видатків бюджету визначає конкретне спрямування коштів, тобто їх предметно-цільове призначення і передбачає такі їх види:

поточні видатки (код 1000) - витрачання бюджетною установою ресурсів на поточні цілі;

капітальні видатки (код 2000) - платежі з метою придбання основного капіталу, створення державних запасів і резервів, землі і нематеріальних активів, а також капітальні трансферти;

нерозподілені видатки (код 3000) – це видатки з резервного фонду Кабінету Міністрів України та фондів непередбачених видатків Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних та місцевих адміністрацій, виконавчих комітетів місцевих рад;

кредитування (код 4000) – платежі бюджетів усіх рівнів з метою проведення економічної політики, у результаті яких у них виникають фінансові вимоги до інших суб'єктів господарської діяльності. При застосуванні категорії кредитування обов'язковою умовою є виникнення зобов'язання щодо повернення коштів.

Кожен напрямок видатків має цільове призначення. Наприклад, поточні видатки (код 1000) за цільовим призначенням спрямовуються на: оплату праці працівників бюджетних установ – код 1110; нарахування на заробітну плату – код 1120; видатки на відрядження – код 1140; оплату комунальних послуг та енергоносіїв – код 1160. Капітальні видатки (код 2000): придбання основного капіталу – код 2100; створення державних запасів і резервів – код 2200. Надання кредитів (код 4000) передбачає кредитування органів державного управління інших рівнів, державних підприємств, фінансових установ і включає надання внутрішніх кредитів (код 4110) і повернення внутрішніх кредитів (код 4120). Зовнішнє кредитування з урахуванням погашення (код 4200) включає кредитування та платежі в рахунок його погашення, що надаються зарубіжним країнам, міжнародним організаціям, підприємствам, приватним особам та економічними одиницями. При цьому надання зовнішніх кредитів має код 4210, а повернення зовнішніх кредитів – код 4220 (див. табл. 4.14).

Таблиця 4.14

Економічна класифікація видатків бюджету

КЕКВ	Назва
1000	Поточні видатки
1100	Видатки на товари і послуги
1110	Оплата праці працівників бюджетних установ
1111	Заробітна плата
1112	Грошове утримання військовослужбовців
1120	Нарахування на заробітну плату
1130	Придбання товарів і послуг
1131	Предмети, матеріали, обладнання та інвентар, у тому числі м'який інвентар та обмундирування

1132	Медикаменти та перев'язувальні матеріали
1133	Продукти харчування
1134	Оплата послуг (крім комунальних)
1135	Інші видатки
1140	Видатки на відрядження
1150	Матеріали, інвентар, будівництво, капітальний ремонт та заходи спеціального призначення, що мають загальнодержавне значення
1160	Оплата комунальних послуг та енергоносіїв
1161	Оплата теплопостачання
1162	Оплата водопостачання і водовідведення
1163	Оплата електроенергії
1164	Оплата природного газу
1165	Оплата інших комунальних послуг
1166	Оплата інших енергоносіїв
1170	Дослідження і розробки, видатки державного (регіонального) значення
1171	Дослідження і розробки, окремі заходи розвитку по реалізації державних (регіональних) програм
1172	Окремі заходи з реалізації державних (регіональних) програм, не віднесені до заходів розвитку
1200	Виплата процентів (доходу) за зобов'язаннями
1300	Субсидії і поточні трансферти
1310	Субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям)
1320	Поточні трансферти органам державного управління інших рівнів
1340	Поточні трансферти населенню
1341	Виплата пенсій і допомоги
1342	Стипендії
1343	Інші поточні трансферти населенню
1350	Поточні трансферти за кордон
2000	Капітальні видатки
2100	Придбання основного капіталу
2110	Придбання обладнання і предметів довгострокового користування
2120	Капітальне будівництво (придбання)
2121	Будівництво (придбання) житла
2123	Інше будівництво (придбання)
2130	Капітальний ремонт
2131	Капітальний ремонт житлового фонду
2133	Капітальний ремонт інших об'єктів
2140	Реконструкція та реставрація
2141	Реконструкція житлового фонду
2143	Реконструкція інших об'єктів

2144	Реставрація пам'яток культури, історії та архітектури
2200	Створення державних запасів і резервів
2300	Придбання землі і нематеріальних активів
2400	Капітальні трансферти
2410	Капітальні трансферти підприємствам (установам, організаціям)
2420	Капітальні трансферти органам державного управління інших рівнів
2430	Капітальні трансферти населенню
2440	Капітальні трансферти за кордон
2450	Капітальні трансферти до бюджету розвитку
3000	Нерозподілені видатки

Класифікація кредитування бюджету

4000	Кредитування
4100	Внутрішнє кредитування
4110	Надання внутрішніх кредитів
4111	Надання кредитів органам державного управління інших рівнів
4112	Надання кредитів підприємствам, установам, організаціям
4113	Надання інших внутрішніх кредитів
4120	Повернення внутрішніх кредитів
4121	Повернення кредитів органами державного управліннями інших рівнів
4122	Повернення кредитів підприємствами, установами, організаціями
4123	Повернення інших внутрішніх кредитів
4200	Зовнішнє кредитування
4210	Надання зовнішніх кредитів
4220	Повернення зовнішніх кредитів

Відомча класифікація видатків бюджету дає можливість здійснювати аналіз і контроль за витрачанням бюджетних коштів. Вона засвідчує, якому міністерству, відомству спрямовуються кошти, тобто містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів.

На основі такої класифікації органи Державного казначейства України та місцеві фінансові органи ведуть реєстр формування і використання фінансових ресурсів розпорядниками бюджетних коштів.

Наприклад, код Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України - 220, Міністерства фінансів України - 350, Антимонопольного комітету України - 601, Рахункової палати України - 651, Херсонської обласної державної адміністрації - 791 тощо.

Відомча класифікація видатків бюджету затверджується:

- для державного бюджету України - Міністерством фінансів України; визначається відповідно до закону України про Державний бюджет України (частина друга статті 22 Бюджетного кодексу;

- для бюджетів місцевого самоврядування - міністром фінансів Автономної Республіки Крим, керівником місцевого фінансового органу і визначається відповідно до рішення про місцевий бюджет (частина третя статті 22 Бюджетного кодексу).

Таблиця 4.15

Приклад відомчої класифікації видатків місцевого бюджету

КВКВ	Назва
020	УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ
050	УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
051	ВІДДІЛ З НАДАННЯ НАСЕЛЕННЮ СУБСИДІЙ ДЛЯ ВІДШКОДУВАННЯ ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ
060	УПРАВЛІННЯ МОЛОДІ ТА СПОРТУ
063	УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВОГО ГОСПОДАРСТВА
070	УПРАВЛІННЯ З ПИТАНЬ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ
080	ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ З ПИТАНЬ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ МІСТА
110	УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ
160	УПРАВЛІННЯ ТРАНСПОРТУ ТА ЗВ'ЯЗКУ
190	УПРАВЛІННЯ МІСТОБУДУВАННЯ ТА АРХІТЕКТУРИ
191	УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА
220	ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ
235	УПРАВЛІННЯ ДОРІГ
240	ФОНД КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА
241	ВІДДІЛ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ
243	УПРАВЛІННЯ З ПИТАНЬ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН
300	РЕЗЕРВНИЙ ФОНД

Програмна класифікація видатків бюджету застосовується при формуванні бюджету за програмно-цільовим методом і щороку визначається в законі України про Державний бюджет України на конкретний бюджетний рік відповідно до вимог Бюджетного кодексу.

Відповідно планування видатків з державного бюджету проводиться за певними напрямками - програмами. Наприклад, військова частина може отримувати фінансування за програмою на оплату праці особового складу, програмою на проведення видатків на тилове забезпечення тощо. Обов'язковою умовою є відповідність коду конкретної бюджетної програми до відповідного коду нової функціональної класифікації видатків бюджету, що забезпечить можливість автоматичного групування показників бюджетних програм за функціональною класифікацією.

У більшості випадків за базу визначення бюджетної програми беруться бюджетні призначення окремого головного розпорядника за функціональною класифікацією, аналізується його організаційна структура з метою визначення відповідальних виконавців і детально визначається мета бюджетної програми, яку потрібно досягнути, і завдання, що необхідно виконати для досягнення цієї мети за рахунок відповідного бюджетного призначення.

Програмна класифікація видатків державного бюджету щороку уточнюється і перезатверджується шляхом встановлення бюджетних призначень у законі України про Державний бюджет України. Незмінною залишається лише структура коду програмної класифікації видатків.

ШЛЯХИ НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ. МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ

*Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки
Збір за місця для паркування транспортних засобів
Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності
Туристичний збір*

Як уже зазначалося, в Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори. Вони є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад.

Перелік місцевих податків та зборів Верховна Рада України визначає у Податковому кодексі. Сільські, селищні, міські ради в межах своїх повноважень приймають рішення про встановлення місцевих податків та зборів.

При ухваленні рішення про встановлення місцевих податків та зборів обов'язково визначаються об'єкт оподаткування, платник податків і зборів, розмір ставки, податковий період та інші обов'язкові елементи, визначенні статтею 7 Податкового кодексу з дотриманням критеріїв, встановлених розділом XII Податкового кодексу для відповідного місцевого податку чи збору.

Копія ухваленого рішення про встановлення місцевих податків чи зборів надсилається в десятиденний строк з дня оприлюднення до органу державної податкової служби, у якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків та зборів.

Рішення про встановлення місцевих податків та зборів офіційно оприлюднюється відповідним органом місцевого самоврядування до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, у якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та зборів або змін (плановий період). В іншому разі норми відповідних рішень застосовуються не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом.

У разі, якщо сільська, селищна або міська рада не прийняла рішення про встановлення відповідних місцевих податків та зборів, що є обов'язковими згідно з нормами Податкового кодексу, такі податки та збори справляються, виходячи з норм Податкового кодексу із застосуванням мінімальної ставки місцевих податків та зборів.

Центральний орган державної податкової служби затверджує форми податкових

декларацій (розрахунків) з місцевих податків та зборів згідно з порядком, встановленим Податковим кодексом, а в разі потреби надає методичні рекомендації щодо їх заповнення.

Сільським, селищним, міським радам не дозволяється встановлювати індивідуальні пільгові ставки місцевих податків та зборів для окремих юридичних осіб та фізичних осіб підприємців і фізичних осіб або звільняти їх від сплати таких податків та зборів.

До повноважень сільських, селищних, міських рад щодо податків та зборів належать:

- встановлення ставок єдиного податку в межах ставок, визначених законодавчими актами;
- визначення переліку податкових агентів згідно із статтею 268 Податкового кодексу;
- до початку наступного бюджетного періоду прийняття рішення про встановлення місцевих податків та зборів, зміну розміру їх ставок, об'єкта оподаткування, порядку справляння чи надання податкових пільг, яке тягне за собою зміну податкових зобов'язань платників податків та яке набирає чинності з початку бюджетного періоду.

Офіційно оприлюднене рішення про встановлення місцевих податків та зборів є нормативно-правовим актом з питань оподаткування місцевими податками та зборами, який набирає чинності не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом.

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (стаття 265 Податкового кодексу)

(стаття 265 Податкового кодексу набирає чинності з 1 січня 2012 року, див. пункт 1 Прикінцевих положень Податкового кодексу)

Платниками податку є фізичні та юридичні особи, у тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової нерухомості.

Визначення платників податку в разі перебування об'єктів житлової нерухомості в спільній частковій або спільній сумісній власності кількох осіб:

а) якщо об'єкт житлової нерухомості перебуває в спільній частковій власності кількох осіб, платником податку є кожна з цих осіб за належну їй частку;

б) якщо об'єкт житлової нерухомості перебуває в спільній сумісній власності кількох осіб, але не поділений в натурі, платником податку є одна з таких осіб-власників, визначена за їх згодою, якщо інше не встановлено судом;

в) якщо об'єкт житлової нерухомості перебуває в спільній сумісній власності кількох осіб і поділений між ними в натурі, платником податку є кожна з цих осіб за належну їй частку.

Об'єктом оподаткування є об'єкт житлової нерухомості.

Не є об'єктом оподаткування:

а) об'єкти житлової нерухомості, що перебувають у власності держави або територіальних громад (їх спільній власності);

б) об'єкти житлової нерухомості, що розташовані в зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, визначені законом;

в) будівлі дитячих будинків сімейного типу;

г) садовий або дачний будинок, але не більше одного такого об'єкта на одного платника податку;

ґ) об'єкти житлової нерухомості, що належать багатодітним сім'ям та прийомним сім'ям, у яких виховується троє та більше дітей, але не більше одного такого об'єкта на сім'ю;

д) гуртожитки.

Базою оподаткування є житлова площа об'єкта житлової нерухомості.

База оподаткування об'єктів житлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних осіб, обчислюється органом державної податкової служби на підставі даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, що безоплатно надаються органами державної реєстрації прав на нерухоме майно.

База оподаткування об'єктів житлової нерухомості, що перебувають у власності юридичних осіб, обчислюється такими особами самостійно виходячи з житлової площі об'єкта оподаткування на підставі документів, що підтверджують право власності на такий об'єкт.

У разі наявності у платника податку кількох об'єктів оподаткування база оподаткування обчислюється окремо за кожним з таких об'єктів.

Пільги із сплати податку. База оподаткування об'єкта житлової нерухомості, що перебуває у власності фізичної особи платника податку, зменшується:

а) для квартири на 120 кв. метрів;

б) для житлового будинку на 250 кв. метрів.

Таке зменшення надається один раз за базовий податковий (звітний) період і застосовується до об'єкта житлової нерухомості, у якій фізична особа платник податку зареєстрована в установленому законом порядку, або за вибором такого платника до будь-якого іншого об'єкта житлової нерухомості, який перебуває в його власності.

Ставки податку встановлюються сільською, селищною або міською радою в таких розмірах за 1 кв. метр житлової площі об'єкта житлової нерухомості:

для квартир, житлова площа яких не перевищує 240 кв. метрів, та житлових будинків, житлова площа яких не перевищує 500 кв. метрів, ставки податку не можуть перевищувати 1 відсоток розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року;

для квартир, житлова площа яких перевищує 240 кв. метрів, та житлових будинків, житлова площа яких перевищує 500 кв. метрів, ставка податку становить 2,7 відсотка розміру мінімальної заробітної плати, установлені законом на 1 січня звітного (податкового) року.

Базовий податковий (звітний) період дорівнює календарному року.

Порядок обчислення суми податку. Обчислення суми податку з об'єктів житлової нерухомості, що знаходяться у власності фізичних осіб, проводиться органом державної податкової служби за місцезнаходженням об'єкта житлової нерухомості.

Податкове повідомлення-рішення про суму податку, що підлягає сплаті, та платіжні реквізити надсилаються органами державної податкової служби платникам за місцезнаходженням об'єкта житлової нерухомості до 1 липня звітного року за формою, встановленою у порядку, визначеному статтею 58 Податкового кодексу.

Щодо новоствореного (нововведеного) об'єкта житлової нерухомості податок сплачується фізичною особою-платником починаючи з місяця, у якому виникло право власності на такий об'єкт. Орган державної податкової служби надсилає податкове повідомлення-рішення зазначеному власнику після отримання інформації про виникнення права власності на такий об'єкт.

Платники податку на підставі документів, що підтверджують їх право власності на об'єкт оподаткування та місце проживання (реєстрації), мають право звернутися до органів державної податкової служби для звірки даних щодо житлової площі житлової нерухомості, пільги зі сплати податку, ставки податку та нарахованої суми податку. Орган державної податкової служби проводить відповідний перерахунок суми податку і надсилає податкове повідомлення-рішення зазначеному власнику.

Органи державної реєстрації прав на нерухоме майно, а також органи, що здійснюють реєстрацію місця проживання фізичних осіб, зобов'язані до 15 квітня 2012 року, а в наступні роки щокварталу, у 15-денний строк після закінчення податкового (звітного) кварталу подавати органам державної податкової служби відомості, потрібні для розрахунку податку, за місцем розташування такого об'єкта нерухомого майна станом на перше число відповідного кварталу в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Платники податку юридичні особи самостійно обчислюють суму податку станом на 1 січня звітного року і до 1 лютого цього ж року подають органу державної податкової служби за місцезнаходженням об'єкта оподаткування декларацію за формою, встановленою у порядку, передбаченому статтею 46 Податкового кодексу,

з розбивкою річної суми рівними частками поквартально. Щодо новоствореного (нововведеного) об'єкта житлової нерухомості декларація подається протягом місяця з дня виникнення права власності на такий об'єкт.

У разі набуття права власності на об'єкт житлової нерухомості протягом року податок нараховується з дня виникнення права власності на такий об'єкт.

У разі переходу права власності на об'єкт оподаткування від одного власника до іншого протягом календарного року податок обчислюється для попереднього власника за період з 1 січня цього року до початку того місяця, у якому він втратив право власності на зазначений об'єкт оподаткування, а для нового власника - починаючи з місяця, у якому виникло право власності. Орган державної податкової служби надсилає податкове повідомлення-рішення новому власнику після отримання інформації про перехід права власності.

Податок сплачується за місцем розташування об'єкта оподаткування і зараховується до відповідного бюджету згідно з положеннями Бюджетного кодексу України. Податкове зобов'язання за звітний рік з податку сплачується:

- а) фізичними особами протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення;
- б) юридичними особами авансовими внесками щокварталу до 30 числа місяця, що наступає за звітним кварталом, які відбиваються в річній податковій декларації.

Збір за місця для паркування транспортних засобів (стаття 266 Податкового кодексу)

Платниками збору є юридичні особи, їх філії (відділення, представництва), фізичні особи підприємці, які згідно з рішенням сільської, селищної або міської ради організують та провадять діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках.

Перелік спеціальних земельних ділянок, відведених для організації та провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів, у якому зазначаються їх місцезнаходження, загальна площа, технічне облаштування, кількість місць для паркування транспортних засобів, затверджується рішенням сільської, селищної або міської ради про встановлення збору. Таке рішення разом з переліком осіб, які уповноважені організувати та провадити діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів, надається виконавчим органом сільської, селищної, міської ради органу державної податкової служби в порядку, установленому розділом I Податкового кодексу.

Об'єктом оподаткування є земельна ділянка, яка згідно з рішенням сільської, селищної або міської ради спеціально відведена для забезпечення паркування транспортних засобів на автомобільних дорогах загального користування, тротуарах або інших місцях,

а також комунальні гаражі, стоянки, паркінги (будівлі, споруди, їх частини), які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету, за винятком площі земельної ділянки, що відведена для безоплатного паркування транспортних засобів, передбачених статтею 30 Закону України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні".

Базою оподаткування є площа земельної ділянки, відведена для паркування, а також площа комунальних гаражів, стоянок, паркінгів (будівель, споруд, їх частин), які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету.

Ставки збору встановлюються за кожний день провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів у гривнях за 1 квадратний метр площі земельної ділянки, відведеної для організації та провадження такої діяльності, у розмірі від 0,03 до 0,15 відсотка мінімальної заробітної плати, установлені законом на 1 січня податкового (звітного) року. При визначенні ставок збору сільські, селищні та міські ради враховують місцезнаходження спеціально відведених місць для паркування транспортних засобів, площу спеціально відведеного місця, кількість місць для паркування транспортних засобів, спосіб поставлення транспортних засобів на стоянку, режим роботи та їх заповнюваність.

Ставка збору та порядок сплати збору до бюджету встановлюються відповідною сільською, селищною або міською радою.

Збір сплачується до місцевих бюджетів авансовими внесками до 30 числа (включно) кожного місяця (у лютому до 28 (29) включно) за місцем розташування спеціально відведеного місця для паркування транспортних засобів. Остаточна сума збору, обчислена відповідно до податкової декларації за податковий (звітний) квартал (з урахуванням фактично внесених авансових платежів), сплачується у строки, визначені для квартального податкового періоду.

Платник збору, який має підрозділ без статусу юридичної особи, що провадить діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на земельній ділянці не за місцем реєстрації такого платника збору, зобов'язаний зареєструвати такий підрозділ як платника збору в органі державної податкової служби за місцезнаходженням земельної ділянки.

Базовий податковий (звітний) період дорівнює календарному кварталу.

Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності (стаття 267 Податкового кодексу)

Платниками збору є суб'єкти господарювання (юридичні особи та фізичні особи підприємці), їх відокремлені підрозділи, які отримують в установленому статтею 267 Податкового кодексу по-

рядку торгові патенти та провадять такі види підприємницької діяльності:

- а) торговельна діяльність у пунктах продажу товарів;
- б) діяльність з надання платних побутових послуг за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України;
- в) торгівля валютними цінностями у пунктах обміну іноземної валюти;
- г) діяльність у сфері розваг (крім проведення державних грошових лотерей).

Не є платниками збору за провадження торговельної діяльності та діяльності з надання платних послуг такі суб'єкти господарювання:

- а) аптеки, що перебувають у державній та комунальній власності;
- б) розташовані у селах, селищах і містах районного значення підприємства та організації споживчої кооперації та торгово-виробничі державні підприємства робітничого постачання;
- в) фізичні особи підприємці, які провадять торговельну діяльність у межах ринків усіх форм власності;
- г) фізичні особи підприємці, які здійснюють продаж вирощених в особистому підсобному господарстві, на присадибній, дачній, садовій і городній ділянках продукції рослинництва і тваринництва, свійської худоби та птиці (як у живому вигляді, так і продукції забою в сирому вигляді та у вигляді первинної переробки), продукції власного бджільництва;

г) фізичні особи підприємці, які сплачують державне мито за нотаріальне посвідчення договорів про відчуження власного майна, якщо товари кожної окремої категорії відчужуються не частіше одного разу на календарний рік;

д) суб'єкти господарювання, утворені громадськими організаціями інвалідів, які мають податкові пільги згідно із законодавством та здійснюють торгівлю виключно продовольчими товарами вітчизняного виробництва та продукцією, виготовленою на підприємствах "Українське товариство сліпих", "Українське товариство глухих", а також фізичними особами інвалідами, зареєстрованими відповідно до закону як підприємці;

е) суб'єкти господарювання, які провадять торговельну діяльність виключно з використанням таких видів товарів вітчизняного

ви виробництва: хліб і хлібобулочні вироби; борошно пшеничне та житнє; сіль, цукор, олія соняшникова і кукурудзяна; молоко і молочна продукція, крім молока і вершків згущених із домішками і без них; продукти дитячого харчування; безалкогольні напої; морозиво; яловичина та свинина; свійська птиця; яйця; риба; ягоди і фрукти; мед та інші продукти бджільництва, бджолоінвентар і засоби захисту бджіл; картопля і плодоовочева продукція; комбікорм для продажу населенню;

є) суб'єкти господарювання, що реалізують продукцію власного виробництва фізичним особам, які перебувають з ними у трудових відносинах, через пункти продажу товарів, вбудовані у виробничі або адміністративні приміщення, що належать такому суб'єкту;

ж) суб'єкти господарювання, які провадять діяльність із закупівлі в населення продукції (заготівельна діяльність), якщо подальша реалізація такої продукції відбувається за розрахунками в безготівковій формі (пункти приймання склотари, макулатури, відходів паперових, картонних і ганчіркових; заготівля сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки);

з) підприємства, установи та організації, що провадять діяльність у торговельно-виробничій сфері (ресторанне господарство), у тому числі навчальних закладах, із обслуговування виключно працівників таких підприємств, установ та організацій, а також учнів і студентів у навчальних закладах.

Не є платниками збору за провадження діяльності у сфері розваг суб'єкти господарювання, які провадять комп'ютерні та відеоігри.

З придбанням **пільгового торгового патенту** провадиться торговельна діяльність виключно з використанням таких товарів (незалежно від країни їх походження):

а) товари повсякденного вжитку, продукти харчування, вироби медичного призначення для індивідуального користування, технічні та інші засоби реабілітації через торговельні установи, утворені з цією метою громадськими організаціями інвалідів;

б) товарів військової атрибутики та повсякденного вжитку для військовослужбовців на території військових частин і військових навчальних закладів;

в) насіння та посадкового матеріалу овочевих, баштанних, кормових та квіткових культур, кормових коренеплодів та картоплі;

г) сірників;

г) термометрів та індивідуальних діагностичних приладів.

З придбанням **пільгового торгового патенту** провадиться торговельна діяльність виключно з використанням таких товарів вітчизняного виробництва:

а) поштові марки, листівки, вітальні листівки і конверти непогашені, ящики, коробки, мішки, сумки та інша тара, виготовлена з дерева, паперу та картону, яка використовується для поштових відправлень підприємствами, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади у галузі транспорту та зв'язку, і фурнітура до них;

б) товари народних промислів, крім антикварних та тих, що становлять культурну цінність згідно з переліком, затвердженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури;

в) готові лікарські засоби (лікарські препарати, ліки, медикаменти, предмети догляду, перев'язувальні матеріали та інше медичне приладдя), вітаміни для населення, тампони, інші види санітарно-гігієнічних виробів із целюлози або її замінників, ветеринарні пре-

парати, вироби медичного призначення для індивідуального користування інвалідами, технічні та інші засоби реабілітації інвалідів;

г) зубні паста та порошки, косметичні серветки, дитячі пелюшки, папір туалетний, мило господарське;

г) вугілля, вугільні брикети, паливо пічне побутове, гас освітлювальний, торф паливний кусковий, торф'яні брикети і дрова для продажу населенню, газ скраплений у балонах, що реалізується населенню за місцем проживання для використання у житлових та/або нежитлових приміщеннях;

д) проїзні квитки;

е) зошити.

З придбанням пільгового торгового патенту провадиться торговельна діяльність виключно з використанням періодичних видань друкованих засобів масової інформації вітчизняного виробництва, що мають реєстраційні свідоцтва, видані в установленому порядку, а також книг, брошур, альбомів, нотних видань, буклетів, плакатів, картографічної продукції, що видаються юридичними особами резидентами України. Крім того, при здійсненні продажу зазначених товарів, платники збору можуть одночасно здійснювати продаж супутньої продукції (незалежно від країни їх походження): ручки, олівці, інструменти для креслення, пензлі, мастихіни, мольберти, фарби, лаки, розчинники та закріплювачі для малювання та живопису, полотна, багети, рамки та підрамники для картин, швидкозшивачі, інші канцелярські прилади та конторське приладдя, крім виготовлених з дорогоцінних і напівдорогоцінних металів.

Ставка збору за провадження торговельної діяльності та діяльності з надання платних послуг встановлюється сільськими, селищними та міськими радами (далі у цьому пункті органами місцевого самоврядування) з розрахунку на календарний місяць у відповідному розмірі від мінімальної заробітної плати, установлені законом на 1 січня календарного року (далі мінімальна заробітна плата), визначеному цим пунктом, з урахуванням місцезнаходження пункту продажу товарів та асортименту товарів, пункту з надання платних послуг та виду платних послуг.

Ставка збору за провадження торговельної діяльності (крім провадження торговельної діяльності нафтопродуктами, скрапленим та стиснутим газом із застосуванням пістолетних паливно-роздавальних колонок на стаціонарних, малогабаритних і пересувних автозаправних станціях, заправних пунктах) та діяльності з надання платних послуг встановлюється в таких межах:

а) на території міста Києва та обласних центрів від 0,08 до 0,4 розміру мінімальної заробітної плати;

б) на території міста Севастополя, міст обласного значення (крім обласних центрів) і районних центрів від 0,04 до 0,2 розміру мінімальної заробітної плати;

в) на території інших населених пунктів до 0,1 розміру мінімальної заробітної плати.

У разі якщо пункти продажу товарів (надання послуг) розташовані в курортній місцевості або на території, прилеглій до митниці, інших пунктів переміщення через митний кордон, органи місцевого самоврядування, до бюджетів яких спрямовуються кошти від сплати збору, можуть ухвалити рішення про збільшення ставки збору, але не більш як 0,4 розміру мінімальної заробітної плати.

Ставка збору за провадження торговельної діяльності нафтопродуктами, скраплением та стиснутим газом на стаціонарних, малогабаритних і пересувних автозаправних станціях, заправних пунктах установлюється в межах від 0,08 до 0,4 розміру мінімальної заробітної плати залежно від місця розташування таких пунктів продажу.

Ставка збору за здійснення торгівлі валютними цінностями на календарний місяць становить 1,2 розміру мінімальної заробітної плати.

Ставка збору за здійснення діяльності у сфері розваг на квартал становить:

- для використання грального автомата (грального автомата "кран-машина", грального автомата, на якому проводяться дитячі ігри, іншого грального автомата, призначеного для проведення платних розважальних ігор) розмір мінімальної заробітної плати;
- для використання гральних жолобів (доріжок) кегельбана, боулінга, що вводяться в дію за допомогою жетона, монети або без них, розмір мінімальної заробітної плати, збільшений у 2 рази, за кожний гральний жолоб (доріжку);
- для використання столів для більярда, що вводяться в дію за допомогою жетона, монети або без них, крім столів для більярда, що використовуються для спортивних аматорських змагань, розмір мінімальної заробітної плати за кожний стіл для більярда;
- для проведення інших оплатних розважальних ігор розмір мінімальної заробітної плати за кожне окреме гральне місце.

Ставка збору за провадження торговельної діяльності із придбанням пільгового торгового патенту встановлюється в розмірі 0,05 розміру мінімальної заробітної плати щороку.

Ставка збору за провадження торговельної діяльності із придбанням короткотермінового торгового патенту за один день становить 0,02 розміру мінімальної заробітної плати.

Ставки збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності, округляються (менш як 50 копійок відкидається, а 50 копійок і більше округляється до однієї гривні).

Для провадження передбачених цією статтею видів підприємницької діяльності суб'єкт господарювання подає до органу державної податкової служби за місцем сплати збору заявку на придбання торгового патенту, що повинна містити такі відомості:

а) найменування суб'єкта господарювання, код за ЄДРПОУ (для юридичної особи) та прізвище, ім'я, по батькові суб'єкта господарювання, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичної особи);

б) юридична адреса (місцезнаходження) суб'єкта господарювання, а в разі, якщо патент придбавається для відокремленого підрозділу, місцезнаходження такого відокремленого підрозділу згідно з документом, що засвідчує право власності (оренди);

в) вид підприємницької діяльності, для провадження якої придбавається торговий патент;

г) вид торгового патенту;

ґ) найменування документа про повну або часткову сплату збору;

д) назва та фактична адреса (місцезнаходження) пункту продажу товарів, пункту з надання платних послуг, пункту обміну іноземної валюти, грального місця, позначення "візна торгівля";

е) назва, дата, номер документа, що засвідчує право власності (оренди);

є) період, на який придбавається торговий патент.

Підставою для придбання торгового патенту є заявка, оформлена відповідно до зазначених вище вимог. Установлення будь-яких додаткових умов щодо придбання торгового патенту не дозволяється.

Відомості, наведені в поданій суб'єктом господарювання заявці, звіряються з оригіналами або нотаріально посвідченими копіями документів, на підставі яких заповнена така заявка. Звірка відомостей, наведених в поданій суб'єктом господарювання заявці, здійснюється в момент подання такої заявки. Оригінали або нотаріально посвідчені копії документів, пред'явлені суб'єктом господарювання на звірку, в органі державної податкової служби не залишаються.

У разі невідповідності відомостей, наведених у поданій суб'єктом господарювання заявці, документам, на підставі яких заповнена така заявка, або невнесення до заявки всіх потрібних відомостей, орган державної податкової служби має право відмовити у видачі торгового патенту суб'єкту господарювання.

Торговий патент видається особисто фізичній особі підприємцю або особі, уповноваженій юридичною особою, підпис у триденний термін з дня подання заявки. Датою придбання торгового патенту є зазначена в ньому дата.

Бланк торгового патенту є документом суворого обліку. У разі втрати або зіпсування торгового патенту платнику збору видається дублікат торгового патенту в порядку, установленому для придбання торгового патенту.

Для провадження торговельної діяльності, діяльності з надання платних послуг та діяльності з торгівлі валютними цінностями для кожного відокремленого підрозділу, який не є платником податку на прибуток, торгові патенти придбаваються суб'єктами господарювання за місцем реєстрації такого відокремленого підрозділу.

Для провадження торговельної діяльності, діяльності з надання платних послуг та діяльності з торгівлі валютними цінностями торгові патенти придбаваються окремо для кожного пункту продажу товарів, пункту з надання платних послуг, пункту обміну іноземної валюти.

У разі проведення ярмарків, виставок-продажів та інших короткотермінових заходів, пов'язаних з демонстрацією та продажем товарів, суб'єкт господарювання придбаває короткотерміновий торговий патент.

Для здійснення діяльності у сфері розваг торговий патент придбавається для кожного окремого грального місця. Якщо окреме гральне місце має декілька незалежних гральних місць, торговий патент придбавається окремо для кожного з них.

Форма торгового патенту та порядок його заповнення встановлюються центральним органом державної податкової служби.

Порядок сплати збору платниками збору, які:

а) провадять торговельну діяльність або надають платні послуги (крім пересувної торговельної мережі) збір сплачується за місцезнаходженням пункту продажу товарів або пункту з надання платних послуг;

б) здійснюють торгівлю валютними цінностями за місцезнаходженням пункту обміну іноземної валюти;

в) здійснюють діяльність у сфері розваг за місцезнаходженням пункту надання послуг у сфері розваг;

г) здійснюють торгівлю через пересувну торговельну мережу за місцем реєстрації таких платників;

г) здійснюють торгівлю на ярмарках, виставках-продажах та інших короткотермінових заходах, пов'язаних з демонстрацією та продажем товарів, за місцем провадження такої діяльності.

Строки сплати збору:

а) за провадження торговельної діяльності з придбанням короткотермінового торгового патенту не пізніш як за один календарний день до початку провадження такої діяльності;

б) за провадження торговельної діяльності (крім торговельної діяльності з придбанням короткотермінового торгового патенту), діяльності з надання платних послуг, здійснення торгівлі валютними цінностями щомісяця не пізніше 15 числа, який передує звітному місяцю;

в) за здійснення діяльності у сфері розваг щокварталу не пізніше 15 числа місяця, який передує звітному кварталу.

Під час придбання торгового патенту суб'єкт господарювання вносить суму збору за один місяць (квартал). На суму збору, спла-

чену під час придбання торгового патенту, зменшується сума збору, яка підлягає внесенню в останній місяць (квартал) його дії.

Платники збору можуть здійснити сплату збору авансовим внеском до кінця календарного року.

Суми збору, не сплачені в установлені строки, вважаються податковим боргом і стягуються до бюджету згідно з положеннями Податкового кодексу.

Податковим кодексом визначений порядок використання торгового патенту. Оригінал торгового патенту повинен бути розміщений:

на фронтальній вітрині магазину, а за її відсутності біля реєстратора розрахункових операцій;

на фронтальній вітрині малої архітектурної форми;

на таблиці в автомагазинах, на розвозках та інших видах пересувної торговельної мережі, а також на лотках, прилавках та інших видах торговельних точок, відкритих у відведених для торговельної діяльності місцях;

у пунктах обміну іноземної валюти;

у приміщеннях для надання платних послуг, а також у приміщеннях, у яких проводяться розважальні ігри.

Торговий патент повинен бути відкритий та доступний для огляду. Для запобігання пошкодженню торгового патенту (вигорання на сонці, псування внаслідок затікання дощової води, псування сторонніми особами тощо) дозволяється розміщувати нотаріально засвідчені копії торгових патентів у визначених цією частиною місцях. При цьому оригінал такого патенту повинен зберігатися у відповідальній особи суб'єкта господарювання або відповідальній особи відокремленого підрозділу, яка зобов'язана надавати його для огляду уповноваженим законом особам.

Торговий патент діє на території, на яку поширюються повноваження органу, який здійснив реєстрацію суб'єкта господарювання, або за місцезнаходженням відокремленого підрозділу. Передача торгового патенту іншому суб'єкту господарювання або іншому відокремленому підрозділу такого суб'єкта не дозволяється.

Торговий патент, виданий для провадження торговельної діяльності з використанням пересувної торговельної мережі (автомагазини, розвозки тощо), діє на території України.

Строк дії торгового і пільгового патенту, крім короткотермінового торгового патенту та торгового патенту на здійснення діяльності у сфері розваг, становить 60 календарних місяців.

Строк дії короткотермінового торгового патенту становить від одного до п'ятнадцяти календарних днів.

Строк дії торгового патенту на здійснення діяльності у сфері розваг становить вісім календарних кварталів.

У разі невнесення суб'єктом господарювання збору у встановлений строк, дія такого патенту анулюється з першого числа місяця, що настає за місяцем, у якому відбулося таке порушення.

Суб'єкт господарювання, що припинив діяльність, яка відповідно до Податкового кодексу підлягає патентуванню, до 15 числа місяця, що передує звітному, письмово повідомляє про це відповідний орган державної податкової служби. При цьому торговий патент підлягає поверненню органу державної податкової служби, який його видав, а суб'єкту господарювання повертається надмірно сплачена сума збору.

Туристичний збір (стаття 268 Податкового кодексу)

Туристичний збір - це місцевий збір, кошти від якого зараховуються до місцевого бюджету.

Платниками збору є громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, які прибувають на територію адміністративно-територіальної одиниці, на якій діє рішення сільської, селищної та міської ради про встановлення туристичного збору, та отримують (споживають) послуги з тимчасового проживання (ночівлі) із зобов'язанням залишити місце перебування в зазначений строк.

Платниками збору не можуть бути особи, які:

- а) постійно проживають, у тому числі на умовах договорів найму, у селі, селищі або місті, радами яких встановлено такий збір;
- б) особи, які прибули у відрядження;
- в) інваліди, діти-інваліди та особи, що супроводжують інвалідів І групи або дітей-інвалідів (не більше одного супроводжуючого);
- г) ветерани війни;
- д) учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- д) особи, які прибули за путівками та курсовками в санаторії та пансіонати.

Ставка збору встановлюється у розмірі від 0,5 до 1 відсотка до бази справляння збору.

Базою справляння є вартість усього періоду проживання (ночівлі) в місцях, визначених підпунктом 268.5.1 Податкового кодексу, за вирахуванням податку на додану вартість.

До вартості проживання не включаються витрати на харчування чи побутові послуги (прання, чистка, лагодження та прасування одягу, взуття чи білизни), телефонні рахунки, оформлення закордонних паспортів, дозволів на в'їзд (віз), обов'язкове страхування, витрати на усний та письмовий переклади, інші документально оформлені витрати, пов'язані з правилами в'їзду.

Згідно з рішенням сільської, селищної та міської ради справляння збору може здійснюватися **податковими агентами:**

- а) адміністраціями готелів, кемпінгів, мотелів, гуртожитків для приїжджих та іншими закладами готельного типу, санаторно-курортними закладами;

б) квартирно-посередницькими організаціями, які направляють неорганізованих осіб на поселення у будинки (квартири), що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму;

в) юридичними особами або фізичними особами підприємцями, які уповноважуються сільською, селищною або міською радою справляти збір на умовах договору, укладеного з відповідною радою.

Податкові агенти справляють збір під час надання послуг, пов'язаних з тимчасовим проживанням (ночівлею), і зазначають суму сплаченого збору окремим рядком у рахунку (квитанції) на проживання.

Збір сплачується до місцевих бюджетів авансовими внесками до 30 числа (включно) кожного місяця (у лютому до 28 (29) включно). Суми нарахованих щомісячних авансових внесків відбиваються в квартальній податковій декларації. Остаточна сума збору, обчислена відповідно до податкової декларації за звітний (податковий) квартал (з урахуванням фактично внесених авансових платежів), сплачується у строки, визначені для квартального податкового періоду.

Податковий агент, який має підрозділ без статусу юридичної особи, що надає послуги з тимчасового проживання (ночівлі) не за місцем реєстрації такого податкового агента, зобов'язаний зареєструвати такий підрозділ як податкового агента туристичного збору в органі державної податкової служби за місцезнаходженням підрозділу.

Базовий податковий (звітний) період дорівнює календарному кварталу.

Отже, доходи місцевих бюджетів є основним фінансовим ресурсом, використовуючи який, місцеві органи влади мають можливість реалізовувати власні та делеговані їм державою повноваження.

Найсерйознішою проблемою, породженою старою бюджетною системою, була незацікавленість місцевих органів влади у збільшенні надходжень. Будь-яке збільшення доходів місцевих бюджетів або заходи щодо зменшення видатків зводилися нанівець зменшенням частки регульованих податкових надходжень або трансфертів. Щорічні зміни нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і

зборів, що спрямовувалися до місцевих бюджетів, не додавали стимулів до збільшення надходжень.

Ухвалення 2010 року нових Бюджетного та Податкового кодексів України, що закріпили на стабільній основі не тільки перелік доходів бюджетів місцевого самоврядування, а й постійні відсотки їх розмежування між видами бюджетів, створило умови для підви-

щення зацікавленості місцевих органів до збільшення доходної частини своїх бюджетів.

Разом з цим слід зауважити, що згідно з чинним законодавством місцевим органам влади не дозволяється встановлення інших податків, зборів (обов'язкових платежів), крім визначених чинним податковим законодавством.

Тому основними напрямками діяльності щодо нарощування доходної бази місцевих бюджетів є встановлення оптимальних ставок оподаткування та запровадження організаційних заходів для розширення бази оподаткування.

Місцеві органи влади можуть впливати на розвиток бази надходжень шляхом сприяння розвитку малого бізнесу, упровадження ефективної політики підтримки підприємств, що створюють робочі місця і збільшують фонд оплати праці, таким чином збільшуючи надходження до бюджету, насамперед податку з доходів фізичних осіб.

Слід зауважити що, розмежування доходів місцевих бюджетів на такі, що враховуються при визначенні обсягів трансфертів і такі, що не враховуються при визначенні обсягів трансфертів, надало більше стимулів до нарощування доходів т. зв. "другого кошика" доходів.

Найвагомішим джерелом, що зараховується до "другого кошика" в бюджетах місцевого самоврядування є плата за землю.

На перший погляд, база оподаткування тут є стабільною, однак запровадження низки заходів може суттєво вплинути на збільшення обсягів надходжень цього джерела.

А саме:

- проведення інвентаризації земель комунальної власності;
- проведення грошової оцінки земель населених пунктів;
- здійснення індексації грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення;
- належного обліку та юридичного оформлення здачі в оренду земель, встановлення оптимального розміру орендної плати.

Як свідчить практика, проведення таких заходів може призвести до зростання надходжень майже вдвічі.

Проте при проведенні подібних заходів варто оцінити їх ефективність. Проведення оцінки, інвентаризації потребують вкладення додаткових коштів. Однак, якщо на території адміністративно-територіальної одиниці знаходиться багато платників податку, які користуються пільгами з оподаткування, визначеними законом, заходи можуть виявитися неефективними.

Збільшення обсягів надходжень фіксованого сільськогосподарського податку є досить проблематичним, зважаючи на майже незмінні базу і ставки оподаткування, неплатоспроможність значної кількості платників цього податку, систематичне списання податковими органами нарахованих до сплати сум податку тощо.

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС І МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ НА РІВНІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Закріплені доходи

Порядок формування міжбюджетних трансфертів

Види міжбюджетних трансфертів

Вирівнювання видаткового потенціалу місцевих бюджетів

Передача коштів між місцевими бюджетами

Закріплені доходи

Закріплені доходи спрямовуються на фінансування видатків, передбачених для виконання делегованих повноважень, що обчислюються, виходячи із установлених фінансових нормативів бюджетної забезпеченості. Їх обсяг визначається на основі формульних розрахунків. Для вирівнювання бюджетної забезпеченості бюджетів місцевого самоврядування Бюджетний кодекс України встановив прозорі та єдині правила розподілу міжбюджетних трансфертів, що розраховуються на основі формульних розрахунку і відповідно до статей 97 та 98 Бюджетного кодексу визначаються як різниця між видатками, обрахованими із застосуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості і коригуючих коефіцієнтів та доходами, визначеними із застосуванням індексу відносної податкоспроможності.

Індекс відносної податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці порівняно з аналогічним середнім показником по Україні в розрахунку на одного мешканця і визначається на основі даних про фактичне виконання відповідного бюджету за три останні бюджетні періоди. Наприклад, для визначення індексу податкоспроможності на 2011 рік до розрахунку бралися дані про надходження доходів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, визначених статтею 64 Бюджетного кодексу, за 2007-2009 рр., при цьому враховувалися втрати закріплених доходів у базовому періоді відповідних місцевих бюджетів унаслідок надання пільг платникам згідно з рішеннями відповідних місцевих рад.

Розрахунок доходів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, проводиться на підставі формули, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів від 8 грудня 2010 р. N 1149 "Деякі питання розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів", але виходячи з індивідуальної специфіки району можуть вноситися поправочні показники, погоджені з органами місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що Міністерство фінансів України розраховує лише обсяг міжбюджетних трансфертів, а місцеві органи влади

проводять розрахунок кожного виду доходів, як доходів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, так і тих, які не враховуються при визначенні трансфертів.

Отже, **трансферти** - це кошти, одержані від інших рівнів державного управління, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав, міжнародних установ та організацій для підтримки бюджету або на інші цілі, пов'язані з реалізацією функцій держави на безоплатній та безповоротній основі (схема 6.1).

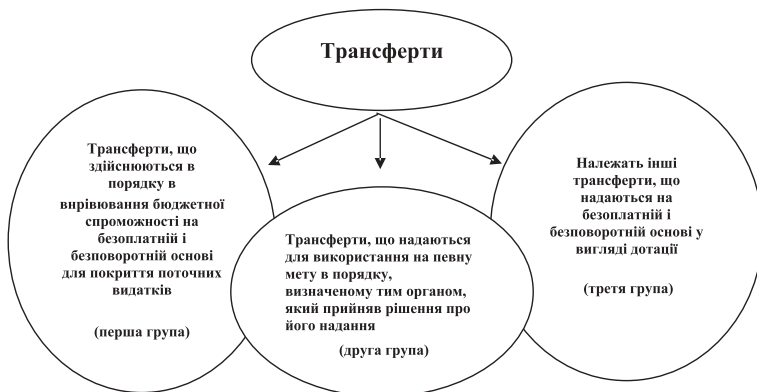

Схема 6.1. Структура міжбюджетних трансфертів

Порядок формування міжбюджетних трансфертів відповідно до Бюджетного кодексу

Місцеве самоврядування користується значною свободою у вирішенні питань пріоритетів власної бюджетної політики, виходячи з того, що посадові особи місцевих органів влади краще знають видаткові потреби своїх мешканців ніж центральні органи влади. Статтею 9 Європейської хартії місцевого самоврядування встановлено, що "трансферти по можливості не мають бути зарезервовані на фінансування заздалегідь визначених проєктів. *Надання трансфертів не повинно позбавляти місцеві органи влади однієї з основних свобод - на свій розсуд проводити політику в межах своєї власної юрисдикції*". Положення Бюджетного кодексу також не встановлюють обмежень щодо спрямування бюджетних ресурсів за основними напрямками видатків, що були враховані при визначенні обсягів нецільових міжбюджетних трансфертів.

Система нецільових міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам спрямовується на вирівнювання бюджетної забезпеченості бюджетів місцевого самоврядування при одночасному створенні стимулів для проведення на місцевому рівні раціональної і відповідальної бюджетної політики і підвищенні ефективності використання бюджетних ресурсів.

Виходячи з цього, система розподілу міжбюджетних трансфертів має відповідати таким основним вимогам:

- механізм розподілу міжбюджетних трансфертів має досягати вирівнювальної та стимулювальної функції;
- розподіл міжбюджетних трансфертів має проводитися за єдиною методикою на основі прозорих формул (для забезпечення можливості перевірки розрахунків) та на підставі об'єктивних критеріїв бюджетної забезпеченості;
- у розрахунках бюджетної забезпеченості не можуть використовуватися звітні показники фактичних видатків місцевих бюджетів: потрібна об'єктивна і прозора оцінка відносного рівня видаткових потреб у розрахунку на одного мешканця чи отримувача бюджетної послуги;
- установлення обсягів міжбюджетних трансфертів до рівня бюджетів місцевого самоврядування у законі про Державний бюджет на наступний рік (в абсолютних сумах);
- додержання стабільності в обсягах і принципах розподілу міжбюджетних трансфертів, що має забезпечити максимальний рівень передбачуваності прогнозування в місцевих бюджетах обсягів міжбюджетних трансфертів на середньострокову перспективу.

Види міжбюджетних трансфертів

У Бюджетному кодексі *міжбюджетні трансферти поділені на три групи.*

До першої групи належать трансферти, що здійснюються в порядку вирівнювання бюджетної спроможності на безоплатній і безповоротній основі для покриття поточних видатків:

- дотація вирівнювання доходної спроможності бюджету;

Дотація являє собою певну суму грошових коштів, що виділяється з бюджету одного рівня до бюджету іншого рівня для покриття його дефіциту. Вона має загальний характер і не підлягає поверненню до бюджету іншого рівня;

- трансферти, що передаються до державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів (вилучення).

До другої групи належать трансферти, що надаються для використання на певну мету в порядку, визначеному тим органом, який ухвалив рішення про надання субвенції:

- субвенція на здійснення програм соціального захисту, що надається з державного бюджету;
- субвенція на компенсацію втрат доходів бюджетів місцевого самоврядування на виконання власних повноважень внаслідок надання пільг, встановлених державою (надається з державного бюджету);
- субвенція на виконання інвестиційних проектів;
- субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування;
- субвенції на виконання власних повноважень територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань;
- інші субвенції.

До третьої групи належать трансферти, що можуть надаватися місцевим бюджетам з державного бюджету відповідно до статті 97 Бюджетного кодексу:

- дотація вирівнювання бюджету Автономної Республіки Крим, обласним бюджетам, бюджетам міст Києва та Севастополя, районним бюджетам та бюджетам міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення;
- субвенція на здійснення програм соціального захисту;
- субвенція на компенсацію втрат доходів бюджетів місцевого самоврядування на виконання власних повноважень внаслідок надання пільг, встановлених державою;
- субвенція на виконання інвестиційних проектів;
- інші види цільових субвенцій.

Субвенції мають цільовий характер і це передбачає, що в разі їх невикористання або використання не за цільовим призначенням вони мають бути повернені до бюджету, з якого були надані.

З державного бюджету кошти, які не матимуть цільового використання, повинні надаватися тільки у вигляді дотації вирівнювання. Надання інших видів нецільових трансфертів з державного бюджету Бюджетним кодексом не дозволяється.

Держава, визнавши, що видатки на соціальний захист є пріоритетом державної бюджетної політики, передбачає цільові субвенції на фінансування програм соціального захисту з державного бюджету. Також Бюджетним кодексом встановлено обов'язковість компенсації місцевим бюджетам втрат доходів, які виникають унаслідок прийняття рішень органами центральної влади у частині доходів, що забезпечують фінансування власних видаткових повноважень. Бюджетний кодекс гарантує таку компенсацію всім місцевим бюджетам у формі цільової субвенції, незалежно від того, чи отримує місцевий бюджет дотацію з державного бюджету, чи здійснює перерахування коштів до державного бюджету. Установлення для місцевих бюджетів цільового використання коштів, наданих з державного бюджету у формі субвенцій, дозволяє центральній владі здійснювати контроль за використанням місцевими органами влади переданих їм коштів.

Міжбюджетні трансферти, що належать до першої групи, розраховуються на формульній основі як добуток кількості населення відповідної одиниці, помноженої на різницю між середньодушовими видатковими потребами, які обчислюються на основі видаткових нормативів, та середньодушовою податкоспроможністю. У разі, якщо місто чи район мають перевищення доходів над плановими видатковими потребами, здійснюється негативний трансферт (вилучення) до державного бюджету, обсяг якого визначається за допомогою тієї самої формули, що застосовується для обрахунку всіх трансфертів.

Цільові субвенції на інвестиційні цілі надаються бюджетам Києва, Севастополя, обласним бюджетам та республіканському бюджету Автономної Республіки Крим. Право на подальший розподіл цільових коштів між органами місцевого самоврядування належить Верховній Раді Автономної Республіки Крим та обласним радам, оскільки в багатьох випадках вплив інвестиції не обмежується певною територією. У такий спосіб визнається і підкреслюється провідна роль обласного рівня в інвестиційному розвитку територій. Пріоритетне право на отримання субвенцій на виконання інвестиційних проектів при цьому мають ті органи місцевого самоврядування, у яких середньорічний фактичний обсяг видатків на утримання бюджетних установ за три останні бюджетні періоди менший за обсяг, визначений згідно з фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості. Цільові інвестиційні субвенції можуть вимагати внеску з бюджету-одержувача.

Вирівнювання видаткового потенціалу місцевих бюджетів **Загальні цілі політики міжбюджетного регулювання**

До основних цілей міжбюджетного регулювання належать:

- вирівнювання бюджетної забезпеченості;
- створення стимулів для заохочення місцевих бюджетів, що забезпечують успішну мобілізацію доходів до консолідованого бюджету території;
- проведення активної економічної політики через передачу бюджетних коштів у вигляді цільових субвенцій.

Під вирівнюванням бюджетної забезпеченості місцевих бюджетів розуміється система перерозподілу фінансових ресурсів, яка спрямовується на зближення можливостей органів місцевого самоврядування щодо надання населенню бюджетних послуг.

Загальноприйнятим і справедливим є той погляд, що **можливості здобуття освіти та доступ до програм охорони здоров'я та соціального захисту не повинні залежати від регіону проживання громадянина. Будь-яка країна, що ігнорує цей принцип, наражає себе на величезний ризик.** Вона ризикує змарнувати свої людські ресурси та позбавити своїх громадян основних засобів, за допомогою яких вони можуть повністю реалізувати свій людський потенціал.

Хоч би які доходні джерела були надані в розпорядження місцевих бюджетів, окремі місцеві органи влади матимуть більшу доходоспроможність ніж інші. Ця нерівність зумовлена міжрегіональною неоднаковістю обсягів баз оподаткування. **Дотації вирівнювання мають на меті усунути наслідки цієї нерівності і забезпечити кожному місцевому самоврядуванню можливість надавати соціальні послуги на приблизно однаковому рівні за однакових ставок оподаткування.** Оскільки дотації вирівнювання не прив'язані до фінансування конкретних видатків, ці трансферти працюють на вирівнювання видаткового потенціалу різних органів

місцевого самоврядування на рівні області, міста та району. У такий спосіб дотації вирівнювання примирюють між собою мету вирівнювання та мету забезпечення розмаїтості місцевих бюджетів.

Формула розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості

Нормативи середньодушових видатків встановлюються в межах наявних бюджетних ресурсів для кожного типу делегованих видаткових повноважень і гарантуються державою.

Видаткові нормативи коригуються з урахуванням регіональних відмінностей у вартості надання соціальних послуг, а також регіональних відмінностей у соціально-економічних, а також кліматичних, екологічних та інших екзогенних умовах.

Основна ідея застосування нормативів видатків полягає в тому, що обсяг видаткових потреб має віддзеркалювати потребу в соціальних послугах і бути обмеженим рамками наявних ресурсів для задоволення цих потреб. Принцип розподілу, яким керуються при застосуванні нормативів, полягає в тому, що органи місцевого самоврядування з більшими за середні потребами в соціальних послугах повинні одержувати більший за середній обсяг ресурсів для задоволення цих потреб.

Нормативи, які задовольняють ці вимоги і можуть застосовуватися на практиці, повинні відповідати низці критеріїв. По-перше, потреби, що визначаються за нормативами, мають бути спільними для всіх органів місцевого самоврядування. По-друге, ці потреби мають бути такими, щоб можна було їх об'єктивно оцінити. По-третє, потрібно, щоб існував чіткий зв'язок між ними і відмінностями в рівні видатків.

Насамкінець, необхідно, щоб вони не залежали від рішення місцевих органів влади. Це означає, що визначення місцевих видаткових потреб має бути поза контролем місцевої влади і визначатися потребою в соціальних послугах, а не тим, наскільки місцеві органи влади прагнуть задовольнити ці потреби. Наприклад, потребу в галузі освіти можна точніше визначити через кількість учнів, яких треба навчати ніж через кількість учителів, яких візьме на роботу місцевий орган влади.

Щоб легше було зрозуміти методологію застосування нормативів видатків, ідеться про зважену чисельність учнів. Учнів розрізняють за типом (вихованець дитсадка, учень середньої школи, спеціалізованої школи, вечірньої та вищої школи), місцем розташування (місто чи район); до різних типів застосовуються різні вагові коефіцієнти, що віддзеркалюють відмінності у вартості навчання різних типів учнів, визначені Міністерством фінансів.

Індекс відносної податкоспроможності

Визначення об'єктивного рівня податкового потенціалу окремого бюджету відносно інших місцевих бюджетів здійснюється за

допомогою індексу відносної податкоспроможності. Цей показник відбиває рівень розвитку податкової бази та не створює в органах місцевого самоврядування негативних стимулів щодо нарощування податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Щоб не позбавляти органи місцевого самоврядування зацікавленості в підвищенні мобілізації податків до бюджету, оцінка бюджетної забезпеченості (те, що буде вирівнюватися) повинна бути по можливості вільною від впливу власних минулих зусиль муніципалітетів на мобілізацію доходів до бюджету.

Отже, оцінку податкоспроможності віддзеркалюють індекси податкоспроможності бюджетів місцевого самоврядування, що визначаються як відношення середньодушового "кошика доходів", які враховуються при визначенні обсягу трансфертів бюджету, до аналогічного "кошика" в середньому по місцевих бюджетах України.

Після того, як індекси відносної податкоспроможності визначено, їх не можна переглядати частіше ніж раз на три роки: це має стимулювати органи місцевого самоврядування до нарощування доходів.

Отже, запровадження індексу відносної податкоспроможності в розрахунку міжбюджетних трансфертів надає органів місцевого самоврядування такі переваги в формуванні доходної частини місцевих бюджетів:

- підвищується зацікавленість органів місцевого самоврядування в скороченні податкових недоїмок. Через стабілізацію індексу відносної податкоспроможності, стягнення податкових недоїмок не має позначитися на величині трансфертів або розмірі вилучення коштів з місцевих бюджетів в наступному бюджетному періоді. Але при цьому і скорочення податкових надходжень не має компенсуватися збільшенням обсягів міжбюджетних трансфертів з державного бюджету;
- підвищується зацікавленість органів місцевого самоврядування в більш ефективному використанні наявної податкової бази, зокрема у відмові від надання необґрунтованих податкових пільг та запровадженні нових чи скасуванні чинних видів місцевих податків і зборів, відносно яких органи місцевого самоврядування користаються таким правом;
- підвищується зацікавленість органів місцевого самоврядування в скороченні тіньової економіки, у тому числі шляхом виявлення незареєстрованих платників податків, упорядкування роздрібної торгівлі, посилення контролю за подачею декларації фізичними особами і звітністю підприємств;
- підвищується зацікавленість органів місцевого самоврядування у виявленні і реєстрації таких платників податків, що зареєструвалися на податковий облік на іншій території, але здійснюють економічну діяльність на території цього місцевого бюджету (це відноситься в тому числі і до структурних підрозділів підприємств, зареєстрованих як платники податку на інших територіях).

У Бюджетному кодексі визначено, що формулу розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів затверджує Кабінет Міністрів України. Крім цього, передбачено ключові параметри, яким формула має відповідати.

Дотації вирівнювання повинні розраховуватися на формульній основі як добуток кількості населення відповідної одиниці на різницю між середньодушовими видатковими потребами, що обчислюються на основі видаткових нормативів, та середньодушовою податкоспроможністю.

У разі, якщо місто чи район мають перевищення доходів над плановими видатковими потребами, здійснюється негативний трансферт (вилучення) до державного бюджету, обсяг якого визначається за допомогою тієї формули, що застосовується для обрахунку всіх трансфертів.

Різниця між середньодушовими видатковими потребами місцевого самоврядування та його середньодушовою податкоспроможністю, помножена на величину населення, власне і є дотацією. Щоб стимулювати місцеві бюджети, які доклали зусиль до наповнення власних скарбниць, держава не вилучає повністю всю суму, а дає премію. Цьому слугує коефіцієнт вирівнювання.

Місцеві органи влади мають можливість розпочати формування своїх бюджетів одразу після ухвалення закону про Державний бюджет України в другому читанні. Більше того, щойно до місцевого органу влади буде доведено обсяг трансферту чи вилучення, він матиме чітке уявлення про загальний обсяг ресурсів, які будуть у його розпорядженні впродовж наступних двох-трьох років, тобто періоду, упродовж якого формула не зазнаватиме жодних структурних змін.

Інакше кажучи, стабільність формули сприятиме стабільності доходів місцевого бюджету і слугуватиме надійною основою для формування видаткової частини місцевих бюджетів. У свою чергу, більша стабільність потоків доходів місцевого бюджету допоможе місцевому органу влади досягти достатнього кредитного рейтингу, що потрібно для здійснення запозичень. Місцеві органи влади навряд чи зможуть здійснювати запозичення, якщо кредитоспроможність позичальника неможливо оцінити з достатньою точністю. Для визначення спроможності позичальника обслуговувати та погашати позики важливе значення має знання майбутніх потоків доходів.

Обсяг дотації вирівнювання з державного бюджету, що надаються бюджету Автономної Республіки Крим, обласним бюджетам, бюджету міст Києва і Севастополя, бюджетам міст республіканського (Автономної Республіки Крим) і обласного значення та бюджетам районів, або коштів, що передаються з цих бюджетів до державного бюджету (Т_i), визначається за загальним фондом бюджету адміністративно-територіальної одиниці як різниця між розрахунковим обсягом видатків (V_i), прогнозним показником обсягу доходів ("кошика доходів"), що акумулюються на її території (D_i) із застосуванням коефіцієнту вирівнювання ?і за єдиним типом формули

$$T_i = \alpha_i (V_i - D_i)$$

Розрахунок прогнозного показника обсягу кошику доходів, закріплених за бюджетами місцевого самоврядування та доходів, передбачених пунктами 1, третьої-п'ятої частин другої статті 66 Бюджетного кодексу України здійснюється шляхом застосування індексу відносної податкоспроможності відповідної адміністративно-територіальної одиниці, що обраховується на основі звітних даних про фактичні надходження відповідних податків, зборів до цих бюджетів за три останні бюджетні періоди (базовий період), що передують року, у якому формуються показники бюджету на плановий бюджетний період. При цьому враховуються втрати закріплених доходів відповідних місцевих бюджетів унаслідок надання пільг платникам податків згідно з рішеннями Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних місцевих рад.

Розрахунок обсягу доходів, закріплених за місцевими бюджетами, здійснюється на підставі прогнозного обсягу доходів зведеного бюджету України, визначеного, у свою чергу, на підставі прогнозних основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на плановий бюджетний період, а також шляхом застосування індексу відносної податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці.

Для місцевих бюджетів, що передають кошти до державного бюджету застосовується коефіцієнт вирівнювання α_i , який має індивідуальні значення і знаходиться в межах від 0,6 до 1,0 що враховує середньорічний темп приросту обсягу кошика закріплених доходів бюджету однієї адміністративно-територіальної одиниці за роки, які є базовими у розрахунку індексу відносної податкоспроможності.

Зазначені кошти є додатковим фінансовим ресурсом місцевих бюджетів, що розподіляється органами місцевого самоврядування між галузями, видатки на які враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів.

Загальна схема розрахунку обсягів дотації вирівнювання і коштів, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів

На стадії формування проекту державного бюджету на перше читання, виходячи з основних напрямків бюджетної політики на наступний рік, на центральному рівні визначається загальний обсяг фінансових ресурсів, що спрямовується на виконання бюджетних програм місцевими бюджетами.

Відповідно до частини третьої статті 94 Бюджетного кодексу загальний обсяг фінансових ресурсів за кожним видом видатків, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, розраховується на підставі державних соціальних стандартів і нор-

мативів, які встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами.

Наступним кроком визначається розмір фінансового нормативу бюджетної забезпеченості шляхом ділення загального обсягу фінансових ресурсів, що спрямовуються на реалізацію бюджетних програм, на кількість населення чи споживачів гарантованих послуг тощо (частина друга стаття 94 Бюджетного кодексу). Відповідно до частини третьої статті 98 Бюджетного кодексу розмір фінансового нормативу бюджетної забезпеченості та кількість мешканців та кількість споживачів соціальних послуг затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Наприклад, в розрахунках до Державного бюджету України на 2011 рік затверджені такі розміри фінансового нормативу бюджетної забезпеченості для районних бюджетів:

Таблиця 6.2

Галузь	Одиниця виміру	Розмір фінансового нормативу бюджетної забезпеченості на одного жителя або споживача соціальних послуг, грн
Охорона здоров'я	кількість мешканців	449,89019
Дошкільна освіта	кількість дітей у дошкільних навчальних закладах	7 742 101,5
Денні загальноосвітні школи	кількість учнів у загальноосвітніх школах	6 039 807,141
Культура	кількість мешканців	112,13163
Фізична культура і спорт	кількість мешканців	16,7512073
Територіальні центри	Кількість потребуючих соцдопомоги	788,69882

Одночасно на центральному рівні при складанні макроекономічного прогнозу здійснюється прогнозна оцінка надходжень на наступний рік від загальнодержавних податків та інших податкових надходжень, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів у "першому кошику".

Відповідно до частини четвертої статті 98 Бюджетного кодексу розрахунковий обсяг кошика доходів відповідного бюджету визначається із застосуванням індексу відносної податкоспроможності такого бюджету, який розраховується з використанням економіко-математичних методів та коригуючих коефіцієнтів на основі даних про фактичне виконання відповідного бюджету за три останні бюджетні періоди. Індекс відносної податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності відповідного бюджету порівняно з аналогічним середнім показником по Україні в розрахунку на одну людину.

Наступним кроком розподілу міжбюджетних трансфертів є розрахунок прогнозних обсягів доходів та видатків, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів по кожному окремому місцевому бюджету за таким порядком:

- **по доходах (D_i)** - загальний прогностичний обсяг доходів у цілому по місцевих бюджетах у складі доходів, що враховуються у "першому кошику", перемножується на затверджені індивідуальний індекс відносної податкоспроможності та кількість населення відповідного місцевого бюджету;
- **по видатках (V_i)** - фінансовий норматив бюджетної забезпеченості по окремому виду видатків перемножується на затверджені коригуючі коефіцієнти та на кількість населення чи споживачів бюджетних послуг відповідного місцевого бюджету. *Коригуючі коефіцієнти мають враховувати відмінності у вартості надання соціальних послуг залежно від соціально-економічних, демографічних, кліматичних, екологічних та інших особливостей (з часу їх визначення) адміністративно-територіальних одиниць (стаття 95 Бюджетного кодексу).* При розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості може передбачатися обсяг нерозподілених видатків, який об'єднують види видатків на ті повноваження, встановлені нормативів за якими є недоцільним (частина четверта статті 94 Бюджетного кодексу).
- розрахунок прогностичного обсягу доходів та видатків окремого місцевого бюджету здійснюється відповідно до встановленого Бюджетним кодексом розмежування видів доходів і видатків за видами місцевих бюджетів.

Розмір міжбюджетного трансферту за кожним окремим бюджетом визначається за єдиною формулою: $T_i = \alpha_i (V_i - D_i)$,

- у разі, якщо прогностичний обсяг видатків перевищує прогностичний обсяг доходів, то ця різниця складає обсяг **дотації вирівнювання** з державного бюджету (частина перша у статтях 98 і 99 Бюджетного кодексу);

у разі, якщо прогностичний обсяг доходів перевищує прогностичний обсяг видатків, то ця різниця складає **обсяг коштів, що передається до державного бюджету** (частина перша статті 100 Бюджетного кодексу);

α_i - Коефіцієнт вирівнювання, який застосовується до обчисленого за формулою обсягу дотації вирівнювання і визначається в межах від 0,60 до одиниці (частина дев'ята статті 98 Бюджетного кодексу). Коефіцієнт вирівнювання застосовується до обчисленого за формулою обсягу коштів, що підлягають передачі до державного бюджету України, і визначається в межах від 0,60 до одиниці (частина друга статті 100 Бюджетного кодексу).

Процес розподілу дотації вирівнювання, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам, унормовується положеннями статті 98 БКУ. Метою встановленого порядку розподілу дотації вирівнювання та коштів, що підлягають передачі до державного бюджету, є пом'якшення територіальних відмінностей у рівні бюджетної забезпеченості, стимулювання діяльності місцевих органів влади, спрямованої на підвищення мобілізації доходів до бюджетів, та реалізація державної бюджетної політики через передачу коштів у вигляді цільових трансфертів.

Передача коштів між місцевими бюджетами

Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів

Міська (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), районна рада може передати кошти на здійснення видатків місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів згідно із статтею 91 Бюджетного кодексу, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласній раді у вигляді міжбюджетного трансферту відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим, обласного бюджету.

Сільська, селищна, міська (міста районного значення) рада може передати кошти на здійснення видатків місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів згідно із статтею 91 Бюджетного кодексу, районній, міській (міста районного значення), селищній, сільській раді у вигляді міжбюджетного трансферту відповідно до районного, міського (міста районного значення), селищного, сільського бюджету.

Передача коштів між місцевими бюджетами здійснюється на підставі рішень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідних місцевих рад, прийнятих кожною із сторін, і укладання договору. Усі договори про передачу коштів між місцевими бюджетами згідно з такими рішеннями укладаються до 1 жовтня року, що передує плановому.

Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів

Міська (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), районна рада може передати кошти на здійснення видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів згідно із статтею 89 Бюджетного кодексу, сільській, селищній, міській (міста районного значення) раді у вигляді міжбюджетного трансферту відповідно до сільського, селищного, міського (міста районного значення) бюджету. Сільська, селищна, міська (міста районного значення) рада може передати кошти на здійснення видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів згідно із статтею 88 Бюджетного кодексу, районній, міській (міста республіканського Автономної Республіки Крим, обласного та районного значення), селищній, сільській раді у вигляді міжбюджетного трансферту відповідно до районного, міського (міста республіканського Автономної Республіки Крим, обласного та районного значення), селищного, сільського бюджету.

Міська (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) рада може передати кошти на здійснення видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів згідно із статтею 89 Бюджетного кодексу, районній раді у вигляді міжбюджетного трансферту до районного бюджету. Районна рада може передати кошти на здійснення видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів згідно із статтею 89 Бюджетного кодексу, міській раді (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) у вигляді міжбюджетного трансферту до міського (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджету.

Передача коштів між місцевими бюджетами здійснюється на підставі рішень відповідних місцевих рад, прийнятих кожною із сторін, і укладання договору. Усі договори про передачу коштів між місцевими бюджетами згідно з такими рішеннями укладаються до 1 серпня року, що передує плановому.

Якщо інше не визначено договором, розмір переданих коштів на здійснення видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, має бути пропорційний частці користувачів гарантованими послугами в повній вартості цих послуг, розрахованих за фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості для органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, який передає ці кошти.

Якщо на території міста (республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), району недостатньо бюджетних установ, інших суб'єктів господарювання комунальної власності, які забезпечують надання гарантованих послуг, визначених пунктом 2 частини першої статті 86 Бюджетного кодексу, в обсязі, визначеному фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості, обрахований обсяг видатків на здійснення цих послуг ураховується при визначенні міжбюджетного трансферту бюджету, з якого утримуються бюджетні установи, що надають гарантовані послуги.

БЮДЖЕТ РОЗВИТКУ. ЗДІЙСНЕННЯ МІСЦЕВИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

*Структура бюджету розвитку місцевих бюджетів
Фінансування бюджету розвитку
Дефіцит та профіцит бюджету, залишок бюджетних коштів
Позики місцевим бюджетам*

Структура бюджету розвитку місцевих бюджетів

Термін "**бюджет розвитку**" вперше застосовано в Бюджетному кодексі 2001р. До нього повинні належати видатки, пов'язані з розширеним відтворенням (розвитком території).

Формування бюджету розвитку залежить від:

- наявності і стану підготовки інвестиційних та інноваційних проєктів;
- визначення пріоритетів розвитку територій.

Інвестиційні проєкти можна планувати і реалізовувати декілька років і в кілька етапів, що дає змогу заощаджувати кошти на великі програми або розподіляти витрати на них більш рівномірно на період у декілька років. Бюджет розвитку нерозривно зв'язаний з т. зв. довгостроковим планом капіталовкладень, тому бюджет розвитку є частиною цього плану.

Реалізуючи положення статті 143 Конституції України та статті 63 Закону "Про місцеве самоврядування в Україні" Бюджетний кодекс вперше визначає конкретні джерела формування бюджету розвитку місцевих бюджетів та напрямки, за якими можуть витрачатися його кошти. Отже, **бюджет розвитку в основному формується за рахунок неподаткових надходжень**, коштів, залучених від розміщення місцевих позик, а також субсидій з інших бюджетів (починаючи з 2011 року до бюджету розвитку включається єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування) і використовується для реалізації програм соціально-економічного розвитку та зміцнення матеріально-фінансової бази, тобто на розбудову місцевої соціальної та виробничої інфраструктури (БКУ, стаття 71).

Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів включають:

- 1) єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- 2) дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно Автономної Республіки Крим, комунальна власність;
- 3) плата за надання місцевих гарантій (відповідно до статті 17 Бюджетного кодексу);

4) кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим, та майна, що перебуває в комунальній власності, кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;

5) 90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації), при цьому від продажу земельних ділянок, які знаходяться на території Автономної Республіки Крим: 35 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим, 55 відсотків - до сільських, селищних, міських бюджетів Автономної Республіки Крим;

6) субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних програм (проектів);

7) кошти від повернення кредитів, які надавалися з відповідного бюджету до набрання чинності Бюджетним кодексом та відсотки, сплачені за користування ними;

8) місцеві запозичення, здійснені в порядку, визначеному БК та іншими законами України;

9) кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради.

До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать:

1) погашення місцевого боргу;

2) капітальні видатки, включаючи капітальні трансферти іншим бюджетам (крім капітальних видатків, що здійснюються за рахунок визначених пунктами 2-15 частини другої статті 69 Бюджетного кодексу надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів);

3) внески органів місцевого самоврядування до статутного капіталу суб'єкта господарювання;

4) проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, що підлягає продажу відповідно до статті 128 Земельного кодексу України, за рахунок авансу, внесеного покупцем земельної ділянки;

5) підготовка земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них державної (до розмежування земель державної та комунальної власності) чи комунальної власності для продажу на земельних торгах та проведення таких торгів.

Капітальні видатки бюджету розвитку спрямовуються на:

- соціально-економічний розвиток регіонів;

- виконання інвестиційних програм (проектів), будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-комунального господарства;
- будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів;
- будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян відповідно до законодавства;
- збереження та розвиток історико-культурних місць України та заповідників;
- будівництво та розвиток мережі метрополітенів, придбання вагонів для комунального електротранспорту;
- розвиток дорожнього господарства, придбання шкільних автобусів та автомобілів "швидкої медичної допомоги";
- комп'ютеризацію та інформатизацію загальноосвітніх навчальних закладів;
- інші заходи, пов'язані з розширеним відтворенням.

Кошти бюджету розвитку розподіляються за об'єктами за рішенням відповідної місцевої ради при затвердженні місцевих бюджетів та при внесенні змін до них. За об'єктами, строк впровадження яких довший ніж бюджетний період, визначаються індикативні прогностичні показники бюджету розвитку в складі прогнозу місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди та враховуються при затвердженні місцевих бюджетів протягом усього строку впровадження таких об'єктів.

Бюджет розвитку є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів.

Особливістю бюджету розвитку є те, що доходи, які призначені для нього, не можуть бути передані до поточного бюджету. Тому не слід планувати відчуження комунальної власності, якщо немає інвестиційних проектів, які доцільно здійснювати.

Фінансування бюджету розвитку

Складовою бюджету розвитку є субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів. Як було сказано раніше, субвенції з державного бюджету України на виконання інвестиційних проектів надаються тільки бюджету Автономної Республіки Крим, обласним бюджетам, бюджетам міст Києва та Севастополя з їх наступним перерозподілом для бюджетів місцевого самоврядування (Бюджетний кодекс, частина друга статті 105). Право на дальший розподіл цільових коштів між органами місцевого самоврядування належить Верховній Раді АРК та обласним радам, оскільки в багатьох випадках вплив інвестиції не обмежується певною територією. Таким чином визнається і підкреслюється провідна роль обласного рівня в інвестиційному розвитку території.

Пріоритетне право на отримання субвенцій на виконання інвестиційних проектів при цьому мають ті органи місцевого самоврядування, у яких середньорічний фактичний обсяг видатків на утримання бюджетних установ за три останні бюджетні періоди менший за обсяг, визначений згідно з фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості.

Відповідно до статті 105 Бюджетного кодексу надання субвенції на виконання інвестиційних програм (проектів) ґрунтується на таких **основних принципах**:

1) **принцип об'єктивності та відкритості** - отримувач субвенції визначається за прозорими процедурами;

2) **принцип єдності** - розподіл коштів має забезпечити реалізацію системи національних цінностей і завдань інноваційного розвитку та сприяти зменшенню відмінностей в рівні життя населення різних регіонів країни;

3) **принцип збалансованого розвитку** - надання державної підтримки територіям з урахуванням їх потенціалу;

4) **принцип цільового використання коштів** - субвенція використовується виключно на мету, визначену її надавачем, з урахуванням прогностичних та програмних документів економічного та соціального розвитку країни і відповідної території, державних цільових програм, прогнозу бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди.

Субвенції на виконання інвестиційних програм (проектів) надаються з державного бюджету місцевим бюджетам з урахуванням таких **основних засад**:

1) економічної ефективності досягнення цілей інвестиційної програми (проекту) із залученням мінімального обсягу бюджетних коштів на виконання інвестиційних програм (проектів);

2) спрямованості субвенції виключно на створення, приріст чи оновлення основних фондів комунальної форми власності;

3) фінансової забезпеченості інвестиційних програм (проектів), строк впровадження яких довший ніж бюджетний період, необхідними фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, кредитами (позиками), залученими під державні та/або місцеві гарантії, та коштами субвенції на їх виконання впродовж усього строку впровадження;

4) рівня забезпеченості закладами (установами) соціально-культурної сфери;

5) рівня розвитку дорожнього та комунального господарства;

6) участі бюджету отримувача субвенції;

7) обґрунтування спроможності подальшого утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів об'єктів комунальної власності.

Розподіл субвенції на виконання інвестиційних програм (проектів) здійснюється на підставі формалізованих параметрів, що базуються на фактичних та прогностичних показниках економічного та соціального розвитку відповідної території (основними з яких є показники обсягу промислового виробництва, обсягу валової продукції сільського господарства, обсягу інвестицій в основний капітал, рівня щільності населення, рівня безробіття населення, доходів населення в розрахунках на одну особу, середньомісячної заробітної плати працівників).

Органи місцевого самоврядування можуть об'єднувати власні капітальні ресурси на виконання спільних проектів на договірній ос-

нові. *Право на отримання субвенцій з інших місцевих бюджетів на виконання інвестиційних проектів можливе лише за наявності спільної угоди між відповідними органами місцевого самоврядування (між надавачем субвенції та її отримувачем) (Бюджетний кодекс, стаття 107).*

Дефіцит та профіцит бюджету, залишок бюджетних коштів

Затвердження бюджету з дефіцитом дозволяється у разі наявності обґрунтованих джерел фінансування бюджету з урахуванням особливостей, визначених статтею 72 Бюджетного кодексу.

Особливості затвердження місцевого бюджету з дефіцитом або профіцитом

Місцевий бюджет може затверджуватися з дефіцитом за загальним фондом у разі використання вільного залишку бюджетних коштів (шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет за результатами річного звіту про виконання місцевого бюджету за попередній бюджетний період).

Місцевий бюджет може затверджуватися з профіцитом за загальним фондом у разі спрямування до бюджету розвитку коштів із загального фонду такого місцевого бюджету, виконання зобов'язань за непогашеними позиками, а також для забезпечення встановленого розміру оборотного залишку бюджетних коштів (шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет за результатами річного звіту про виконання місцевого бюджету за попередній бюджетний період).

Місцевий бюджет може затверджуватися з дефіцитом за спеціальним фондом у разі залучення до бюджету розвитку коштів від місцевих запозичень, коштів із загального фонду такого місцевого бюджету, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів, а також у разі використання залишків коштів спеціального фонду місцевого бюджету, крім власних надходжень бюджетних установ (шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет за результатами річного звіту про виконання місцевого бюджету за попередній бюджетний період).

Місцевий бюджет може затверджуватися з профіцитом за спеціальним фондом у разі погашення місцевого боргу, придбання цінних паперів.

Оборотний залишок бюджетних коштів - частина залишку коштів загального фонду відповідного бюджету, що утворюється для покриття тимчасових касових розривів.

Оборотний залишок бюджетних коштів встановлюється в розмірі не більше 2-х відсотків планових видатків загального фонду бюджету і затверджується в рішенні про місцевий бюджет.

На кінець бюджетного періоду оборотний залишок бюджетних коштів має бути збережений у встановленому розмірі.

Перевищення залишку коштів загального фонду бюджету над оборотним залишком бюджетних коштів на кінець бюджетного періоду становить вільний залишок бюджетних коштів, який використовується на здійснення витрат бюджету згідно із змінами до рішення про місцевий бюджет.

Позики місцевим бюджетам

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад за рішенням відповідної місцевої ради можуть отримувати:

- позики на покриття тимчасових касових розривів, що виникають за загальним фондом та бюджетом розвитку місцевих бюджетів, у фінансових установах на строк до трьох місяців у межах поточного бюджетного періоду, у виняткових випадках за рішенням Кабінету Міністрів України щодо бюджету Автономної Республіки Крим і міських бюджетів - у межах поточного бюджетного періоду. Порядок отримання та погашення таких позик визначається Міністерством фінансів України.
- позики на покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів відповідно до частини п'ятої статті 43 Бюджетного кодексу, а саме: обсяги тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, пов'язаних із забезпеченням захищених видатків загального фонду, в обов'язковому порядку покриваються Державним казначейством України в межах поточного бюджетного періоду, а тимчасові касові розриви Пенсійного фонду України, пов'язані з виплатою пенсій, - у межах фактичного дефіциту коштів на цю мету за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку на договірних умовах без нарахування відсотків за користування цими коштами з обов'язковим їх поверненням до кінця поточного бюджетного періоду. Порядок проведення таких операцій затверджується Кабінетом Міністрів України;
- середньострокові позики на суми невиконання у відповідному звітному періоді розрахункових обсягів кошика доходів місцевих бюджетів, визначених у законі про Державний бюджет України, за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку на умовах їх повернення без нарахування відсотків за користування цими коштами. Порядок та умови отримання і погашення таких позик визначаються Кабінетом Міністрів України.

Надання позик з одного бюджету іншому забороняється.

РОЗДІЛ 8

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ В БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ

*Відмінності програмно-цільового методу від традиційного
Основні риси програмно-цільового методу
Складання прогнозу до бюджету на наступні
за плановим два бюджетні періоди*

Починаючи з 2002 року, Державний бюджет України формується в розрізі програм, що дозволило встановити безпосередній зв'язок між обсягами виділених коштів та результатами їх використання. Логічним продовженням процесу виконання вимог Бюджетного кодексу є застосування практики програмно-цільового методу бюджетування на рівні місцевих бюджетів.

Огляд міжнародних практик та уроків застосування програмно-цільового методу у розвинених країнах Західної та Центральної Європи, таких як Данія, Німеччина, Франція, Литва, Румунія, та в країнах з перехідною економікою, також свідчать про ефективність розробки і впровадження програмно-цільового методу формування бюджету як на державному, так і на місцевому рівнях. Досвід цих країн показує, що соціально-економічний розвиток місцевих громад має пряму залежність від спрямування державної політики в цій сфері. Ідеться про розвиток громад не лише з погляду елементів державного управління розвитком території (система дотацій та субсидій), а й про зв'язок основних державних цільових та галузевих програм і програм, що приймаються до реалізації на рівні міст, районів, селищ, сіл.

Нині основним методом державного управління є програмно-цільовий метод. Державні цільові програми фактично є інструментом розподілу інвестиційних ресурсів між регіонами. Узгодженість державних і регіональних інтересів досягається пріоритетністю фінансування. Однак, повне врахування інтересів регіону можливе лише тоді, коли цілеспрямованій політиці центру буде відповідати цілеспрямована політика регіону, оформлена у вигляді комплексної регіональної цільової програми соціально-економічного та культурного розвитку.

Таким чином, спеціалісти вважають, що саме програмно-цільовий метод складання бюджету найбільше відповідає вимогам цільового використання бюджетних коштів. Упровадження цього методу дозволить максимально оцінити ефективність використання коштів бюджету, оскільки при контролі за його виконанням акцент переноситься на оцінювання досягнутих результатів конкретної програми. Контролюючи використання бюджетних коштів, головна увага надається використанню їх за призначенням, незалежно від того, чи досягнуто бажаного результату, чи ні.

При програмно-цільовому методі головна увага надається обов'язковому досягненню максимально значущих соціальних зрушень у результаті витрачання грошей пересічних платників податків. Тобто, якщо говорити про інноваційний розвиток місцевої економіки, то доцільно використовувати технології менеджменту та створювати умови, за яких органи місцевого самоврядування могли б не просто витрачати мільйони гривень, а робити це ефективно та цілеспрямовано в частині їх повернення як додаткових доходів для розвитку в майбутньому економіки міста, району чи села.

Відмінності програмно-цільового методу від традиційного (постатейного)

Методологія програмно-цільового бюджетування визначає декілька основних принципів, що відрізняють цей підхід від постатейного методу формування бюджету:

Таблиця 8.1

Відмінності концептуальних засад програмно-цільового та постатейного методів бюджетування

Постатейний метод	Програмно-цільовий метод
Бюджет формується та затверджується в розрізі бюджетних функцій	Бюджет формується та затверджується в розрізі бюджетних програм
Принцип формування бюджету - "утримання бюджетних організацій"	Принцип формування бюджету - "зосередженість на результатах"
Планування бюджету на наступний бюджетний рік (лише на один)	Планування бюджету здійснюється на основі середньострокового планування (на 3-5 років)
Обґрунтування видатків здійснюється на основі "історичних даних", без оцінки доцільності та якості бюджетних послуг	Підхід на основі визначення соціальної цілі здійснення видатків і визначення показників соціальної та економічної результативності
Відсутність відповідальності за якість послуг, що надаються	Персональна відповідальність керівників установ та організацій (відповідальних виконавців програм) за досягнення соціальних результатів бюджетних програм
Непрозорість витрачання бюджетних коштів	Прозорість витрачання бюджетних коштів

Таким чином, однією з головних відмінностей програмно-цільового методу від постатейного є те, що бюджет формується виключно за програмами. Водночас, коди програмної класифікації повинні включати елементи функціональної класифікації. Недоцільно зовсім заперечувати роль функцій, оскільки саме вони слугують тому, щоб мати можливість формувати показники зведеного бюджету (особливо на етапі становлення методу). Також вони будуть використовуватися для підготовки порівняльного аналізу та в статистичних цілях.

Основні риси програмно-цільового методу

Бюджетування результативності, що відображає суть програмно-цільового методу, робить наголос на тому, **що** потрібно зробити, **скільки** потрібно зробити, **що** зроблено і **скільки** зроблено в результаті та **скільки це коштувало платникам податків**.

Основною функцією програмно-цільового методу є забезпечення потрібною інформацією про ресурси та ефективність витрат, необхідних для успішного виконання програми. Таким чином, особи, які ухвалюють управлінські рішення, матимуть можливість зробити правильні висновки щодо пріоритетності програм та їх важливості для громади порівняно з іншими програмами, що також є важливими в умовах обмежених фінансових ресурсів.

Основними рисами програмно-цільового бюджетування є:

1. Зосередження уваги на результатах. Перенесення уваги з ресурсної частини бюджетної виробничої функції на цільову частину функції.

2. Посилення дієвості та ефективності державного сектора. Для ефективного аналізу та моніторингу виконання бюджету ПЦМ впроваджує один з найкрасномовніших елементів - порівняння витрат і досягнутих результатів. Цей аналіз є інструментом оцінки програм. Він забезпечує виконання бюджетних програм, результативність яких виправдає витрати на їх реалізацію.

3. Високий рівень прозорості. Місцева громада, законодавча та виконавча влади отримують відповіді на такі запитання:

А) Що робить відповідальний виконавець програми?

Б) Яка роль розпорядника?

В) Чого намагається досягти розпорядник бюджетних коштів?

Г) Як він намагається цього досягати?

Д) Наскільки успішно він це здійснює?

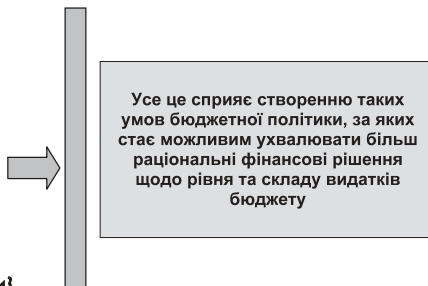

Рис. 8.2. Перелік питань програмно-цільового методу бюджетування

4. Змінюється характер обговорення державної політики. Акцент переноситься з "утримання" бюджетної установи на "сенс функціонування" бюджетної установи. Програмно-цільовий метод ставить запитання "Наскільки ефективно витрачаються кошти при досягненні цілей державної політики?", коли при постатейному бюджеті головним питанням було: "Наскільки правильно витрачаються кошти при виконанні бюджетного плану?"

Таким чином, перевагами програмно-цільового методу бюджетування є:

- забезпечення прозорості бюджетного процесу;
- здійснення оцінки діяльності учасників бюджетного процесу;

- упорядкування організації діяльності розпорядника. формування і виконання бюджетних програм. чітке розмежування повноважень між відповідальними виконавцями бюджетних програм;
- посилення відповідальності головного розпорядника за дотримання відповідності бюджетних програм законодавчо визначеній меті його діяльності;
- підвищення якості бюджетної політики, ефективність розподілу і використання бюджетних коштів.

Згідно зі статтею 20 Бюджетного кодексу (в редакції 2010 року) у бюджетному процесі програмно-цільовий метод застосовується на рівні державного бюджету та на рівні місцевих бюджетів (за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради).

Особливими складовими програмно-цільового методу в бюджетному процесі є бюджетні програми, відповідальні виконавці бюджетних програм, паспорти бюджетних програм, результативні показники бюджетних програм.

Бюджетні програми визначаються головними розпорядниками бюджетних коштів. Головні розпорядники коштів державного бюджету, виходячи з індикативних прогнозних показників обсягів видатків і надання кредитів з бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, доведених Міністерством фінансів України разом з інструкцією з підготовки бюджетних запитів, складають плани своєї діяльності на плановий і наступні за плановим два бюджетні періоди (що включають заходи з реалізації інвестиційних програм (проектів) відповідно до прогнозних та програмних документів економічного та соціального розвитку, державних цільових програм з визначенням очікуваних результатів діяльності. Такі плани діяльності щороку приводяться відповідно до показників державного бюджету на плановий бюджетний період та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди.

З метою досягнення поставлених цілей головні розпорядники коштів державного бюджету формують бюджетні програми (з урахуванням строку їх реалізації) на плановий і наступні за плановим два бюджетні періоди.

Відповідальний виконавець бюджетних програм визначається головним розпорядником бюджетних коштів за погодженням з Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом). Відповідальним виконавцем бюджетних програм може бути головний розпорядник бюджетних коштів за бюджетними програмами, виконання яких забезпечується його апаратом, та/або розпорядник бюджетних коштів нижчого рівня, який виконує бюджетні програми в системі головного розпорядника.

Відповідальний виконавець бюджетних програм у процесі їх виконання забезпечує цільове та ефективне використання бюджетних коштів протягом усього строку реалізації відповідних бюджетних програм у межах визначених бюджетних призначень.

Результативні показники бюджетної програми використовуються для оцінки ефективності бюджетної програми і включають кількісні та якісні показники, які визначають результат виконання бюджетної програми, характеризують хід її реалізації, ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань бюджетної програми. Такі показники мають підтверджуватися офіційною державною статистичною, фінансовою та іншою звітністю, даними бухгалтерського, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку.

Перелік результативних показників щодо кожної бюджетної програми розробляється головними розпорядниками бюджетних коштів згідно з нормативно-правовим актом Міністерства фінансів України.

Наказом Міністерства фінансів України від 10.12.2010 № 1536 затверджено загальні вимоги до визначення результативних показників бюджетної програми, яких повинні дотримуватися головні розпорядники бюджетних коштів при плануванні, виконанні, звітуванні за виконання бюджетної програми.

Результативні показники бюджетної програми - особлива складова бюджетної програми, яка характеризує хід її реалізації, ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань бюджетної програми. Результативні показники використовуються для проведення оцінки ефективності бюджетної програми.

Результативні показники поділяються на такі групи:

<i>Показники затрат</i>	визначають обсяги та структуру ресурсів, що забезпечують виконання бюджетної програми та характеризують структуру витрат бюджетної програми.
<i>Показники продукту</i>	використовуються для оцінки досягнення поставленої мети. Показниками продукту є, зокрема, обсяг виробленої продукції, наданих послуг чи виконаних робіт на виконання бюджетної програми, кількість користувачів товарами (роботами, послугами).
<i>Показники ефективності</i>	визначаються як витрати ресурсів на одиницю показника продукту; відношення максимальної кількості вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг) до визначеного обсягу фінансових ресурсів; досягнення визначеного результату.
<i>Показники якості</i>	це сукупність властивостей, які характеризують досягнуті результати якості створеного продукту, що задовольняють споживача відповідно до їх призначення та відбивають послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій у наданні послуг (товарів, робіт) споживачам за рахунок коштів бюджетної програми.

Результативні показники мають:

- визначатися на підставі фактично досягнутих показників у попередніх бюджетних періодах, виходячи із тенденцій розвитку відповідної галузі економіки (сфери діяльності, регіону) та із урахуванням прогнозу її розвитку на перспективу;

- розкривати мету, завдання та напрямки використання бюджетних коштів, а також характеризувати динаміку досягнення мети, виконання завдань бюджетної програми та напрямків використання бюджетних коштів;

- узгоджуватися з показниками, визначеними прогнозними та програмними документами економічного та соціального розвитку, державними цільовими програмами;

- об'єктивно та реалістично віддзеркалювати характерні особливості та специфіку діяльності головного розпорядника, визначати результати його діяльності;

- надавати можливість перевірки достовірності та точності їх розрахунків, зіставності за окремі періоди;

- підтверджуватись офіційною державною статистичною, фінансовою та іншою звітністю, даними бухгалтерського, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, що є джерелами інформації для визначення результативних показників.

Головні розпорядники розробляють методикку розрахунку для результативних показників, що потребують методологічних роз'яснень їх змісту.

Головні розпорядники визначають результативні показники в бюджетному запиті при підготовці пропозицій до проекту державного бюджету, паспорті бюджетної програми, звітах про виконання паспорта бюджетної програми за півріччя та рік.

При визначенні результативних показників у паспорті бюджетної програми використовується інформація щодо результативних показників, наведена в бюджетному запиті з урахуванням бюджетних призначень, установлених законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період.

У звітах про виконання паспорта бюджетної програми зазначаються результативні показники бюджетної програми за звітний період.

Кількість результативних показників зумовлюється специфікою бюджетної програми та має задовольнити потреби аналізу виконання бюджетної програми, тобто головні розпорядники застосовують ті результативні показники, що найкраще характеризують ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань бюджетної програми.

На всіх стадіях бюджетного процесу його учасники в межах своїх повноважень здійснюють оцінку ефективності бюджетних

програм, що передбачає заходи з моніторингу, аналізу та контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів. Оцінка ефективності бюджетних програм здійснюється на підставі аналізу результативних показників бюджетних програм, а також іншої інформації, що міститься в бюджетних запитах, кошторисах, паспортах бюджетних програм, звітах про виконання кошторисів та звітах про виконання паспортів бюджетних програм. Організаційно-методологічні засади оцінки ефективності бюджетних програм визначаються Міністерством фінансів України.

Результати оцінки ефективності бюджетних програм, у тому числі висновки органів виконавчої влади, уповноважених на здійснення фінансового контролю за дотриманням законодавства, є підставою для ухвалення рішень про внесення в установленому порядку змін до бюджетних призначень поточного бюджетного періоду, відповідних пропозицій до проекту бюджету на плановий бюджетний період та до прогнозу бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, уключаючи зупинення реалізації відповідних бюджетних програм.

За бюджетними програмами, здійснення заходів за якими потребує нормативно-правового визначення механізму використання бюджетних коштів, головні розпорядники коштів державного бюджету розробляють проекти порядків використання коштів державного бюджету та забезпечують їх затвердження в терміни, визначені Кабінетом Міністрів України.

За рішенням Кабінету Міністрів України порядки використання коштів державного бюджету затверджуються Кабінетом Міністрів України або головним розпорядником коштів державного бюджету за погодженням з Міністерством фінансів України. Про затвердження таких порядків інформується Комітет Верховної Ради України з питань бюджету.

Порядки використання коштів державного бюджету за бюджетними програмами, уперше визначеними законом про Державний бюджет України, затверджуються протягом 30 днів з дня набрання ним чинності.

Якщо реалізація бюджетної програми продовжується в наступних бюджетних періодах, дія порядку використання бюджетних коштів за такою бюджетною програмою (з урахуванням змін до цього порядку, унесених у разі потреби) продовжується до завершення її реалізації.

Порядок використання бюджетних коштів має містити:

- цілі та напрями використання бюджетних коштів;
- відповідального виконавця бюджетної програми, підстави та/або критерії залучення одержувачів бюджетних коштів до виконання бюджетної програми;
- завдання головного розпорядника бюджетних коштів, розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (одержувачів бюджетних коштів), що забезпечують виконання бюджетної програми, з визначенням порядку звітування про її виконання (у то-

му числі щодо результативних показників) та заходів впливу у разі її невиконання;

- у разі потреби - порядок, терміни та підстави, а також критерії розподілу (перерозподілу) видатків між адміністративно-територіальними одиницями в розрізі розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням відповідних нормативно-правових актів;
- конкурсні вимоги до інвестиційних програм (проектів), включаючи порядок та критерії їх відбору, а також критерії та умови визначення виконавців таких програм (проектів);
- критерії та умови відбору суб'єктів господарювання, яким надається державна підтримка з бюджету, а також визначення обсягу такої підтримки;
- умови та критерії конкурсного відбору позичальників та проектів (програм), на реалізацію яких надаються кредити з бюджету; умови надання кредитів з бюджету та їх повернення, включаючи положення щодо здійснення контролю за їх поверненням;
- положення щодо потреби перерахування коштів за бюджетними програмами, що передбачають надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;
- шляхи погашення бюджетної заборгованості в разі її наявності;
- вимоги щодо потреби відбиття в первинному та бухгалтерському обліку отриманих (створених) оборотних і необоротних активів бюджетними установами та одержувачами бюджетних коштів, у тому числі отриманих (створених) у результаті проведення централізованих заходів;
- у разі потреби - положення щодо здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг, визначення умов і термінів поставки та проведення розрахунків;

- інші положення щодо особливостей бюджетної програми.

Головний розпорядник бюджетних коштів розробляє та протягом 45 днів з дня набрання чинності законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) затверджує спільно з Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом) паспорт бюджетної програми.

Правила складання паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання встановлюються Міністерством фінансів України.

Для прикладу наведено витяг з Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі "Державне управління", затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 01.10.2010 N 1147.

Програма	Організаційне, інформаційно-аналітичне та матеріально-технічне забезпечення діяльності обласної ради, районної ради, районної у місті ради (у разі її створення), міської, селищної, сільської рад та їх виконавчих комітетів (КТРКВ 010116)
Мета	Організаційне, інформаційно-аналітичне та матеріально-технічне забезпечення діяльності обласної ради, районної ради, районної у місті ради (у разі її створення), міської, селищної, сільської рад та їх виконавчих комітетів
	Завдання Результативні показники
	<p>Забезпечення виконання наданих законодавством повноважень</p> <p>Показники затрат: кількість штатних одиниць, од.; площа адміністративних приміщень, кв.м.</p> <p>Показники продукту: кількість отриманих листів, звернень, заяв, скарг, од.; кількість підготовлених нормативно-правових актів, од.; кількість прийнятих нормативно-правових актів, од.; кількість перевірок, од.; кількість проведених засідань, нарад, семінарів, од.; кількість придбаного обладнання та предметів довгострокового користування (окремо в розрізі видів обладнання та предметів: оргтехніка, автомобілі, побутова техніка, тощо), од.; площа об'єктів, на яких проведено капітальний ремонт (реконструкцію), кв.м.</p> <p>Показники ефективності: кількість виконаних листів, звернень, заяв, скарг на одного працівника, од.; кількість підготовлених нормативно-правових актів на одного працівника, од.; кількість перевірок на одного працівника, од.; витрати на утримання однієї штатної одиниці, тис.грн; середні витрати на придбання одиниці обладнання та предметів довгострокового користування, тис.грн; середні витрати на проведення капітального ремонту (реконструкції) 1 кв.м площі, грн.</p> <p>Показники якості: відсоток прийнятих нормативно-правових актів у загальній кількості підготовлених, %; відсоток вчасно виконаних листів, звернень, заяв, скарг у їх загальній кількості, %; рівень виконання робіт з капітального ремонту (реконструкції), %</p>

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі відповідно до статті 21 Бюджетного кодексу передбачає складання прогнозу бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди.

Складання прогнозу до бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди

Міністерство фінансів України за участю Міністерства економіки України, Національного банку України, а також головних розпорядників коштів державного бюджету складає прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди, що ґрунтується на Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, прогнозних та програмних документах економічного та соціального розвитку, державних цільових програмах.

Прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди включає індикативні прогнозні показники:

1) основних макропоказників економічного і соціального розвитку України (із зазначенням показників номінального і реального обсягу валового внутрішнього продукту, індексів споживчих цін та цін виробників, офіційного обмінного курсу гривні в середньому за рік та на кінець року, прибутку підприємств, фонду оплати праці, рівня безробіття, експорту та імпорту товарів і послуг, а також інших показників, що застосовуються при складанні проекту бюджету);

2) зведеного бюджету України за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування;

3) державного бюджету за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування;

4) за бюджетними програмами, які забезпечують протягом декількох років виконання інвестиційних програм (проектів), у тому числі тих, що здійснюються із залученням державою кредитів (позик) від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій. Такі бюджетні програми за умови схвалення в установленому законодавством порядку відповідних інвестиційних програм (проектів) включаються до прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди протягом усього строку їх реалізації з урахуванням вимог Бюджетного кодексу;

5) взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами.

Прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди подається до Верховної Ради України разом з проектом закону про Державний бюджет України, уточнюється на підставі ухваленого закону про Державний бюджет України та схвалюється Кабінетом Міністрів України в місячний строк з дня опублікування закону про Державний бюджет України.

Головні розпорядники коштів державного бюджету, виходячи з індикативних прогнозних показників обсягів видатків і надання кредитів з бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, до-

ведених Міністерством фінансів України разом з інструкцією з підготовки бюджетних запитів, складають плани своєї діяльності на плановий і наступні за плановим два бюджетні періоди (що включають заходи з реалізації інвестиційних програм (проектів) відповідно до прогнозних та програмних документів економічного та соціального розвитку, державних цільових програм з визначенням очікуваних результатів діяльності. Такі плани діяльності щороку приводяться відповідно до показників державного бюджету на плановий бюджетний період та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди.

З метою досягнення поставлених цілей головні розпорядники коштів Державного бюджету формують бюджетні програми (з урахуванням строку їх реалізації) на плановий і наступні за плановим два бюджетні періоди.

Показники проекту Державного бюджету України на бюджетний період, що настає за плановим, ґрунтуються на індикативних прогнозних показниках Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди (включаючи індикативні прогнозні показники за бюджетними програмами, які забезпечують протягом декількох років виконання інвестиційних програм (проектів), у тому числі тих, що здійснюються із залученням державою кредитів (позик) від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій).

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад складають та схвалюють прогноз місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди відповідно до прогнозних та програмних документів економічного та соціального розвитку країни і відповідної території, державних цільових програм, який ґрунтується на прогнозі Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди.

Прогноз місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди включає індикативні прогнозні показники місцевого бюджету за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування, а також індикативні прогнозні показники за бюджетними програмами, що забезпечують протягом декількох років виконання інвестиційних програм (проектів).

Прогноз місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди подається до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідних місцевих рад разом з проектом рішення про місцевий бюджет, уточнюється на підставі схваленого Кабінетом Міністрів України прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди і прийнятого рішення про місцевий бюджет та схвалюється Радою міністрів Автономної Республіки

Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами відповідних місцевих рад.

Показники проекту місцевого бюджету на бюджетний період, що настає за плановим, ґрунтуються на індикативних прогнозних показниках місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди.

За бюджетними програмами, які забезпечують протягом декількох років виконання інвестиційних програм (проектів), у тому числі тих, що здійснюються із залученням державою кредитів (позик) від іноземних держав, банків та міжнародних фінансових організацій, та визначені законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), Кабінет Міністрів України (Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцева державна адміністрація, виконавчий орган відповідної місцевої ради) вживає заходів щодо пріоритетності передбачення бюджетних коштів на наступний бюджетний період у проекті закону про Державний бюджет України (проекті рішення про місцевий бюджет) для продовження таких інвестиційних програм (проектів) з урахуванням потреби поетапного їх завершення та введення в дію відповідних об'єктів.

ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОСНОВІ ПОЛОЖЕНЬ БЮДЖЕТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

*Казначейське обслуговування місцевих бюджетів
Огляд функцій органів Державної казначейської
служби України*

*Положення Бюджетного кодексу щодо
казначейського обслуговування місцевих бюджетів
Звітування про виконання місцевих бюджетів
Внесення змін до рішення про місцевий бюджет*

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад або міські, селищні чи сільські голови (у разі, якщо відповідні виконавчі органи не створені) забезпечують виконання відповідних місцевих бюджетів.

Місцеві фінансові органи здійснюють загальну організацію та управління виконанням відповідного місцевого бюджету, координують діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

Державна казначейська служба України веде облік всіх надходжень, що належать місцевим бюджетам, та за поданням органів стягнення, погодженим з відповідними фінансовими органами, здійснює повернення коштів, що були помилково або надмірно зараховані до бюджету.

Запровадження цього методу сприяло посиленню бюджетної дисципліни, більш оперативній підготовці бюджетної звітності, зменшує кількість випадків порушення бюджетного законодавства та посилює відповідальність органів місцевого самоврядування при формуванні та виконанні місцевих бюджетів.

Разом з тим, як свідчать численні повідомлення з місцевих рад, мають місце випадки, коли органи Державної казначейської служби України на місцях втручаються в повноваження органів місцевого самоврядування та обмежують їх виконання, усувають від реалізації прав, передбачених Конституцією України та визначених низкою нормативно-законодавчих актів України, а також Європейською хартією місцевого самоврядування. Як наслідок, органи місцевого самоврядування втрачають важелі адекватного реагування на події і можливість оперативно та гнучко вирішувати питання управління ресурсами місцевих бюджетів, життєзабезпечення населених пунктів, здійснювати ефективну соціальну політику.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів Засади створення системи казначейського обслуговування бюджетів в Україні

Принципово новим у бюджетному законодавстві України є положення Бюджетного кодексу про застосування в Україні системи казначейського обслуговування бюджетів. Удосконалення процедур виконання бюджетів усіх рівнів шляхом централізації і поліпшення обліку та контролю за платежами з бюджету відповідає загальному напрямку реформування бюджетного процесу в Україні та спрямоване на зміцнення фінансової дисципліни.

27 квітня 1995 року Президент України підписав Указ "Про державне казначейство України", яким відновив у системі виконавчих

органів інститут державного казначейства, що існував ще до радянських часів. Головними завданнями Державної казначейської служби України є створення ефективної системи контролю за видатками державного бюджету, уникнення затримки платежів, посилення достовірності бухгалтерського обліку і звітності про виконання

бюджету та забезпечення цільового використання бюджетних коштів. За цей період система Державної казначейської служби України набула значного досвіду роботи: створено регіональну мережу відділень казначейства; на розрахунково-касове обслуговування переведені всі бюджетні установи, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету; з 2000 року на казначейське обслуговування переведено позабюджетні кошти та фонди; з 2001 року запроваджено новий порядок реєстрації бюджетних зобов'язань, створено єдиний казначейський рахунок; Державна казначейська служба функціонує зараз як учасник системи електронних платежів Національного банку України (НБУ) і таке інше.

Кінцевим результатом розвитку Державної казначейської служби України має стати формування повнофункціональної системи державного казначейства, що працює за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та звітності з використанням сучасних технологій управління грошовими потоками.

У рамках загальної концепції реформування бюджетних процедур та з метою ефективного управління грошовими потоками, скорочення термінів проходження коштів, забезпечення і централізованого обліку надходжень до бюджетів усіх рівнів бюджетної системи і одержання оперативної інформації про хід виконання бюджетів було впроваджено єдиний казначейський рахунок (ЄКР). Технологія функціонування ЄКР ґрунтується на принципі "єдності каси", що передбачає зарахування всіх доходів бюджету, які надходять, залучення і погашення джерел фінансування дефіциту бюджету, і здійснення всіх витрат з єдиного рахунку бюджету, за винятком операцій з виконання державного бюджету, що здійснюються за межами країни, відповідно до законодавства. *Бюджети всіх рівнів*

бюджетної системи України виконуються на основі принципу єдності каси.

Досвід функціонування і розвитку казначейства інших країн показує, що основою ефективного і оперативного управління бюджетними коштами є акумулювання їх на єдиному бюджетному рахунку казначейства. Організація бюджетного процесу в режимі єдиного рахунку можлива лише за впровадження фінансової інформаційної системи, яка реєструє кожну фінансову операцію у вигляді трансакції (лат. *transactio* - звершення) за рахунками системи та визначає балансовий залишок за кожним окремим рахунком. Відповідні системи вже існують або знаходяться в процесі становлення в багатьох розвинених країнах, а також у низці країн з перехідною економікою, що зумовлено загальним усвідомленням найважливішого значення своєчасної і надійної інформації про фінансові операції бюджетних установ.

В Україні розроблено модель функціонування казначейства, яка передбачає створення внутрішньої платіжної системи і дозволяє консолідувати бюджетні рахунки на єдиному казначейському рахунку, відкритому в НБУ, що, відповідно, дозволяє позбавитися ризиків при зберіганні бюджетних коштів. З 2001 року Державна казначейська служба України стала повноправним учасником Системи електронних платежів Національного банку України, що дозволило значно скоротити терміни проходження платежів, а також дало можливість складати щоденну оперативну звітність. На сьогодні відкрито кореспондентський рахунок Державної казначейської служби України в ОПЕРУ Національного банку України та 27 кореспондентських рахунків управлінь Державної казначейської служби України в регіональних управліннях НБУ в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

Із зарахуванням доходів бюджетів на єдиний рахунок казначейства фінансування видатків має здійснюватися відповідно до регламенту проходження бюджетних коштів, що забезпечує ефективність поточного контролю та управління процесом виконання бюджету.

Огляд функцій органів Державної казначейської служби

При виконанні державного бюджету і місцевих бюджетів застосовується казначейське обслуговування бюджетних коштів. Державна казначейська служба України, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України, забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку, відкритого в Національному банку України.

Казначейське обслуговування бюджетних коштів передбачає:

- 1) розрахунково-касове обслуговування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, а також інших клієнтів відповідно до законодавства;

2) контроль за здійсненням бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень бюджету, узятті бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів та здійсненні платежів за цими зобов'язаннями;

3) ведення бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання бюджетів з дотриманням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку;

4) здійснення інших операцій з бюджетними коштами.

В органах Державної казначейської служби України бюджетним установам відкриваються рахунки в установленому законодавством порядку.

Головна мета полягає в тому, що **казначейство не має жодних прав розпоряджатися бюджетними коштами: усі права належать тим розпорядникам коштів, яким бюджетні призначення передбачено законом.**

Казначейське обслуговування є системою контролю і системою, що здійснює платежі. Отже, казначейство концентрує на своїх рахунках усі платіжні операції бюджету та здійснює постійний контроль на стадії, що передує виділенню коштів з державного бюджету і проведенню платежів з рахунків бюджету. Це забезпечує суворе дотримання бюджетної дисципліни. Тобто, розпорядники коштів використовують свої гроші тільки на ті цілі, що передбачені розписом бюджету і доведені до відповідного розпорядника бюджетними асигнуваннями. На органи Державної казначейської служби в Україні покладається виконання функцій касира, що здійснює платежі від імені і за дорученням розпорядника бюджетних коштів.

При цьому слід зазначити, що забезпечення контролю лише на стадії здійснення платежу з рахунків бюджету не може бути ефективним: потрібно забезпечити постійний контроль на стадії прийняття бюджетних зобов'язань. Статтею 48 Бюджетного кодексу передбачено, що розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання та здійснюють платежі тільки в межах бюджетних асигнувань, установлених кошторисами, ураховуючи потребу виконання бюджетних зобов'язань минулих років, узятих на облік органами Державної казначейської служби України. Облік зобов'язань розпорядників коштів та контроль за їх дотриманням здійснюється органами Державної казначейської служби України в установленому наказом Державної казначейської служби України порядку.

Створення системи постійного контролю за процесом прийняття бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів передбачає, що:

- ті обсяги асигнувань, що затверджені в бюджетному розпису, мають доводитися до кожної бюджетної установи або організації через органи казначейства;
- кожній бюджетній установі або організації мають надаватися ліміти бюджетних зобов'язань, у межах яких можна ухвалюва-

ти ті чи інші рішення та брати бюджетні та фінансові зобов'язання;

- жодна угода бюджетної організації не може бути укладена без реєстрації у відповідному казначейському органі: не можна допускати прийняття зобов'язань, що явно виходять за межі реальних касових можливостей бюджету;
- угода повинна бути виконаною: казначейству слід знати, коли і що надійшло на рахунок бюджетної організації, і тільки після того, як організація підтверджує виконання контракту, може бути зроблений платіж.

Бухгалтер будь-якої організації працює за такою схемою: поки на склад не надійшли товари, матеріальні цінності, поки не заведено картку особового обліку, жоден бухгалтер не випише платіжного доручення на оплату рахунку.

Казначейська модель дозволяє державі розв'язати головну бюджетну проблему - утворення кредиторської заборгованості бюджетної сфери - через укладення реальних договорів, замовлень та створення моніторингу державних витрат. Налагодження розрахункової дисципліни є одним із завдань органів Державної казначейської служби України і казначейської системи в цілому.

Створення єдиної системи бухгалтерського обліку касових операцій з коштами бюджету забезпечує прозорість виконання бюджету через своєчасне надання детальної, достовірної і змістовної інформації органам, що ухвалюють рішення з управління бюджетом.

Положення Бюджетного кодексу щодо казначейського обслуговування місцевих бюджетів

До основних принципів побудови бюджетної системи України належить **принцип самостійності бюджетів**, що забезпечує закріплення за ними відповідних джерел доходів і право відповідних органів влади самостійно і незалежно затверджувати та виконувати відповідні бюджети. Відповідно до статті 78 Бюджетного кодексу, виконання місцевих бюджетів забезпечують місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад або сільські, селищні чи міські голови.

Проте **принцип самостійності бюджетів діє в рамках принципу єдності бюджетної системи**, яким передбачено єдність порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку та звітності, тому дотримання основних процедур виконання бюджетів є обов'язковим.

Бюджетним кодексом встановлено, що в Україні застосовується форма обслуговування бюджетів органами Державної казначейської служби. Це відповідає загальному напрямку розвитку в країнах, що здійснюють бюджетну децентралізацію:

надання місцевим органам влади додаткових бюджетних повноважень з одночасним посиленням контролю бухгалтерського обліку та звітності, платежів і методів запозичення. Створення органу контролю за бюджетними платежами забезпечує ефективну фіскальну дисципліну в цілому по бюджетній системі.

У Бюджетному кодексі чітко встановлено повноваження всіх органів, що займаються питаннями виконання державного та місцевих бюджетів. Роль органів Державної казначейської служби згідно з положеннями Бюджетного кодексу не передбачає їх участі в процесі формування місцевих бюджетів та визначенні місцевих бюджетних пріоритетів. У ході виконання місцевих бюджетів органи Державної казначейської служби мають відігравати пасивну роль: **термін "обслуговування" означає, що казначейство здійснює технічне фінансування, відповідно до затверджених призначень і встановлених бюджетних асигнувань. Основні рішення в процесі виконання місцевого бюджету та визначення пріоритетності бюджетного фінансування належать місцевим виконавчим органам та розпорядникам коштів відповідних бюджетів.** Разом з тим через органи Державної казначейської служби здійснюється загальний моніторинг та нагляд за грошовими потоками в ході виконання місцевих бюджетів. Детальніше функції органів Державної казначейської служби в процесі виконання місцевих бюджетів розглядаються нижче. Відповідно до статті 78 Бюджетного кодексу України, казначейське обслуговування місцевих бюджетів здійснюється територіальними органами Державної казначейської служби за тими самими основними функціональними напрямками, які передбачені для обслуговування державного бюджету в статті 43 БКУ.

Починаючи з 1 січня 2002 року, казначейське обслуговування місцевих бюджетів було запроваджене в частині касових операцій за доходами та міжбюджетними трансфертами, для чого органами Державного казначейства було відкрито понад 541 тисячу рахунків для зарахування платежів 12 тисяч обласних, районних, міських, сільських та селищних бюджетів у розрізі видів надходжень.

Державне казначейство України розробило порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами та перерахуванням міжбюджетних трансфертів. Цей порядок було погоджено з Міністерством фінансів України, він урахував пропозиції місцевих фінансових органів. Порядок визначив організаційні взаємовідносини в процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів, встановив функціональні повноваження учасників бюджетного процесу та детальні процедури проведення операцій щодо зарахування доходів, розмежування надходжень у розрізі видів бюджетів та проведення операцій з перерахування міжбюджетних трансфертів.

Переведення на казначейське обслуговування місцевих бюджетів за доходами та міжбюджетними трансфертами забезпечило виконання положень Бюджетного кодексу щодо перерахування дотацій вирівнювання і коштів, що передаються до інших бюджетів для **690 обласних, районних та місцевих бюджетів міст обласного значення**. Казначейське обслуговування бюджетів забезпечило щоденне перерахування міжбюджетних трансфертів згідно із затвердженими нормативами. Воно суттєво поліпшило стан розрахунків міжбюджетних трансфертів, що надаються місцевим бюджетам з державного бюджету, не допускаючи нагромадження заборгованості. Законодавчо врегульовано процедури перерахування трансфертів з районного бюджету до сільських, селищних бюджетів та бюджетів міст районного значення.

Основною перевагою казначейського обслуговування місцевих бюджетів є те, що цей перехід не руйнує механізм виконання місцевих бюджетів, а сприяє поліпшенню бюджетної дисципліни та забезпечує:

- проведення ефективного контролю за цільовим використанням бюджетних коштів;
- акумуляцію коштів розпорядників коштів місцевих бюджетів на єдиних казначейських рахунках управлінь Державної казначейської служби України;
- прозорість руху бюджетних коштів з виконанням контрольних функцій за їх цільовим спрямуванням згідно з бюджетними призначеннями;
- єдиний підхід до бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів;
- можливість мати щоденні дані про залишки коштів на рахунках усіх рівнів бюджетів та на рахунках бюджетних установ (до впровадження експерименту з казначейського обслуговування місцевих бюджетів зазначені дані можна було отримати лише раз на місяць разом зі звітом про виконання бюджету);
- оперативність ухвалення рішень щодо управління коштами бюджету;
- розв'язання проблем при проведенні міжбюджетних розрахунків.

До основних проблемних питань переходу на казначейське обслуговування місцевих бюджетів належать:

- збільшення обсягу документації щодо розрахунково-касового обслуговування розпорядників коштів місцевого бюджету;
- повільне проходження платежів та їх затримка;
- неможливість здійснення контролю за своєчасною та повним обсягом сплатою податків по конкретних платниках;
- обмеження дієздатності органів місцевого самоврядування щодо управління грошовими потоками;
- відсутність механізму повернення помилково зарахованих на інший рівень бюджету коштів.

Основні засади казначейського обслуговування бюджету за видатками

Основні положення Бюджетного кодексу щодо організації процесу виконання бюджетів за видатками спрямовані на забезпечення головної вимоги: *фінансування видатків з бюджету має здійснюватися в межах наявних бюджетних коштів на єдиному рахунку відповідного бюджету.*

Оплата рахунків розпорядників коштів бюджету здійснюється органами Державної казначейської служби за наявності:

- зареєстрованих в інформаційній системі казначейства бюджетних зобов'язань;
- наявності залишку коштів на рахунках розпорядників коштів;
- відповідності змісту наданих документів на оплату кодам економічної класифікації видатків, зазначеним у призначенні платежу.

При невиконанні хоча б однієї з цих вимог орган Державної казначейської служби відмовляє в оплаті та повертає документи на доопрацювання. Крім того, відмова в оплаті рахунків одержувачів бюджетних коштів можлива в разі неподання розпорядниками бюджетних коштів фінансової звітності про виконання кошторисів доходів і видатків та в разі обмеження здійснення бюджетних видатків на основі чинних нормативно-правових актів. Органи Державної казначейської служби України письмово повідомляють своїх клієнтів про відмову в оплаті.

Розвиток казначейської системи щодо обслуговування місцевих бюджетів

Основною метою побудови системи "єдиного казначейства" в Україні є впровадження системи дієвого контролю за використанням бюджетних коштів. Казначейська система обслуговування місцевих бюджетів дозволяє органам місцевого самоврядування розв'язати проблему утворення бюджетної заборгованості та зосередитися на вдосконаленні процесу планування місцевого бюджету. Вони можуть також розраховувати на безоплатну фінансову допомогу з боку казначейських органів на покриття тимчасових касових розривів.

Окрім того, однією з переваг такої системи є підвищення рівня надійності управління грошовими засобами, оскільки казначейство є державним виконавчим органом: службовці органів місцевого самоврядування приймають бюджетні рішення, а державні службовці органів казначейства виконують потрібні фінансові операції.

Завдячуючи переведенню 2002 року місцевих бюджетів у частині доходів на казначейське обслуговування, стало можливим запровадження нової системи міжбюджетних відносин та перерахування міжбюджетних трансфертів до бюджетів усіх рівнів.

Це дозволило зробити прозорими міжбюджетні зв'язки, оперативні і повним обсягом отримувати достовірну інформацію про розрахунки з бюджетами в режимі реального часу і надавати звітні

дані зацікавленим органам з метою здійснення аналізу та ухвалення управлінських рішень.

Позитивні наслідки переходу на казначейське обслуговування місцевих бюджетів:

- більша прозорість бюджетного процесу на місцевому рівні як для органів місцевої влади, так і для суспільства в цілому;
- отримання органами, що ухвалюють рішення з управління бюджетними ресурсами місцевого бюджету, більш оперативної і детальної інформації про хід виконання місцевого бюджету;
- можливість проведення на центральному рівні моніторингу виконання місцевих бюджетів з метою отримання об'єктивної і оперативної інформації про стан виконання всіх місцевих бюджетів;
- скорочення терміну надходження коштів на рахунки місцевих бюджетів порівняно з банківським обслуговуванням бюджетних коштів;
- концентрація бюджетних ресурсів в установах НБУ, що дозволяє уникнути ризиків втрати бюджетних коштів;
- дотримання єдиних вимог щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності виконання бюджетів;
- формування достовірної і повної інформації про рух позабюджетних коштів розпорядників бюджету;
- забезпечення своєчасності розрахунків за взятими зобов'язаннями через управління бюджетними та фінансовими зобов'язаннями місцевого бюджету;
- оперативне реагування на утворення кредиторської заборгованості бюджету;
- виявлення резервів для забезпечення фінансової стійкості і збалансованості доходної і видаткової частин бюджету;
- можливість використання бази даних казначейства для аналізу та оцінки роботи розпорядників коштів місцевого бюджету.

Звітвання про виконання місцевих бюджетів

Відповідно до статті 80 Бюджетного кодексу звіт про виконання місцевого бюджету подається до відповідної ради Радою Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією, виконавчим органом відповідної ради чи міським, селищним, сільським головою (у разі, якщо відповідні виконавчі органи не створено) у двомісячний термін після завершення відповідного бюджетного періоду. Попередньо звіт схвалюється рішенням виконавчого органу відповідної ради. Перевірка звіту здійснюється Рахунковою палатою Автономної Республіки Крим (щодо використання органами виконавчої влади коштів бюджету Автономної Республіки Крим) чи комісією з питань бюджету відповідної ради. Після розгляду показників виконання місцевого бюджету профільними комісіями та спільного засідання бюджетної комісії проект рішення виноситься на розгляд сесії відповідної ради. Відповідні ради затверджують звіт про вико-

нання місцевого бюджету або ухвалюють інше рішення з цього приводу.

Квартальний та річний звіти про виконання місцевого бюджету подаються до Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідної ради Радою Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією, виконавчим органом відповідної ради чи міським, селищним, сільським головою (у разі, якщо відповідні виконавчі органи не створено) у двомісячний термін після завершення відповідного бюджетного періоду.

Перевірка звіту здійснюється Рахунковою палатою Верховної Ради Автономної Республіки Крим (щодо використання органами виконавчої влади коштів бюджету Автономної Республіки Крим) чи комісією з питань бюджету відповідної ради, після чого відповідні ради затверджують звіт про виконання бюджету або ухвалюють інше рішення з цього приводу (частина четверта статті 80 Бюджетного кодексу).

Структура, періодичність та терміни подання

Структура, періодичність та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів визначаються Державною казначейською службою України відповідно до вимог, установлених для подання звітності про виконання Державного бюджету України в статтях 58–61 Бюджетного кодексу (частина перша статті 80).

Звіти про виконання місцевих бюджетів та інші фінансові звіти складають територіальні органи Державної казначейської служби України за правилами та формами, встановленими Державною казначейською службою за погодженням з Міністерством фінансів України та Рахунковою палатою. Зведені показники звітів про виконання бюджетів одночасно передаються територіальними органами Державної казначейської служби України відповідно Міністерству фінансів України, фінансовим органам місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних рад на умовах положень статей 58–61 Бюджетного кодексу (частина друга статті 80).

Стаття 58 БКУ містить загальні вимоги до надання звітності:

- зведення, складання та надання звітності про виконання місцевих бюджетів здійснюється органами Державного казначейства України;
- розпорядники бюджетних коштів відповідно до єдиної методології звітності складають та подають детальні звіти, що містять бухгалтерські баланси, дані про виконання кошторисів, результати діяльності та іншу інформацію за формами, встановленими законодавством України;
- єдині форми звітності про виконання місцевого бюджету встановлюються Державним казначейством України за погодженням з Міністерством фінансів України;
- звітність про виконання місцевих бюджетів є оперативною, місячною, кварталною та річною.

Стаття 59 БКУ визначає, що місячна звітність про виконання місцевих бюджетів подається Державною казначейською службою України відповідним місцевим фінансовим органам у терміни:

- місячна звітність про виконання місцевого бюджету надається не пізніше 15 числа місяця, наступного за звітним;
- зведені показники звітів про виконання бюджетів, інформація про виконання захищених статей місцевого бюджету, використання коштів з резервного фонду надається Державною казначейською службою України не пізніше 25 числа місяця, наступного за звітним. Звіт про бюджетну заборгованість надається не пізніше 15 числа другого місяця, наступного за звітним.

Статтю 60 БКУ визначаються складові квартального звіту про виконання місцевих бюджетів:

- звіт про фінансовий стан (баланс) місцевого бюджету;
- звіт про рух грошових коштів;
- звіт про виконання місцевого бюджету;
- інформація про стан боргу Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування;
- зведені показники звітів про виконання бюджетів;
- звіт про кредити та операції, що стосуються гарантійних зобов'язань.

Органи стягнення відповідно до частини третьої статті 80 Бюджетного кодексу надають місцевим фінансовим органам такі звіти:

- місячний звіт про фактичні надходження податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів до бюджету, місячний звіт про податкову заборгованість, включаючи суми недоїмки та переплат (у галузевому і територіальному розрізі, а також у розрізі джерел доходів та форм власності), не пізніше 12 числа місяця, наступного за звітним;
- квартальний звіт про втрати доходів унаслідок податкових пільг, а також про суми реструктуризованої та списаної податкової заборгованості (у галузевому і територіальному розрізі, а також у розрізі джерел доходів та форм власності) і суми відстрочених та розстрочених платежів не пізніше 35 днів після закінчення кварталу.

Стаття 61 БКУ визначає структуру річного звіту про виконання місцевих бюджетів, зокрема:

- звіт про фінансовий стан (баланс) місцевого бюджету;
- звіт про виконання місцевого бюджету;
- звіт про фінансові результати виконання місцевого бюджету;
- звіт про рух грошових коштів;
- звіт про власний капітал;
- інформація про виконання захищених статей видатків місцевого бюджету;
- звіт про бюджетну заборгованість;
- звіт про використання коштів із резервного фонду бюджету;

- інформація про стан боргу;
- звіт про кредити та операції, що стосуються місцевих гарантій щодо виконання боргових зобов'язань;
- зведені показники звітів про виконання бюджетів;
- інформацію про виконання місцевих бюджетів, уключаючи інформацію про стан місцевого боргу;
- інформацію про здійснені операції з місцевим боргом;
- інформацію про надані місцеві гарантії;
- інформацію про досягнення запланованої мети, завдань та результативних показників головними розпорядниками коштів місцевого бюджету в межах бюджетних програм;
- інформацію про виконання текстових статей рішення про місцевий бюджет;
- іншу інформацію, визначену відповідною місцевою радою потрібною для пояснення звіту.

Внесення змін до рішення про місцевий бюджет

Статтею 78 Бюджетного кодексу врегульовано норми внесення змін до рішення про місцевий бюджет під час його виконання.

Рішення про внесення змін до рішення про місцевий бюджет ухвалюється Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою на підставі офіційного висновку місцевого фінансового органу про перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду, про обсяг залишку коштів загального та спеціального фондів (крім власних надходжень бюджетних установ) відповідного бюджету.

Факт перевиконання дохідної частини загального фонду місцевого бюджету визнається за підсумками першого півріччя та наступних звітних періодів з початку поточного бюджетного періоду на підставі офіційних висновків місцевого фінансового органу за умови перевищення доходів загального фонду місцевого бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів), урахованих у розписі місцевого бюджету на відповідний період, **не менше ніж на 5 відсотків.**

Факт недоотримання доходів загального фонду місцевого бюджету визнається на підставі офіційного висновку місцевого фінансового органу за підсумками квартального звіту в разі недоотримання доходів загального фонду місцевого бюджету, урахованих у розписі місцевого бюджету на відповідний період, **більше ніж на 15 відсотків.**

Рішення про внесення змін до рішення про місцевий бюджет можуть бути ухвалені у разі потреби перерозподілу бюджетних призначень між головними розпорядниками бюджетних коштів (за наявності відповідного обґрунтування) та в інших випадках.

КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ КОШТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

*Оцінка фінансового стану
адміністративно-територіальної одиниці
Внутрішній контроль
Зовнішній контроль*

Оцінка фінансового стану адміністративно-територіальної одиниці

Одним із найважливіших чинників успішного управління бюджетними ресурсами є здійснення загальної оцінки фінансового стану місцевого бюджету, що за своїм змістом відбиває підсумки фінансової діяльності виконавчих органів влади. *Оцінка фінансового стану бюджету є неодмінним елементом бюджетного процесу на його завершальній стадії при підбитті підсумків виконання бюджету.*

Результати діяльності з управління бюджетними ресурсами цікавлять не лише представників органів влади, а й місцеве населення, платників податків та інвесторів, оскільки така оцінка є індикатором розвитку місцевого бюджету.

У ході оцінки фінансового стану бюджету здійснюється аналіз бюджетних зобов'язань та вивчається структура його активів і пасивів на поточну дату. Знання показників поточного та попереднього стану бюджету дозволятиме здійснити загальну оцінку перспектив розвитку території, виявити його потенційну фінансову спроможність та можливі фінансові ризики.

Оцінка фінансового стану бюджету потрібна для:

- виявлення змін у показниках фінансової звітності;
- виявлення чинників, що вплинули на ці показники;
- аналізу кількісних і якісних змін фінансового стану;
- виявлення тенденцій у змінах фінансового стану.

Для проведення оцінки фінансового стану використовуються певні методи та інструментарій. *Найпоширенішим є метод зіставлення, коли фінансові показники на кінець періоду порівнюються з показниками на початок або з плановими.* При використанні цього методу показники слід уточнити з урахуванням інфляційних процесів та їх структурної однорідності. Фактичні показники можна порівнювати з прогнозними або очікуваними показниками для виявлення відхилень від прогнозу.

Інший метод - групування, коли показники групуються для проведення аналітичних розрахунків, з'ясування тенденцій та їх взаємозв'язку. При застосуванні цього методу визначаються такі показники: частка виду доходів або видатків бюджету в загальному

обсязі бюджету, частка міжбюджетних трансфертів у доходній частині бюджету, співвідношення показників бюджету між загальним та спеціальним фондами.

Окрім того, як інструментарій проведення оцінки фінансового стану можуть використовуватися фінансові коефіцієнти - відносні показники, що віддзеркалюють співвідношення абсолютних фінансових показників.

Фінансові коефіцієнти використовуються для зіставлення показників конкретного місцевого бюджету з відповідними середніми показниками інших місцевих бюджетів із порівнянною чисельністю населення (або за так званими стратами).

Таким чином, оцінка фінансового стану місцевого бюджету є основою для кращого розуміння поточної фінансової ситуації, показником уміння ефективно управляти бюджетними ресурсами та індикатором інвестиційної привабливості для потенційних інвесторів або кредиторів.

Попередній контроль - здійснюється на стадії складання, розгляду та затвердження бюджету і сприяє досягненню узгодженості в бюджетному процесі річних і стратегічних завдань, визначенню пріоритетних бюджетних програм та напрямків діяльності органів місцевого самоврядування. В умовах обмеженого обсягу бюджетних ресурсів такий контроль має сприяти встановленню ефективного і раціонального способу надання суспільних послуг та споживання бюджетних коштів.

Поточний контроль - здійснюється в процесі виконання бюджетів та кошторисів бюджетних установ і покликаний регулювати:

- економічність на базі первинних документів, оперативно попереджаючи про збитки;
- ефективність на базі даних бухгалтерського обліку, реагуючи на ефективність господарської діяльності;
- відповідність дотримання встановлених норм та пріоритетів політики; дотримання фінансової дисципліни.

Подальший контроль - здійснюється після складання звітності про виконання бюджетів і звітності про виконання кошторисів бюджетних установ у ході аудиту та проведення загальної бюджетної оцінки фінансового стану місцевого бюджету.

Метою цього контролю є виявлення:

- порушень бюджетного законодавства, дотримання встановлених пріоритетів;
- законності проведених операцій;
- достовірності звітності;
- зловживань та заходів щодо усунення порушень;
- потреби притягнення винних до відповідальності.

Основні стадії здійснення бюджетного контролю

Стадії контролю	Повноваження у сфері контролю за видатками	Основні методи контролю
Попередній	Контроль за відповідністю бюджетної політики національним інтересам, а не інтересам політичної кон'юнктури; реальність цілей бюджетної політики та створення умов для їх досягнення; економічна оцінка доцільності та ефективності показників бюджетних програм, їх відповідність державним пріоритетам; аналіз попередніх періодів, рекомендації та виявлення резервів; контроль за встановленими нормами соціального забезпечення.	Аналіз, оцінка, обстеження, висновки та рекомендації.
Поточний	Контроль за доведенням бюджетних призначень та затвердженням кошторисів бюджетних установ; контроль на стадії укладання угод та прийняття фінансових зобов'язань; контроль при здійсненні платежу з бюджетних рахунків; поточна перевірка ефективності використання бюджетних ресурсів.	Відстеження, аналіз, оцінка, документальна та бухгалтерська перевірка, огляд.
Подальший	Перевірка достовірності звітних даних, балансів та законності здійснених операцій; оцінка дотримання правових норм та встановлених положень; оцінка результатів ефективності бюджетних програм та діяльності уряду; аналіз фактичного споживання та рівень надання бюджетних послуг; контроль ефективності використання державної та комунальної власності	Аудит, комплексні та тематичні перевірки, ревізії, аналіз, загальна бюджетна оцінка.

Внутрішній контроль

Відповідно до статті 26 Бюджетного кодексу на всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється *внутрішній фінансовий контроль, що повинен забезпечувати:*

- 1) оцінку управління бюджетними коштами (включаючи проведення державного фінансового аудиту);
- 2) правильність ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової і бюджетної звітності;
- 3) досягнення економії бюджетних коштів, їх цільового використання, ефективності і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів шляхом ухвалення обґрунтованих управлінських рішень;
- 4) проведення аналізу та оцінки стану фінансової і господарської діяльності розпорядників бюджетних коштів;
- 5) запобігання порушень бюджетного законодавства та забезпечення інтересів держави в процесі управління об'єктами державної власності;
- 6) обґрунтованість планування надходжень і витрат бюджету.

Розпорядники бюджетних коштів в особі їх керівників організують внутрішній контроль і внутрішній аудит та забезпечують їх здійснення в своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах.

Внутрішнім контролем є комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів

відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності бюджетної установи та її підвідомчих установ.

Внутрішнім аудитом є діяльність підрозділу внутрішнього аудиту в бюджетній установі, спрямована на вдосконалення системи управління, запобігання фактів незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникнення помилок чи інших недоліків у діяльності бюджетної установи та підвідомчих їй бюджетних установ, поліпшення внутрішнього контролю.

Основні засади здійснення внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту та порядок утворення підрозділів внутрішнього аудиту визначаються Кабінетом Міністрів України.

Розпорядники бюджетних коштів несуть відповідальність за організацію і стан внутрішнього контролю та аудиту як у своїх закладах, так і в підвідомчих установах. Організація ефективної системи внутрішнього контролю за фінансово-господарською діяльністю установи покладається на її керівника.

Зовнішній контроль

Зовнішній контроль та аудит фінансової та господарської діяльності бюджетних установ здійснюється **Рахунковою палатою** - в частині контролю за використанням коштів Державного бюджету України, Державною фінансовою інспекцією України (до 09.12.2010 - Головним контрольно-ревізійним управлінням України - ГоловКРУ) - відповідно до її повноважень, визначених законом.

Протягом фіскального року та в його кінці принаймні п'ять груп значних установ здійснюють моніторинг відповідності місцевих надходжень і видатків затвердженням призначенням і платежам або видаткам.

По-перше, Бюджетний кодекс передбачає звірку на місцевому рівні бюджетів, що затверджуються, за якими складається розпис і які виконуються місцевими органами влади (стаття 115).

По-друге, Державна казначейська служба України через свої регіональні підрозділи облікує всі доходи і видатки місцевих бюджетів і здійснює моніторинг виконання бюджету з метою забезпечення відповідності платежів зобов'язанням і бюджетним призначенням (стаття 112). Це казначейська функція обслуговування бюджету.

По-третьє, Рахункова палата перевіряє використання бюджетних коштів державного бюджету (стаття 110).

По-четверте, Державна фінансова інспекція України перевіряє відповідність процедурам обліку і ефективність використання ресурсів місцевими органами (стаття 113).

Місцеві державні адміністрації та виконавчі комітети відповідних рад виконують роль "вищих аудиторських установ" і

здійснюють контроль за відповідністю бюджетному законодавству України показників затверджених бюджетів, бюджетного розпису та кошторисів бюджетних установ.

Особливістю операцій з аудиту є їх систематичність - на основі прозорих норм. Попередні системи, які існували в країнах, що розвиваються, та в країнах із перехідною економікою функціонували скоріше як спеціальні "контрольні центри", що реагують на персональні скарги і не проводять аудиту на систематичній основі.

Чинний Бюджетний кодекс є законодавчим актом України, який установлює засади для існування гармонійної системи державного контролю в бюджетній сфері. На відміну від нормативних документів, що регулюють окремі питання, Бюджетний кодекс є всеохоплюючим бюджетним законом, що поєднує і функціонально пов'язує між собою всі стадії бюджетного процесу. Системність цього документа, за означенням, передбачає завдання скласти загальну картину функціонування бюджетної системи, на основі якої - через прийняття суміжних законодавчих актів - має бути створена оптимальна для України бюджетна модель.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Види порушення бюджетного законодавства

Заходи впливу за порушення бюджетного законодавства

Застосування заходів впливу за порушення

бюджетного законодавства

Контроль за дотриманням бюджетного законодавства

в частині міжбюджетних трансфертів

Відповідальність за порушення бюджетного законодавства

*Оскарження рішення про застосування заходу впливу
за порушення бюджетного законодавства*

Види порушення бюджетного законодавства

Порушенням бюджетного законодавства відповідно до частини першої статті 116 Бюджетного кодексу України визнається порушення учасником бюджетного процесу встановлених Бюджетним кодексом чи іншим бюджетним законодавством норм щодо складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету та звітування про його виконання, а саме:

- 1) включення недостовірних даних до бюджетних запитів;
- 2) порушення встановлених термінів подання бюджетних запитів або їх неподання;
- 3) визначення недостовірних обсягів бюджетних коштів при плануванні бюджетних показників;
- 4) планування надходжень або витрат державного бюджету (місцевого бюджету), не віднесених до таких Бюджетним кодексом чи законом про Державний бюджет України;
- 5) порушення встановленого порядку або термінів подання проекту рішення про місцевий бюджет на розгляд;
- 6) порушення встановленого порядку або термінів розгляду проекту та ухвалення рішення про місцевий бюджет;
- 7) ухвалення рішення про місцевий бюджет з порушенням вимог Бюджетного кодексу чи закону про Державний бюджет України (у тому числі щодо складання бюджету в частині міжбюджетних трансфертів, доходів та видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів);
- 8) порушення вимог Бюджетного кодексу щодо затвердження державного бюджету (місцевого бюджету) з дефіцитом або профіцитом;
- 9) включення до складу спеціального фонду бюджету надходжень з джерел, не віднесених до таких Бюджетним кодексом чи законом про Державний бюджет України;

10) зарахування доходів бюджету на будь-які рахунки, крім єдиного казначейського рахунка (за винятком коштів, що отримуються установами України, які функціонують за кордоном), а також акумулювання їх на рахунках органів, що контролюють справляння надходжень бюджету;

11) зарахування доходів бюджету до іншого, ніж визначено Бюджетним кодексом чи законом про Державний бюджет України, бюджету, у тому числі внаслідок здійснення поділу податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів між бюджетами з порушенням визначених розмірів;

12) здійснення державних (місцевих) запозичень, надання державних (місцевих) гарантій з порушенням вимог Бюджетного кодексу;

13) ухвалення рішень, що призвели до перевищення граничних обсягів державного (місцевого) боргу чи граничних обсягів надання державних (місцевих) гарантій;

14) розміщення тимчасово вільних коштів бюджету з порушенням вимог Бюджетного кодексу;

15) створення позабюджетних фондів, порушення вимог Бюджетного кодексу щодо відкриття позабюджетних рахунків для розміщення бюджетних коштів;

16) порушення порядку або термінів подання, розгляду і затвердження кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету, затвердження в кошторисах показників, не підтверджених розрахунками та економічними обґрунтуваннями;

17) порушення порядку або термінів подання і затвердження паспортів бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі);

18) порушення встановлених термінів доведення документів про обсяги бюджетних асигнувань до розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня або одержувачів бюджетних коштів;

19) порушення порядку та термінів відкриття (закриття) рахунків в органах Державного казначейства України;

20) взяття зобов'язань без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень, встановлених Бюджетним кодексом чи законом про Державний бюджет України;

21) порушення порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань, включаючи необґрунтовану відмову в реєстрації або несвоєчасну реєстрацію бюджетних зобов'язань;

22) порушення вимог Бюджетного кодексу при здійсненні попередньої оплати за товари, роботи та послуги за рахунок бюджетних коштів, а також порушення порядку і термінів здійснення такої оплати;

23) здійснення платежів за рахунок бюджетних коштів без реєстрації бюджетних зобов'язань, за відсутності підтвердних документів чи при включенні до платіжних документів недостовірної інформації, а також безпідставна відмова в проведенні платежу органами Державної казначейської служби України;

24) нецільове використання бюджетних коштів;

25) порушення вимог Бюджетного кодексу при здійсненні витрат місцевого бюджету в разі несвоєчасного ухвалення рішення про місцевий бюджет;

26) надання кредитів з бюджету чи повернення кредитів до бюджету з порушенням вимог Бюджетного кодексу та/або встановлених умов кредитування бюджету;

27) здійснення бюджетними установами запозичень у будь-якій формі або надання бюджетними установами юридичним чи фізичним особам кредитів з бюджету всупереч Бюджетному кодексу;

28) здійснення видатків, кредитування місцевого бюджету, що відповідно до Бюджетного кодексу мають проводитися з іншого бюджету;

29) здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч Бюджетному кодексу чи закону про Державний бюджет України;

30) порушення вимог Бюджетного кодексу щодо виділення коштів з резервного фонду бюджету;

31) порушення встановлених вимог щодо застосування бюджетної класифікації;

32) включення недостовірних даних до звітів про виконання місцевого бюджету, річного звіту про виконання рішення про місцевий бюджет, а також порушення порядку та термінів подання таких звітів;

33) порушення встановлених вимог щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів;

34) порушення встановлених порядку або термінів подання фінансової і бюджетної звітності бюджетних установ, а також подання такої звітності неповним обсягом;

35) невідповідність даних, наведених у фінансовій і бюджетній звітності бюджетних установ, даним бухгалтерського обліку;

36) включення недостовірних даних до звітів про виконання паспортів бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі), а також порушення порядку та термінів подання таких звітів;

37) видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону;

38) здійснення видатків на утримання бюджетної установи одночасно з різних бюджетів всупереч Бюджетному кодексу чи закону про Державний бюджет України;

39) порушення вимог статті 28 Бюджетного кодексу щодо оприлюднення та доступності інформації про бюджет;

40) інші випадки порушення бюджетного законодавства учасником бюджетного процесу.

Заходи впливу за порушення бюджетного законодавства

1. За порушення бюджетного законодавства до учасників бюджетного процесу відповідно до частини першої статті 117 Бюджетного кодексу України можуть застосовуватися такі заходи впливу:

1) попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення бюджетного законодавства - застосовується в усіх випадках виявлення порушень бюджетного законодавства. Виявлені порушення бюджетного законодавства мають бути усунені в строк до 30 календарних днів;

2) зупинення операцій з бюджетними коштами - застосовується за порушення бюджетного законодавства, визначені пунктами 1-3, 10, 11, 14-29, 32-36, 38 і 40 частини першої статті 116 Бюджетного кодексу, у порядку, встановленому статтею 120 Бюджетного кодексу;

3) призупинення бюджетних асигнувань - застосовується за порушення бюджетного законодавства, визначені пунктами 20, 22-29, 38 і 40 частини першої статті 116 Бюджетного кодексу.

Призупинення бюджетних асигнувань передбачає припинення повноважень на взяття бюджетного зобов'язання на відповідну суму на строк від одного до трьох місяців у межах поточного бюджетного періоду шляхом внесення змін до розпису бюджету (кошторису) у порядку, встановленому наказом Міністерства фінансів України від 15.05.2002 № 319 (з наступними змінами);

4) зменшення бюджетних асигнувань - застосовується за порушення бюджетного законодавства, визначені пунктом 24 (стосовно розпорядників бюджетних коштів), пунктом 29 та пунктом 38 частини першої статті 116 Бюджетного кодексу.

Зменшення бюджетних асигнувань передбачає позбавлення повноважень на взяття бюджетного зобов'язання на відповідну суму на строк до завершення поточного бюджетного періоду шляхом внесення змін до розпису бюджету (кошторису) та в разі потреби з подальшим внесенням змін до рішення про місцевий бюджет у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

5) повернення бюджетних коштів до відповідного бюджету - застосовується за порушення бюджетного законодавства, визначене пунктом 24 (щодо субвенцій та коштів, наданих одержувачам бюджетних коштів) частини першої статті 116 Бюджетного кодексу,

у порядку, затвердженому постановою Кабінетом Міністрів України від 22.12.2010 р. № 1163;

6) зупинення дії рішення про місцевий бюджет - застосовується за порушення бюджетного законодавства, визначене пунктом 7 частини першої статті 116 Бюджетного кодексу, у порядку, встановленому статтею 122 Бюджетного кодексу;

7) безспірне вилучення коштів з місцевих бюджетів - застосовується за порушення бюджетного законодавства, визначене пунктом 28 частини першої статті 116 Бюджетного кодексу.

Безспірне вилучення коштів з місцевих бюджетів передбачає стягнення органами Державної казначейської служби України коштів з місцевих бюджетів до державного бюджету, у тому числі і за рахунок зменшення обсягу трансфертів (дотації вирівнювання) місцевим бюджетам на відповідну суму, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

8) інші заходи впливу, які можуть бути визначені законом про Державний бюджет України, - застосовуються за порушення бюджетного законодавства згідно із таким законом.

Застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства (стаття 118 Бюджетного кодексу)

Попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення бюджетного законодавства може застосовуватися учасниками бюджетного процесу, уповноваженими Бюджетним кодексом на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Рішення про застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства, визначених пунктами 2-5 та 7 частини першої статті 117 Бюджетного кодексу, ухвалюється Міністерством фінансів України, органами Державної казначейської служби України, органами Державної фінансової інспекції України, місцевими фінансовими органами, головними розпорядниками

бюджетних коштів у межах встановлених їм повноважень на підставі протоколу про порушення бюджетного законодавства або акта ревізії та доданих до них матеріалів. Рішення набирає чинності з дня його підписання.

Форма та порядок складання протоколу про порушення бюджетного законодавства встановлена наказом Міністерством фінансів України від 15.11.2010 р. № 1370.

Не допускається застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства, за раніше виявлені і усунені порушення бюджетного законодавства.

Інформація про результати здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства оприлюднюється органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, якщо інше не передбачено законом.

Нецільове використання бюджетних коштів

Нецільовим використанням бюджетних коштів є їх витрачання на цілі, що не відповідають:

- бюджетним призначенням, установленим рішенням про місцевий бюджет;
- напрямам використання бюджетних коштів, визначених у паспорті бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі) або в порядку використання бюджетних коштів;
- бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів).

Зупинення операцій з бюджетними коштами

Зупинення операцій з бюджетними коштами полягає в зупиненні будь-яких операцій із здійснення платежів з рахунку порушника бюджетного законодавства. Механізм зупинення операцій з бюджетними коштами встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 19.01.2011 р. № 21.

Зупинення операцій з бюджетними коштами можливе на строк до 30 днів у межах поточного бюджетного періоду, якщо інше не передбачено законом.

Відповідальність за порушення бюджетного законодавства

Посадові особи, з вини яких допущено порушення бюджетного законодавства, несуть цивільну, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законом.

Порушення бюджетного законодавства, учинене розпорядником чи одержувачем бюджетних коштів, може бути підставою для притягнення до відповідальності згідно з законами України його керівника чи інших відповідальних посадових осіб залежно від характеру вчинених ними діянь.

Контроль за дотриманням бюджетного законодавства в частині міжбюджетних трансфертів, доходів та видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів

(стаття 122 Бюджетного кодексу)

У разі порушення вимог Бюджетного кодексу та закону про Державний бюджет України щодо складання відповідного бюджету в частині міжбюджетних трансфертів, доходів та видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, Кабінету Міністрів України надається право протягом місяця з дня набрання чинності рішенням про бюджет Автоном-

ної Республіки Крим, обласний бюджет, бюджети міст Києва та Севастополя звернутися до суду з одночасним клопотанням про невідкладне зупинення дії рішення про відповідний місцевий бюджет до закінчення судового розгляду справи. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації наступного дня після підписання Головою Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної місцевої ради рішення про місцевий бюджет або внесення до нього змін надсилають його Міністерству фінансів України.

У разі порушення вимог щодо складання бюджету згідно з Бюджетним кодексом та законом про Державний бюджет України в частині міжбюджетних трансфертів, доходів та видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, Голові Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голові обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій надається право протягом місяця з дня набрання чинності рішенням про районний, міський (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), районний у містах Києві та Севастополі бюджети звернутися до суду з одночасним клопотанням про невідкладне зупинення дії рішення про відповідний місцевий бюджет до закінчення судового розгляду справи. Районні державні адміністрації, виконавчі органи міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) та районних у містах рад наступного дня після підписання керівником відповідної місцевої ради рішення про місцевий бюджет або внесення до нього змін надсилають його Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям, виконавчим органам міських рад.

У разі порушення вимог щодо складання бюджету згідно з Бюджетним кодексом, законом про Державний бюджет України чи рішенням районної, міської (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) ради про бюджет в частині міжбюджетних трансфертів, доходів та видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, голові районної державної адміністрації, голові виконавчого органу міської (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) ради надається право протягом місяця з дня набрання чинності рішенням про міський (міст районного значення), сільський, селищний та районний у місті бюджети звернутися до суду з одночасним клопотанням про невідкладне зупинення дії рішення про відповідний місцевий бюджет до закінчення судового розгляду справи. Виконавчі органи міських міст районного значення, сільської, селищної, районної у місті рад наступного дня після підписання керівником рішення про відповідний бюджет або внесення до нього змін надсилають його районній державній адміністрації чи виконавчому органу міської (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) ради.

У разі зупинення рішення про місцевий бюджет витрати місцевого бюджету здійснюються у порядку, визначеному статтею 79 Бюджетного кодексу.

Відповідальність органів Державної казначейської служби України встановлена статтею 123 Бюджетного кодексу.

Органи Державної казначейської служби України несуть відповідальність за:

- 1) невиконання вимог щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів;
- 2) несвоєчасність подання звітності про виконання бюджетів;
- 3) здійснення витрат з перевищенням показників, затверджених розписом бюджету;
- 4) порушення в процесі контролю за бюджетними повноваженнями при зарахуванні надходжень бюджету та здійсненні платежів за бюджетними зобов'язаннями розпорядників бюджетних коштів відповідно до бюджетних асигнувань;
- 5) недотримання порядку казначейського обслуговування державного і місцевих бюджетів.

Керівники органів Державної казначейської служби України несуть персональну відповідальність у разі вчинення ними порушення бюджетного законодавства та невиконання вимог щодо казначейського обслуговування державного і місцевих бюджетів, встановлених Бюджетним кодексом.

Особи, винні в порушенні бюджетного законодавства, несуть цивільну, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність, згідно з законами України. Бюджетне правопорушення, вчинене розпорядником чи одержувачем бюджетних коштів, може бути підставою для притягнення до відповідальності, згідно із законом, його керівника чи інших відповідальних посадових осіб залежно від характеру вчинених ними діянь.

Посадові особи органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ та організацій, які вчинили бюджетне правопорушення, несуть передбачену законом цивільно-правову відповідальність, згідно із законом, незалежно від визначених заходів стягнення, що накладаються на розпорядника чи одержувача бюджетних коштів Бюджетним кодексом.

Порядок застосування адміністративних стягнень до осіб, винних у бюджетних правопорушеннях, відповідно до закону, встановлено наказом Міністерства фінансів України від 15.11.2010 року №1370, яким затверджено Порядок складання Протоколу про порушення бюджетного законодавства та форми Протоколу про порушення бюджетного законодавства.

Відповідно до цього Порядку, протокол складається посадовими особами виконавчих органів міських (міст районного значення), селищних та сільських рад, які, відповідно до чинного законодавства, уповноважені здійснювати контроль та проводити перевірки дотримання порядку складання, розгляду, затвердження, внесення

змін, виконання бюджету чи звіту про виконання бюджету. Якщо бюджетні правопорушення виявлені в процесі проведення ревізії, протокол не складається. Форма протоколу містить відомості про учасника бюджетного процесу, виклад суті бюджетного правопорушення, пояснення керівника установи.

При цьому до протоколу додається довідка про проведену перевірку. Підписані протоколи протягом трьох днів передаються для ухвалення рішення про накладення стягнення. У разі відмови від підписання протоколу про це робиться відмітка. Мотиви відмови та аргументація подаються в письмовій формі.

За результатами розгляду керівник уповноваженого органу ухвалює рішення щодо зупинення операцій з бюджетними коштами відповідного розпорядника або одержувача бюджетних коштів. Рішення подається у вигляді відповідного розпорядження. Відповідно до статті 120 Бюджетного кодексу України зупинення операцій з бюджетними коштами можливе на термін до тридцяти днів. На підставі розпорядження органи Державної казначейської служби України призупиняють операції з бюджетними коштами на зазначений у розпорядженні термін. Процедура зупинення операцій з бюджетними коштами полягає в призупиненні будь-яких платежів з рахунку правопорушника бюджетного законодавства.

Підставою для відновлення операцій з бюджетними коштами служить доповідна записка про усунення бюджетних правопорушень, на основі якої ухвалюється рішення. Розпорядження про відновлення операцій з бюджетними коштами ухвалюється уповноваженим органом, що ухвалив відповідне розпорядження про призупинення.

Статтею 164-12 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлена відповідальність за порушення бюджетного законодавства, а саме:

Стаття 164-12. Порушення бюджетного законодавства

Включення недостовірних даних до бюджетних запитів, що призвело до затвердження необґрунтованих бюджетних призначень або необґрунтованих бюджетних асигнувань; порушення вимог Бюджетного кодексу України при здійсненні попередньої оплати за товари, роботи та послуги за рахунок бюджетних коштів, а також порушення порядку і термінів здійснення такої оплати; здійснення платежів за рахунок бюджетних коштів без реєстрації бюджетних зобов'язань, за відсутності підтвердних документів чи при включенні до платіжних документів недостовірної інформації, а також безпідставна відмова у проведенні платежу органами Державного казначейства України; порушення вимог Бюджетного кодексу України при здійсненні витрат державного бюджету (місцевого бюджету) у разі несвоєчасного набрання чинності законом про Державний бюджет України (несвоєчасного прийняття рішення про місцевий бюджет) на відповідний рік, -

тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, -

тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'ятдесяти до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Взяття зобов'язань без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень, встановлених Бюджетним кодексом України чи законом про Державний бюджет України на відповідний рік; включення до складу спеціального фонду бюджету надходжень з джерел, не віднесених до таких Бюджетним кодексом України чи законом про Державний бюджет України на відповідний рік; зарахування доходів бюджету на будь-які рахунки, крім єдиного казначейського рахунку (за винятком коштів, що отримуються установами України, які функціонують за кордоном), а також акумулювання їх на рахунках органів, що контролюють справляння надходжень бюджету; зарахування доходів бюджету до іншого ніж визначено Бюджетним кодексом України чи законом про Державний бюджет України на відповідний рік, бюджету, в тому числі внаслідок здійснення поділу податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів між бюджетами з порушенням визначених розмірів; здійснення державних (місцевих) запозичень, надання державних (місцевих) гарантій з порушенням вимог Бюджетного кодексу України; ухвалення рішень, що призвели до перевищення граничних обсягів державного (місцевого) боргу чи граничних обсягів надання державних (місцевих) гарантій; розміщення тимчасово вільних коштів бюджету з порушенням вимог Бюджетного кодексу України; створення позабюджетних фондів, порушення вимог Бюджетного кодексу України щодо відкриття позабюджетних рахунків для розміщення бюджетних коштів; надання кредитів з бюджету чи повернення кредитів до бюджету з порушенням вимог Бюджетного кодексу України та/або встановлених умов кредитування бюджету; здійснення бюджетними установами запозичень у будь-якій формі або надання бюджетними установами юридичним чи фізичним особам кредитів з бюджету всупереч Бюджетному кодексу України; порушення вимог Бюджетного кодексу України щодо виділення коштів з резервного фонду бюджету, -

тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'ятдесяти до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною третьою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, -

тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від сімдесяти до вісімдесяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Здійснення видатків, кредитування місцевого бюджету, які відповідно до Бюджетного кодексу України мають проводитися з іншого бюджету; здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч Бюджетному кодексу України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік; нецільове використання бюджетних коштів; видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону; здійснення видатків на утримання бюджетної установи одночасно з різних бюджетів всупереч Бюджетному кодексу України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік, -

тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від сімдесяти до вісімдесяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною п'ятою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, -

тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від вісімдесяти п'яти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Кримінальну відповідальність за бюджетні правопорушення встановлено в статтях 210 та 211 Кримінального кодексу України.

Стаття 210. Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням

1. Нецільове використання бюджетних коштів службовою особою, а так само здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч Бюджетному кодексу України чи Закону про Державний бюджет України на відповідний рік, якщо предметом таких дій були бюджетні кошти у великих розмірах, -

караються штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Ті самі діяння, предметом яких були бюджетні кошти в особливо великих розмірах або вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, -

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка 1. До бюджетних коштів належать кошти, що включаються до державного бюджету і місцевих бюджетів незалежно від джерела їх формування.

2. Великим розміром бюджетних коштів відповідно до статей 210, 211 цього Кодексу вважається сума, що в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

3. Особливо великим розміром бюджетних коштів відповідно до статей 210, 211 цього Кодексу вважається сума, що в три тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 211. Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону

1. Видання службовою особою нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, якщо предметом таких дій були бюджетні кошти у великих розмірах, -

карається штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, предметом яких були бюджетні кошти в особливо великих розмірах або вчинені повторно, -

караються позбавленням волі на строк від двох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Прикінцевими та перехідними положеннями до Бюджетного кодексу України в редакції Закону від 08.07.2010 року № 2456 (пункт 9) встановлено, що посадові та службові особи органів влади, дії яких завдали шкоди, що відшкодована з бюджету, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно з законом.

У разі встановлення в діях посадової, службової особи органів влади складу злочину за обвинувальним вироком суду щодо неї, який набрав законної сили, лише до такої особи може бути пред'явлено вимоги фізичних і юридичних осіб щодо відшкодування упущеної майнової вигоди та моральної шкоди у встановленому порядку.

У разі встановлення в діях посадової, службової особи органів влади складу злочину за обвинувальним вироком суду щодо неї, який набрав законної сили, органи влади в установленому законодавством порядку реалізують право зворотної вимоги (регресу) до цієї особи щодо відшкодування збитків, завданих державному бюджету (місцевим бюджетам),

у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інше не встановлено законодавством.

Органи влади після виконання рішень суду про стягнення коштів з рахунків, на яких обліковуються кошти бюджету, проводять службове розслідування щодо причетних посадових, службових осіб цих органів, якщо рішенням суду не встановлено в діях посадових, службових осіб складу злочину.

За результатами службового розслідування органи влади та органи прокуратури за поданням відповідних матеріалів органами Державної казначейської служби України у місячний строк можуть звернутися до суду з позовною заявою про відшкодування збитків, завданих бюджету, з пред'явленням зворотної вигоди (регресу) у розмірі виплаченого відшкодування до посадових, службових осіб цих органів, винних у завданні збитків (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами та відшкодуванням моральної шкоди).

Якщо збитки, завдані бюджету, є результатом спільних дій або бездіяльності кількох посадових та службових осіб, що призвели до завдання шкоди фізичним чи юридичним особам, такі посадові та службові особи несуть солідарну відповідальність згідно з Цивільним кодексом України та іншими законодавчими актами України.

Оскарження рішення про застосування заходу впливу за порушення бюджетного законодавства (стаття 124 Бюджетного кодексу)

Рішення про застосування заходу впливу за порушення бюджетного законодавства може бути оскаржене в порядку, установленому законом. Рішення може бути оскаржене в органі, що його виніс, або в суді протягом 10 днів з дня його винесення, якщо інше не передбачене законом.

Оскарження рішення про застосування заходу впливу за порушення бюджетного законодавства не зупиняє виконання зазначеного рішення.

У разі визнання судом рішення про застосування заходу впливу за порушення бюджетного законодавства повністю чи частково незаконним, особі, щодо якої воно було винесено, поновлюються обмежені таким рішенням права.

Рішення суду може бути оскаржене в порядку, установленому законом.

Аналіз - загальнонауковий елемент діалектичного методу дослідження економічних явищ і процесів, економічних систем, сутність якого полягає в розчленуванні об'єкта, предмета або економічних відносин між ними та людьми на складові частини, елементи (ознаки, властивості, риси, стадії, ступені, тощо) та їх відокремленому вивченні, а відтак з'ясуванні зв'язків між ними (структури).

Аналіз ефективності витрат - це формальний процес організації інформації таким чином, щоб витрати, які виникають в процесі вирішення проблеми шляхом застосування альтернативних проектів, та їх відносна ефективність могли систематично порівнюватись.

Аналіз витрат - вигод є раціональним методом ухвалення рішень з метою найдоцільнішого розміщення обмежених фінансових ресурсів задля досягнення конкретного результату. Увага зосереджується на прямих та непрямих результатах проекту; зводить і витрати, і вигоди до стандартних одиниць (як правило, грошових одиниць) для того, щоб їх можна було безпосередньо порівнювати.

Аналіз витрат на одиницю продукції - загальна вартість діяльності чи послуги, уключаючи вартість продукції, праці, і послуги поділену на загальну кількість одиниць продукції або наданих послуг.

Аналіз здійсненності витрат - це метод визначення витрат на альтернативу для того, щоб визначити чи варто її розглядати.

Аналіз корисності витрат - використовується у разі, коли інші інтенсивніші методи аналізу витрат неможливо застосувати, або вони не підходять до застосування в цьому випадку. Згідно з цією методикою можна спробувати провести оцінку рівня корисності певного виду діяльності.

Аналіз продуктивності витрат - аналітичний метод, що використовує співвідношення показника продукту або робочого навантаження до показника витрат для вивчення можливостей та шляхів оптимізації, мінімізації витрат з одночасним поліпшенням, збільшенням показника продукту.

Аналіз фінансового стану - система методів дослідження економічних явищ і процесів фінансової діяльності підприємств, їх взаємозв'язку і взаємозумовленості, система виявлення позитивних і негативних чинників, визначення ступеня їх впливу, урахування й узагальнення науково обґрунтованих можливостей для ухвалення оптимальних управлінських рішень. Основними об'єктами аналізу фінансового стану є фінансовий стан, платоспроможність і кредитоспроможність підприємства, фінансові результати його діяльності. Аналіз фінансового стану підприємства здійснюється за даними бухгалтерської (фінансової) звітності.

Асигнування - повноваження, що надаються розпоряднику бюджетних коштів у процесі виконання бюджету на отримання

бюджетного зобов'язання та здійснення платежів з конкретною метою.

Аудит (лат.audit - слухати) - незалежна експертиза фінансової звітності та іншої інформації про господарсько-фінансову діяльність суб'єкта господарювання для з'ясування його реального фінансового стану. При визначенні поняття "аудиту" доцільно враховувати не лише мету і завдання, а й його різновиди. У Міжнародних стандартах і нормах аудиту існують поняття "зовнішній аудит", "внутрішній аудит", "фінансовий аудит" та "управлінський аудит".

Баланс - акт про фінансовий стан установи. Баланс часто називають моментальним знімком фінансового стану будь-якої організації. Баланс може бути підрахований за такою формулою: Активи - Зобов'язання = Залишок коштів фонду (для бюджетних установ).

Безповоротні витрати - невідновні витрати, понесені в минулому (наприклад, побудовані приміщення).

Бюджет (слово "бюджет" походить від французького *bougette*, що означає "шкіряний мішок", проте його (слова) застосування пов'язане з англійською традицією: коли в Палаті громад представляється бюджет правлячої партії, канцлер Скарбниці вносить до зали шкіряний мішок. Цей мішок символізує ресурси держави, що будуть використані для досягнення поставлених нею цілей. Як в Англії, так і в Сполучених Штатах, під бюджетом прийнято розуміти систематизований план витрачання ресурсів) - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) - план утворення та використання фінансових ресурсів, потрібних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування.

Бюджет розвитку - доходи і видатки місцевого бюджету, що утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази. Це складова спеціального фонду місцевих бюджетів. До бюджету розвитку належать: доходи і видатки місцевого бюджету, що утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази. До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать: погашення основної суми боргу АРК та місцевого самоврядування; капіталоукладення; внески органів влади АРК та органів місцевого самоврядування до статутних фондів суб'єктів підприємницької діяльності. Бюджет розвитку місцевих бюджетів є єдиним спеціальним фондом, чітко визначеним у БКУ.

Бюджетна класифікація - єдине систематизоване згрупування доходів, видатків (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення) та фінансування бюджету за ознаками економічної сутності,

функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів.

Бюджетна програма - систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети та завдань, виконання яких пропонує та здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Бюджетна установа - орган, установа чи організація, визначена Конституцією України, а також установа чи організація, створена у встановленому порядку органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим чи органами місцевого самоврядування, яка повністю утримується за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими.

Бюджетне асигнування - повноваження, надане розпоряднику бюджетних коштів відповідно до бюджетного призначення на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів з конкретною метою в процесі виконання бюджету.

Бюджетне зобов'язання - будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими слід здійснити платежі протягом цього ж періоду або в майбутньому.

Бюджетне призначення - повноваження, надане головному розпоряднику бюджетних коштів Бюджетним кодексом України, законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування.

Бюджетний запит - документ, підготовлений розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідними обґрунтуваннями щодо обсягу бюджетних коштів, потрібних для його діяльності на наступний бюджетний період.

Бюджетний процес - регламентована нормами права діяльність, пов'язана із складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України.

Бюджетний розпис - документ, у якому встановлюється розподіл доходів та фінансування бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядником бюджетних коштів по певних періодах року відповідно до бюджетної класифікації.

Бюджетування - це процеси та види діяльності, пов'язані з плануванням, складанням, розглядом, запровадженням, моніторингом та оцінкою річного (поточного бюджету) операційного плану, довгострокових операційних планів, відповідних капітальних інвестицій та коротко - (1 рік) і середньострокових (3-5 років) бюджетів. З погляду програмно-цільового методу, це стратегія виконання, управління, а також фінансова діяльність, пов'язана із діяльністю щодо виконання програми.

Видатки бюджету - кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум.

Витрати, яких можна уникнути - витрати, яких не було б, якби щось не було виконано.

Відкриті засідання - офіційні зустрічі, що проводяться політичними лідерами громади після інформування про них та запрошення на них громадськості та представників ЗМІ.

Відомча класифікація - перелік головних розпорядників бюджетних коштів, а також відповідальних виконавців у системі головних розпорядників. Використовується для ведення Державною казначейською службою України та місцевими фінансовими органами реєстру всіх розпорядників бюджетних коштів і дозволяє чітко розподілити відповідальність за виконання програм.

Відповідальний виконавець - це юридична особа, що несе безпосередню відповідальність за виконання програми і забезпечує виконання однієї або кількох бюджетних програм у системі головного розпорядника або поза нею.

Від'ємний грошовий потік (дефіцит або касовий розрив) - це перевищення готівкових видатків над доходами.

Власні джерела надходжень - тільки ті надходження, що певні органи місцевого самоврядування отримують шляхом застосування фіскальних інструментів згідно з переданими їм повноваженнями. Відповідно, до них не належать платежі за міжурядовими трансфертами, виділені певному органу влади з державних чи інших установ, так само як спільні чи інші доходи, обсяг та рівень яких визначаються органом влади вищого рівня.

Головні розпорядники бюджетних коштів - бюджетні установи в особі їх керівників, які відповідно до статті 22 Бюджетного кодексу України отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень.

Громадські асоціації - об'єднання громадян, яких поєднує спільний інтерес або питання.

Громадські слухання - засідання, відкриті для всіх членів громади з метою визначення різних думок про використання наявних ресурсів політичними лідерами громади на даний момент.

Грошовий потік - обсяг грошових ресурсів, отриманих за певний проміжок часу від прибуткових видів діяльності.

Дорадчий комітет та робоча група - група громадян, які призначені надавати консультації з певних питань. Може працювати постійно або, у разі організації робочої групи, зосереджується на вирішенні конкретного питання.

Доходи бюджету - усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, дарунки, гранти).

Економічна класифікація - групування видатків бюджету за економічною характеристикою операцій, при проведенні яких

здійснюються ці видатки (заробітна плата і нарахування на неї, придбання виробничих ресурсів та матеріалів, капітальні видатки тощо). За економічною класифікацією видатки поділяються на поточні видатки, капітальні видатки та кредитування за вирахуванням погашення. Склад видатків визначається Міністерством фінансів України.

Завдання бюджетної програми - конкретний запланований вид діяльності, що оцінюється у вимірюваних показниках та здійснюється в конкретно визначений проміжок часу; це короткострокова ціль, що визначає короткостроковий прогрес у досягненні загальної цілі.

Витрати минулих періодів (неповоротні витрати) - витрати, понесені в минулому (наприклад, уже наявні об'єкти).

Зацікавлені сторони - громадяни, організації або групи, що зацікавлені або підтримують діяльність органів місцевого самоврядування. До зацікавлених сторін можуть належати реципієнти і нерципієнти із цільової групи; відповідальні особи та персонал; особи, зацікавлені в певному виді діяльності (ділові кола та державні організації); ті, хто знаходиться під негативним або ненавмисним впливом певного виду діяльності.

Змінними витратами є витрати, що безпосередньо залежать від обсягу робіт або рівня послуг. Здебільшого розраховуються на одиницю продукції. У розрахунку на одиницю продукції (послуги) ці витрати зазвичай не змінюються. Класичний приклад таких витрат - видатки на медикаменти, харчування, зарплата.

Змішані витрати - деякі статті витрат неможливо чітко класифікувати як змінні або постійні. Розмір таких витрат залежить від обсягу робіт, але не прямо пропорційний йому. До них належать усі накладні, загальноадміністративні та комерційні витрати.

Зустрічі з представниками місцевого самоврядування - неофіційні збори, що можуть проводитись у Будинку культури, школі, біля церкви, у банку та інших установах.

Інформація для широкого загалу - інформація, що подається у вигляді прес-релізів, інтерв'ю, листівок.

Інфраструктура - комплекс об'єктів соціального призначення, наприклад, дороги, мости, споруди, парки, системи водопостачання, водовідведення, вуличного освітлення та кабельні мережі.

Капітальні видатки - це платежі з метою придбання капітальних активів, резерву стратегічних товарів і товарів спеціального призначення, землі, нематеріальних активів, або невіддатні платежі, що передаються реципієнтам з метою придбання ними подібних активів, компенсації втрат, пов'язаних із руйнуванням чи ушкодженням основних фондів.

Комітет або комісія - це група громадян, які призначаються для забезпечення контролю, управління та виконання певної функції.

Концесія - надання з метою задоволення громадських потреб уповноваженим органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору на платній та строковій основі юридичній або фізичній особі (суб'єкту

підприємницької діяльності) права на створення (будівництво) та/або управління (експлуатацію) об'єкта концесії, за умови взяття суб'єктом підприємницької діяльності на себе зобов'язань щодо створення (будівництва) та/або управління (експлуатації) об'єктом концесії, майнової відповідальності та можливого підприємницького ризику.

Матриця витрат - це аналітичний метод, що вимагає від особи, яка ухвалює рішення, та фінансового аналітика при проведенні попередньої оцінки проекту, брати до уваги його розподільчий та кількісний ефект.

Мінімальний рівень соціальних потреб - гарантований державою мінімальний рівень соціальних послуг на душу населення в межах території України.

Місцева державна адміністрація - місцевий орган державної виконавчої влади.

Місцева рада - це виборний орган, що складається з депутатів і має право представляти інтереси територіальної громади та ухвалювати рішення від її імені.

Місцевий орган самоврядування складається з територіальних громад; сільських, селищних та міських голів; сільських, селищних та міських виконавчих органів; районних та обласних рад, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст; організовані групи населення.

Місцевий уряд - Автономна республіка Крим, області, райони, муніципальні райони та місцеві органи самоврядування.

Місцевий фінансовий орган - це установа, що відповідно до законодавства України здійснює функції зі складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету.

Місцеві бюджети - це план поточних видатків та пропозиції щодо їх фінансування з метою забезпечення функціонування та виконання повноважень Автономної Республіки Крим, областей, районів, муніципальних районів та місцевих органів самоврядування.

"Мозковий штурм" - груповий метод вирішення проблем, розробки ідей та стимулювання творчого мислення шляхом проведення вільних та невимушених обговорень проблеми.

Моніторинг (англ. monitoring, лат. monitor - той, що контролює, попереджає) - система спостереження та контролю за станом об'єктів, явищ з метою забезпечення раціонального використання та запобігання критичним та кризовим ситуаціям.

Моніторинг виконання - методика оцінювання, що дає можливість порівняти дійсне із відносно остаточним, очікуваним, на основі отриманого фінансування, стандартом виконання, тобто дійсне як протипага запланованому в контексті ресурсів, графіка, результатів.

Навчальні програми та загальнодоступна звітність. Реалізація навчальних інформаційних програм, що надають громадянам мож-

ливість зустрітися з виборними посадовими особами. Періодичні звіти сприяють розумінню громадянами фінансового стану та досягнень територіальної громади.

Напрямки діяльності - це конкретні види діяльності в межах програм (або підпрограм), спрямовані на виконання завдань програми (або підпрограми). Для кожного окремого завдання визначається стратегія його виконання або напрямки діяльності щодо його виконання. Визначення напрямків діяльності є доказом того, що бюджетна програма буде виконана в межах асигнування, визначеного для досягнення цілі даної програми.

Непрямі витрати - витрати, здійснення яких потрібне для забезпечення нормального функціонування установи, їх не можна безпосередньо пов'язати з виробництвом товару або наданням певної послуги. До непрямих витрат належать насамперед адміністративні витрати.

Обласний бюджет - план утворення і використання фінансових ресурсів, потрібних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного підпорядкування, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання.

Операційний бюджет - фінансовий план запропонованих доходів та видатків на певний період, до якого не належать капітальні доходи та видатки. Це основний механізм, через який відбувається контроль діяльності уряду щодо фінансування, придбання, витрачання та забезпечення послуг. Цей термін широко використовується в західній системі фінансового управління, але не має чіткого визначення в Бюджетному кодексі України. В Україні термін "поточні видатки" використовується щодо видатків, які відповідно до міжнародних стандартів називаються "операційними видатками" на противагу "капітальним видаткам". І операційні, і капітальні видатки можуть бути поточними.

Опитування громадської думки - збір інформації про ставлення громадян до певного питання без проведення громадських зборів.

Оплата за рахунок кредитних ресурсів - принцип або практика придбання товарів або послуг за рахунок кредитних ресурсів (здійснення позик, випуску облігацій). Цей метод балансує прибутки та витрати на утримання капітальних активів (вулиць, мостів або споруд) та погашення заборгованості по основних засобах.

Оплата за рахунок наявних фінансових ресурсів - принцип або практика придбання товарів чи послуг за рахунок наявних ресурсів, замість здійснення платежів у кредит (напр., за рахунок позик або випуску облігацій). Цей принцип також застосовується в пенсійній системі, такій, як в Україні, і означає фінансування чинних пенсійних пільг за рахунок сплати внесків до Пенсійного фонду працюючим населенням.

Основні засоби - довгострокові активи, що знаходяться в комунальній власності та постійно використовуються для цілей громади, такі, як земля, споруди та обладнання, об'єкти соціальної інфраст-

руктури, такі, як мости, дороги, парки, системи водопостачання та водовідведення та вуличне освітлення.

Оцінка відповідності - проводиться аналіз відповідності програмних завдань урядовим та парламентським стратегіям, рішенням та процедурам, рішенням органів місцевого самоврядування.

Оцінка впливу - увага зосереджується на оцінці методів виконання програм та взаємозв'язку між цілями та результатами програм.

Оцінка програм - це систематичний збір інформації для заздалегідь визначених користувачів із заздалегідь визначеними цілями із широкого кола питань, пов'язаних з програмою.

Оцінка проекту програми - перевіряється вимірюваність програмних припущень, програмної логіки, визначення відповідальності та звітності за програмні результати, виходячи з визначених керівних принципів (інколи має назву "огляд перед оцінкою").

Оцінка управління - оцінка виконання, де акцент робиться на продуктивності (взаємозв'язок між витратами та продуктом/робочим навантаженням), та результативності (добре виконання правильних завдань) у використанні ресурсів.

Паспорт бюджетної програми - це документ, що формується на основі бюджетного запиту головного розпорядника коштів місцевого бюджету та визначає суму коштів, потрібну для виконання бюджетної програми, та включає законодавче обґрунтування програми, її ціль, завдання, напрямки діяльності, відповідальних виконавців, показники виконання та інші елементи бюджетної програми. На основі паспорта бюджетної програми здійснюється контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів й аналіз виконання бюджетної програми.

Підпрограма - підгрупа завдань у структурі програми, що окреслюють логічно завершений етап (частину) програми в цілому, іншими словами - це підгрупа взаємопов'язаних видів діяльності з виконання програми.

Підфункція - група однорідних зобов'язань у структурі функції. Перелік підфункцій описує конкретний бік діяльності відповідального виконавця відповідно до його Статуту.

Платіж - погашення зобов'язання, що виникло в поточному або попередніх бюджетних періодах.

Позитивний грошовий потік - перевищення грошових надходжень над витратами.

Показник витрат - це індикатор, що відбиває структурований обсяг вхідних ресурсів, потрібний для виконання відповідного завдання бюджетної програми.

Показник користі - це індикатор, що показує користь від реалізації цієї бюджетної програми для суспільства в цілому.

Показник продуктивності - це показник робочого навантаження чи показник витрат, поділений на показник продукту; його часто називають експлуатаційним ККД.

Показник продукту - це параметри обсягу наданих бюджетних послуг, обсягу робіт, кількості користувачів послуг або робіт, номе-

нклатура яких повністю відповідає місії відповідального виконавця та меті бюджетної програми.

Показник результативності - це індикатор, що визначає відношення результату до визначеної потреби, проблеми, умови, можливості.

Показники виконання програм - кількісні та якісні показники, що характеризують результати виконання бюджетної програми і підтверджуються статистичною, бухгалтерською та іншою звітністю. Вони дають можливість здійснити оцінку продуктивності використання виділених на виконання бюджетної програми коштів.

Омбудсмен (громадський діяч) - позапартійна посадова особа, яка неупереджено розглядає скарги громадян щодо дій посадових осіб та установ.

Податкові надходження - доходи, що розподіляються між різними рівнями органів самоврядування (наприклад, податок на доходи фізичних осіб, податок на землю та інші).

Постійні витрати (накладні витрати) - не змінюються з коливанням обсягу робіт; іноді їх називають непрямими витратами.

Поточний бюджет - доходи і видатки місцевого бюджету, що утворюються і використовуються для покриття поточних видатків.

Принцип відкритих дверей - заохочення громадян відвідувати міськвиконком або центр громадських послуг у зручний для них час.

Принцип відповідності - це принцип розподілу відповідальності за надання послуги поміж різного рівня органами самоврядування, за яким відповідальність за видатки з надання відповідної послуги повинна повністю відповідати рівню органів місцевого самоврядування, що несе відповідальність за правове врегулювання, фінансування та надання самої послуги; за отримані послуги сплачують особи-реципієнти послуг.

Принцип субсидіарності - основа міжурядових стосунків у межах Європейського Союзу, який визнає його як принцип розподілу зобов'язань щодо послуг між органами місцевого самоврядування і передбачає, що відповідальність за надання послуг повинна лягати на той рівень самоврядування, який може найефективніше надати ці послуги. Таке визначення дещо відрізняється від визначення, даного в БКУ, у якому йдеться про те, що розподіл видів видатків між державним та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами повинен ґрунтуватися на максимально можливому наданні суспільних послуг їхньому безпосередньому споживачеві. Принцип субсидіарності є обґрунтуванням для міжурядової децентралізації, яка завжди означала те, що орган місцевого самоврядування, що може найефективніше забезпечити послуги, повинен також володіти необхідними повноваженнями та фінансовими ресурсами. В Україні субсидіарність сприймається швидше як ідеологія, а не принцип, оскільки держава зацікавлена в збільшенні обов'язків місцевих органів самоврядування, а не забезпеченні їх ресурсами, потрібними для їх виконання. Держава навіть не зацікав-

лена в наданні органам місцевого самоврядування більших повноважень щодо доходів. Україна залишається централізованою, унітарною державою, де субсидіарність відповідно продовжує сприйматися не більше ніж як гасло.

Приріст - це невеликі зміни в запропонованому бюджеті порівняно з поточним. Це модель поступового зростання бюджету без серйозного врахування результатів, що можна отримати за короткий чи тривалий термін. Хоча будь-який бюджетний формат може підлягати зміні методом приросту, постатейний бюджет особливо схильний до цього.

Прогнозований термін дії - термін дії активів від дати початку експлуатації проекту до дати завершення терміну експлуатації.

Програма - це план дій, що визначає спосіб досягнення певної цілі, потрібної для втілення завдань соціально-економічного та культурного розвитку регіону та є узгодженим зі стратегією місцевого самоврядування.

Програма капіталовкладень - багаторічний план, як правило, п'ятирічний, капітальних проектів, розташованих у порядку пріоритетності за роками із зазначеними датами початку та закінчення робіт, щорічними прогнозованими витратами та пропонованими методами фінансування. Щороку програма переглядається, уточнюється і проектується на один додатковий рік.

Програма соціально-економічного та культурного розвитку регіону - план дій, що окреслює реалізацію відповідної цілі, потрібної для виконання завдань соціально-економічного та культурного розвитку регіону відповідно до стратегічного курсу органів місцевого самоврядування.

Програмна класифікація - класифікація видатків за програмами, що використовується при формуванні та виконанні бюджету за програмно-цільовим методом.

Програмно-цільовий метод - спосіб формування бюджету в розрізі бюджетних програм, спрямований на досягнення конкретного результату від витрачених бюджетних коштів.

Проект капіталовкладень - перелік заходів значної вартості, наприклад ремонт, відновлення, розширення будівель, будівництво нових споруд та доріг, придбання обладнання, такого, як пожежні машини, сміттєзбиральні машини, будівельний інвентар; потрібна документація.

Прямі витрати - витрати, що безпосередньо сприяють наданню товарів чи послуг, наприклад, витрати на заробітну плату та премії, обладнання та матеріали.

Районний бюджет - план утворення і використання фінансових ресурсів, потрібних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання.

Ревізія (лат. *revisio* - перегляд) - перевірка фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій, установ, посадових осіб, документів, записів уповноваженими органами з метою контролю за дотриманням законів, правил, інструкцій, достовірності та

об'єктивного відбиття в документах справжнього стану, відсутності порушень, наявності фінансової документації.

Резерви - це запас матеріальних засобів або фінансових ресурсів на випадок виникнення незапланованих проблем, резервний фонд місцевого бюджету.

Рентабельність інвестицій - показник ефективності, що визначає прибутковість активів.

Робоче навантаження - обсяг роботи, що повинен бути виконаний розпорядником коштів, або об'єкт, на який спрямовані зусилля та діяльність розпорядника коштів у процесі досягнення цілі бюджетної програми; тобто це робота, яку слід виконати.

Розпорядники бюджетних коштів - бюджетні установи в особі їх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, узяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків із бюджету.

Середньострокове бюджетне планування - це визначення розпорядниками бюджетних коштів плану своєї діяльності на середньостроковий період (3-5 років) та обсягу потрібних коштів для досягнення цілей у середньостроковій перспективі відповідно до Програми діяльності Уряду. Обов'язковою вимогою середньострокового планування бюджету є відбір відповідних напрямків діяльності і завдань, виходячи з наявних фінансових можливостей. Терміном середньострокового планування, виходячи з умов, що склалися в Україні, доцільно прийняти 3 наступні за поточним бюджетні роки.

Середньостроковий період - в економіці це період понад один рік, зазвичай 5-7 років. У бюджетній сфері це 3 роки. Поняття "середньостроковий" прийнято вживати щодо прогнозів, планів, термінів, на які надаються кредити.

Стратегічна ціль - це визначений у стратегічному плані результат, якого планується досягнути.

Стратегічна оцінка - оцінка виконання, що аналізує основні причини соціальної проблеми.

Стратегічне планування - це процес, за допомогою якого розпорядник коштів планує свою діяльність з метою досягнення стратегічних цілей.

Стратегічне управління - управлінська діяльність, яка передбачає постановку стратегічних цілей і завдань організації та підтримання тривалих взаємовідносин між організацією та оточенням, що забезпечує досягнення поставлених цілей.

Стратегічний план - це план, що визначає стратегічні цілі та очікувані довгострокові результати, яких планує досягти розпорядник коштів. Стратегічний план складається відповідно до пріоритетів уряду, зазначених у програмних документах діяльності уряду.

Стратегія - це чітке формулювання шляхів досягнення цілей та завдань.

Стратегія організації - узагальнена модель дій, спрямованих на досягнення мети через розподіл, координацію та результативне використання ресурсів; система правил і способів реалізації стратегічної концепції розвитку організації.

Структура програми - це алгоритм, що описує програму через призму програмно-цільового методу, визначає ціль та надає детальну інформацію щодо бюджетної програми на всіх етапах бюджетного процесу.

Тіньове фінансування - протизаконний або непрямий засіб фінансування, особливо у випадках, коли проект було попередньо відхилено.

Управлінська оцінка - оцінка виконання, при проведенні якої основна увага звертається на показники продуктивності, тобто взаємовідносини між показниками витрат та показниками продукту або робочого навантаження та показниками результативності (правильне виконання потрібних завдань) у процесі використання ресурсів.

Фактори впливу - чинники, що впливають на прогнози, які є основою для прогнозування майбутніх витрат на утримання рівня поточних послуг чи здійснення поточних виплат працівникам; повинні враховуватися при визначенні рівня видатків на майбутній період.

Фокус-група (для тематичного опитування) - зустріч із вибраними категоріями громадян з метою визначення загальної думки громадськості.

Функціональна класифікація. Функціональна класифікація є системою, незалежною від адміністративних організацій та установ, що виконують певні види діяльності та трансакції. Стандартна функціональна класифікація державних установ, запроваджена ООН, має на меті полегшити процес порівняння та підготовки рахунків доходів та видатків згідно з методологією Системи Національних Рахунків.

Функція - це група однорідних за місією та ціллю зобов'язань, виконуваних відповідальним виконавцем програми.

Центр громадських зв'язків (розгляд скарг, пропозицій) - централізований інформаційний центр, утворений для збору запитів та відповіді на запити громадян, надання допомоги та роз'яснень.

Ціль програми - здобуття результатів визначеної програми.

Чиста поточна вартість - різниця між нинішньою вартістю вигод та теперішньою вартістю витрат. Гривня сьогодні коштує більше ніж гривня в майбутньому, тому що інфляція призводить до зменшення купівельної спроможності. Гривня може бути вкладена сьогодні, а прибуток отриманий лише через рік. Чиста поточна вартість є нинішньою вартістю майбутніх грошових надходжень, дисконтованих за ринковою вартістю, за мінусом нинішньої вартості інвестицій.

ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ БЮДЖЕТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Правову основу бюджетної діяльності органів місцевого самоврядування в Україні складають Конституція України, Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні", Європейська хартія місцевого самоврядування, Бюджетний та Податковий кодекси України та інші законодавчі та нормативно-правові документи.

Конституція України

Стаття 142. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, **доходи місцевих бюджетів, інші кошти**, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Територіальні громади сіл, селищ і міст **можуть об'єднувати** на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також **кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби.**

Держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою.

Стаття 143. Територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; **затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону;** забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

Обласні та районні ради затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контролюють їх виконання; **затверджують районні і обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних**

соціально-економічних і культурних програм, та контролюють їх виконання; вирішують інші питання, віднесені законом до їхньої компетенції.

Органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності.

Органи місцевого самоврядування з питань здійснення ними повноважень органів виконавчої влади підконтрольні відповідним органам виконавчої влади.

Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні"
Стаття 1. Основні терміни, використані в цьому Законі

Основні терміни, використані в цьому Законі, мають таке значення:

<...>

територіальна громада - жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр;

<...>

бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) - план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування;

районний бюджет - план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання;

обласний бюджет - план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання;

поточний бюджет - доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для покриття поточних видатків;

бюджет розвитку - доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази;

мінімальний бюджет місцевого самоврядування - розрахунковий обсяг місцевого бюджету, необхідний для здійснення повноважень місцевого самоврядування на рівні мінімальних соціальних потреб, який гарантується державою;

<...>

самооподаткування - форма залучення на добровільній основі за рішенням зборів громадян за місцем проживання коштів населення відповідної території для фінансування разових цільових заходів соціально-побутового характеру.

Стаття 16. Організаційно-правова, матеріальна і фінансова основи місцевого самоврядування

<...>

3. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

6. Місцеві бюджети є самостійними, вони не включаються до державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетів.

7. Органи місцевого самоврядування з урахуванням місцевих умов і особливостей можуть перерозподіляти між собою на підставі договорів окремі повноваження та власні бюджетні кошти.

<...>

Стаття 26. Виключна компетенція сільських, селищних, міських рад

1. Виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради вирішуються такі питання:

<...>

22) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;

23) затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;

24) встановлення місцевих податків і зборів та розмірів їх ставок у межах, визначених законом;

25) утворення цільових фондів, затвердження положень про ці фонди;

26) прийняття рішень щодо випуску місцевих позик;

27) прийняття рішень щодо отримання позик з інших місцевих бюджетів та джерел, а також щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету;

28) прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах;

29) встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;

<...>

Стаття 28. Повноваження в галузі бюджету, фінансів і цін

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) складання проекту місцевого бюджету, подання його на затвердження відповідної ради, забезпечення виконання бюджету; щоквартальне подання раді письмових звітів про хід і результати ви-

конання бюджету; підготовка і подання відповідно до районних, обласних рад необхідних фінансових показників і пропозицій щодо складання проектів районних і обласних бюджетів;

2) встановлення в порядку і межах, визначених законодавством, тарифів на побутові, комунальні (крім тарифів на теплову енергію, централізоване водопостачання та водовідведення, які встановлюються Національною комісією регулювання ринку комунальних послуг України), транспортні та інші послуги;

3) встановлення за узгодженим рішенням відповідних рад порядку використання коштів та іншого майна, що перебувають у спільній власності територіальних громад;

4) здійснення в установленому порядку фінансування видатків з місцевого бюджету;

5) залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, та коштів населення, а також бюджетних коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;

6) об'єднання на договірних засадах коштів відповідного місцевого бюджету та інших місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій, вирішення інших питань, що стосуються спільних інтересів територіальних громад;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності;

2) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням цін і тарифів;

3) сприяння здійсненню інвестиційної діяльності на відповідній території.

Стаття 42. Повноваження сільського, селищного, міського голови

<...>

4. Сільський, селищний, міський голова:

9) забезпечує підготовку на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування, місцевого бюджету та звіту про його виконання, рішень ради з інших питань, що належать до її відання; оприлюднює затверджені радою програми, бюджет та звіти про їх виконання;

<...>

13) є розпорядником бюджетних, коштів, використовує їх лише за призначенням, визначеним радою;

<...>

Стаття 43. Питання, які вирішуються районними і обласними радами виключно на їх пленарних засіданнях

1. Виключно на пленарних засіданнях районної, обласної ради вирішуються такі питання:

<...>

18) розподіл переданих з державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення.

<...>

Стаття 47. Постійні комісії ради

1. Постійні комісії ради є органами ради, що обираються з числа її депутатів, для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням рішень ради, її виконавчого комітету.

<...>

4. Постійні комісії за дорученням ради або за власною ініціативою попередньо розглядають проекти програм соціально-економічного і культурного розвитку, місцевого бюджету, звіти про виконання програм і бюджету, вивчають і готують питання про стан та розвиток відповідних галузей господарського і соціально-культурного будівництва, інші питання, які вносяться на розгляд ради, розробляють проекти рішень ради та готують висновки з цих питань, виступають на сесіях ради з доповідями і співдоповідями.

<...>

Стаття 52. Повноваження виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради

1. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради може розглядати і вирішувати питання, віднесені цим Законом до відання виконавчих органів ради.

2. Виконавчий комітет ради:

1) попередньо розглядає проекти місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, місцевого бюджету, проекти рішень з інших питань, що вносяться на розгляд відповідної ради.

<...>

Стаття 60. Право комунальної власності

1. Територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини. <...>

3. Територіальні громади сіл, селищ, міст, районів у містах безпосередньо або через органи місцевого самоврядування можуть об'єднувати на договірних засадах на праві спільної власності об'єкти права комунальної власності, а також кошти місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій і створювати для цього відповідні органи і служби.

<...>

6. Доцільність, порядок та умови відчуження об'єктів права комунальної власності визначаються відповідною радою. *Доходи від відчуження об'єктів права комунальної власності зараховуються до відповідних місцевих бюджетів і спрямовуються на фінансування заходів, передбачених бюджетами розвитку.*

<...>

Стаття 61. Місцеві бюджети

1. Органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з Бюджетним кодексом України.

2. Районні та обласні ради затверджують районні та обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних та культурних програм, контролюють їх виконання.

3. Складання і виконання районних і обласних бюджетів здійснюють відповідні державні адміністрації згідно з Бюджетним кодексом України.

4. Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону.

5. *Втручання державних органів у процес складання, затвердження і виконання місцевих бюджетів не допускається, за винятком випадків, передбачених цим та іншими законами.*

Стаття 62. Участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів

1. Держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економним, ефективним використанням коштів та належним їх обліком. Вона гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. У випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету, держава вилучає із місцевого бюджету до державного бюджету частину надлишку в порядку, встановленому Бюджетним кодексом України.

2. *Мінімальні розміри місцевих бюджетів визначаються на основі фінансових нормативів бюджетної забезпеченості з урахуванням економічного, соціального, природного та екологічного стану відповідних територій, виходячи з рівня мінімальних соціальних потреб, встановленого законом.*

Стаття 63. Доходи місцевих бюджетів

1. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

2. Доходи місцевих бюджетів районних у містах рад (у разі їх створення) формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються відповідними міськими радами.

3. Склад доходів місцевих бюджетів визначається Бюджетним кодексом України та законом про Державний бюджет України.

4. Доходи місцевого бюджету зараховуються до загального або спеціального фонду місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України.

5. У складі надходжень спеціального фонду місцевого бюджету виділяються надходження бюджету розвитку, які формуються відповідно до вимог Бюджетного кодексу України.

6. Кошти державного бюджету, що передаються у вигляді дотацій та субвенцій, затверджуються у законі про Державний бюджет України для кожного відповідного місцевого бюджету згідно з Бюджетним кодексом України.

7. Кошти, передані державою у вигляді дотацій та субвенцій, можуть розподілятися Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, міськими (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення), районними радами між відповідними місцевими бюджетами та використовуватися для фінансування спільних проектів відповідних територіальних громад.

Стаття 64. Видатки місцевих бюджетів

1. Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їх розмір і цільове спрямування визначаються відповідними рішеннями про місцевий бюджет; видатки, пов'язані із здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення спільних інтересів територіальних громад, - відповідними рішеннями про районний та обласний бюджети.

2. *Сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради та їх виконавчі органи самостійно розпоряджаються коштами відповідних місцевих бюджетів, визначають напрями їх використання.*

3. Районні, обласні бюджети виконують місцеві державні адміністрації в цілях і обсягах, що затверджуються відповідними радами.

4. Видатки місцевого бюджету формуються відповідно до розмежування видатків між бюджетами, визначеного Бюджетним ко-

дексом України, для виконання повноважень органів місцевого самоврядування.

5. Видатки місцевого бюджету здійснюються із загального та спеціального фондів місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України.

6. У складі витрат спеціального фонду місцевого бюджету виділяються витрати бюджету розвитку.

7. Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаної із здійсненням інвестиційної діяльності, здійснення інших заходів, пов'язаних з розширеним відтворенням, а також на погашення місцевого боргу.

<...>

Стаття 67. Фінансування витрат, пов'язаних із здійсненням органами місцевого самоврядування повноважень органів виконавчої влади та виконанням рішень органів державної влади

1. Держава фінансово забезпечує здійснення органами місцевого самоврядування наданих законом повноважень органів виконавчої влади у повному обсязі за рахунок закріплення за відповідними місцевими бюджетами джерел доходів бюджету, надання трансфертів з державного бюджету, а також передання органам місцевого самоврядування відповідних об'єктів державної власності.

2. Рішення органів державної влади, які призводять до додаткових видатків органів місцевого самоврядування, обов'язково супроводжуються передачею їм необхідних фінансових ресурсів. Вказані рішення виконуються органами місцевого самоврядування в межах переданих їм фінансових ресурсів. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади і попередньо не забезпечені відповідними фінансовими ресурсами, компенсуються державою.

Стаття 68. Утворення цільових фондів

1. Органи місцевого самоврядування можуть утворювати цільові фонди, які є складовою спеціального фонду відповідного місцевого бюджету.

2. Порядок формування та використання цільових фондів визначається положенням про ці фонди, що затверджується відповідною місцевою радою.

Стаття 69. Місцеві податки і збори

1. Органи місцевого самоврядування відповідно до закону можуть встановлювати місцеві податки і збори. Місцеві податки і збори зараховуються до відповідних місцевих бюджетів.

2. За рішенням зборів громадян за місцем їх проживання можуть запроваджуватися місцеві збори на засадах добровільного самооподаткування.

Стаття 70. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах

1. Рада або за її рішенням інші органи місцевого самоврядування можуть здійснювати місцеві запозичення та отримувати позики місцевим бюджетам відповідно до вимог, встановлених Бюджетним кодексом України.

2. Органи місцевого самоврядування можуть у межах законодавства створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміщувати належні їм кошти в банках інших суб'єктів права власності, отримувати відсотки від їх доходів відповідно до закону із зарахуванням їх до доходної частини відповідного місцевого бюджету.

Стаття 75. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування є підзвітними, підконтрольними і відповідальними перед територіальними громадами. Вони періодично, але не менш як два рази на рік, інформують населення про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, місцевого бюджету, з інших питань місцевого значення, звітують перед територіальними громадами про свою діяльність.

<...>

Стаття 76. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед державою

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність у разі порушення ними Конституції або законів України.

<...>

Стаття 77. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед юридичними і фізичними особами

1. Шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування - за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом.

<...>

Європейська хартія місцевого самоврядування

Стаття 3. Концепція місцевого самоврядування

1. Місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення.

2. Це право здійснюється радами або зборами, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи. Це положення жодним чином не заважає використанню зборів громадян, референдумів або будь-якої іншої форми прямої участі громадян, якщо це дозволяється законом.

Стаття 9. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування

1. Органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на свої власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень.

2. Обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає функціям, передбаченим конституцією або законом.

3. Принаймні частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону.

4. Фінансові системи, які складають підґрунтя ресурсів органів місцевого самоврядування, мають достатньо диверсифікований і підвищувальний характер і повинні забезпечувати можливість приводити наявні ресурси, наскільки це практично можливо, у відповідність до реального зростання вартості виконуваних ними завдань.

5. Захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягаря, який вони повинні нести. Такі процедури або заходи не завдають шкоди повноваженням, які органи місцевого самоврядування можуть здійснювати в межах їхньої власної компетенції.

6. Органи місцевого самоврядування інформуються відповідним чином про порядок виділення їм перерозподілених ресурсів.

7. У міру можливості дотації органам місцевого самоврядування призначаються не для фінансування конкретних проектів. Надання дотацій не скасовує основоположну свободу органів місцевого самоврядування проводити свою політику в межах їхньої власної компетенції.

8. Для цілей здійснення позик інвестиційного капіталу органи місцевого самоврядування мають доступ до національного ринку капіталу в межах закону.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ТА САМОПЕРЕВІРКИ

1. Визначіть правову основу бюджетної діяльності місцевого самоврядування в Україні.
2. Основні питання програми економічного та соціального розвитку відповідної адміністративної територіальної одиниці.
3. Складові процесу формування бюджетної політики на наступний рік.
4. Охарактеризуйте бюджетну самостійність місцевих бюджетів.
5. Вкажіть стадії та принципи бюджетного процесу.
6. Учасники бюджетного процесу, їх взаємовідносини.
7. Назвіть основні етапи складання місцевого бюджету.
8. Розкрийте зміст поняття "громадські слухання" відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні".
9. Дайте визначення поняття "видатки бюджету".
10. Вкажіть розмежування видаткових повноважень між рівнями бюджетів.
11. Видатки місцевих бюджетів на виконання власних та делегованих повноважень.
12. Охарактеризуйте процес формування пропозицій розпорядників коштів місцевого бюджету.
13. Планування видатків місцевих бюджетів. Бюджетні запити.
14. Джерела формування бюджету розвитку.
15. Охарактеризуйте суть доходів місцевих бюджетів, їх види за соціально-економічними ознаками.
16. Назвіть принципи побудови системи оподаткування в Україні.
17. Охарактеризуйте розподіл податків і зборів за рівнем запровадження.
18. Як відбувається процес вирівнювання забезпечення жителів адміністративно-територіальних одиниць країни державними гарантіями?
19. Урегулювання законодавчої бази щодо формування доходів місцевих бюджетів.
20. Доходи місцевих бюджетів на виконання власних та делегованих повноважень.
21. Закріплення дохідних джерел за видами бюджетів.
22. Наведіть приклади аналізу чинників, що впливають на дохідну частину місцевих бюджетів.
23. Охарактеризуйте стадії виконання місцевих бюджетів за видатками.
24. Яка роль в управлінні виконанням місцевого бюджету належить органам державної податкової служби?

25. Дайте характеристику основним інструментам управління видатками на місцевому рівні.

26. У чому полягають основні завдання казначейського обслуговування місцевих бюджетів?

27. За яких умов місцеві ради мають право внести зміни до місцевого бюджету?

28. Які існують види бюджетного контролю, у чому їх суть?

29. Хто здійснює і що повинен забезпечувати внутрішній контроль?

30. Охарактеризуйте порядок звітування про виконання місцевих бюджетів.

31. Які державні органи мають право здійснювати зовнішній контроль фінансової діяльності бюджетних установ?

32. Організація аудиту фінансової та господарської діяльності бюджетних установ.

Контрольні тести

Вибрати правильну відповідь.

1. Чи повинні бути прийняті в другому читанні положення необхідні для формування місцевих бюджетів?
 - a. Повинні бути прийняті в обов'язковому порядку.
 - b. У разі неприйняття, переносяться на третє читання.
 - c. Прийняття в обов'язковому порядку передбачено тільки обсягу міжбюджетних трансфертів.
2. Що включають бюджети місцевого самоврядування?
 - a. Бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах.
 - b. Бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань.
 - c. Бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах та їх об'єднань.
3. Коли дозволяється прийняття бюджету з дефіцитом?
 - a. У разі перевищення видаткової частини над доходною.
 - b. У разі наявності обґрунтованих джерел його фінансування.
 - c. Неправильні відповіді а, б.
4. Чи можуть надаватися субвенції на виконання інвестиційних проектів з одного місцевого бюджету іншому?
 - a. Ні, це заборонено Бюджетним кодексом.
 - b. Так, на підставі договору.
 - c. Неправильні відповіді а, б.

5. Коли Кабінет Міністрів України доводить місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам відповідних рад обсяги міжбюджетних трансфертів?
- У 10-денний термін після ухвалення закону про Державний бюджет України в другому читанні.
 - У тижневий термін після ухвалення закону про Державний бюджет України в другому читанні.
 - У двотижневий термін після ухвалення закону про Державний бюджет України в другому читанні.
6. За рахунок чого може покриватися дефіцит бюджету АРК та міських бюджетів по спеціальному фонду?
- За рахунок позичок з іншого бюджету.
 - За рахунок запозичень
 - За рахунок перевиконання доходної частини.
7. Чим визначаються умови та порядок надання субвенції на виконання власних повноважень?
- Постановою Кабінету Міністрів України.
 - Бюджетним кодексом України.
 - Відповідною угодою сторін.
8. У який термін затверджуються місцеві бюджети?
- Не пізніше ніж через тритижневий термін після ухвалення закону про Державний бюджет України.
 - Не пізніше ніж у двотижневий термін після ухвалення за кону про Державний бюджет України.
 - Не пізніше ніж у двотижневий термін після офіційного опублікування закону про Державний бюджет України.
9. Що заборонено Бюджетним кодексом?
- Фінансування бюджетних установ з різних бюджетів.
 - Фінансування видатків, не віднесених до місцевих бюджетів.
 - Правильні відповіді а, б.
10. Назвіть основні критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами.
- Принципу субсидіарності.
 - Повноти надання послуг.
 - Правильні відповіді а, б.
11. З якого бюджету фінансується школа-дитячий садок?
- З районного бюджету.
 - З бюджетів сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань.
 - З бюджетів міст республіканського АРК та міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань.

12. Відповідно до чого визначається перелік захищених статей місцевого бюджету?

- a. Відповідно до переліку, визначеного законом про Державний бюджет.
- b. Відповідно до переліку, визначеного Бюджетним кодексом.
- c. Самостійно визначаються місцевими радами.

13. У який термін повинні бути укладені угоди про передачу видатків на виконання делегованих державних повноважень?

- a. До 1 вересня року, що передує плановому.
- b. До 1 серпня року, що передує плановому.
- c. До 15 серпня року, що передує плановому.

14. Чи можуть сільські, селищні та міські (міст районного значення) ради передавати видатки на виконання власних повноважень районній раді?

- a. Так, якщо це передбачено рішенням районної ради.
- b. Так, за спільним рішенням відповідних рад та з передачею коштів у вигляді міжбюджетного трансферту.
- c. Ні.

15. За рахунок чого може покриватися дефіцит загального фонду бюджету АРК та міських бюджетів?

- a. За рахунок залишку коштів на початок року при невиконанні дохідної частини бюджету.
- b. За рахунок перевиконання дохідної частини.
- c. Неправильні відповіді а, b.

16. З якого моменту податки, збори та інші доходи визнаються зарахованими в дохід місцевого бюджету?

- a. З моменту зарахування на рахунки органів стягнення.
- b. З моменту зарахування на рахунок відповідного бюджету.
- c. Неправильні відповіді а, b.

17. За рахунок яких коштів проводиться фінансування місцевих програм соціального захисту окремих категорій населення?

- a. За рахунок субвенції.
- b. За рахунок доходів, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів.
- c. Правильні відповіді а, b.

18. До доходів бюджетів сіл, селищ та міст районного значення, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів належать:

- a. Місцеві податки і збори.
- b. Плата за землю.
- c. Правильні відповіді а, b.

19. Який відсоток надходжень від місцевих податків і зборів зараховується до бюджету місцевого самоврядування?
- 50 %
 - 75 %
 - 100 %.
20. Чим встановлені пільги зі сплати місцевих податків і зборів?
- Податковим кодексом України.
 - Рішенням органів місцевого самоврядування.
 - Законом про Державний бюджет на відповідний рік.
21. Хто здійснює контроль за правильним та своєчасним справлянням збору за місця для паркування транспортних засобів?
- Фінансовий відділ міськвиконкому (органи місцевого самоврядування)
 - Державтоінспекція.
 - Податковий орган.
22. Яким чином визначаються строки сплати місцевих податків і зборів?
- А. Рішенням відповідної ради.
 - В. Податковим Кодексом.
 - С. Наказами Державної податкової служби України.
23. Хто затверджує коригуючі коефіцієнти фінансових нормативів бюджетної забезпеченості?
- Міністерство фінансів України.
 - Кабінет Міністрів України.
 - Верховна Рада України.
24. Чи включається надходження плати за землю при визначенні індексу відносної податкоспроможності?
- Так, області та району, оскільки ці надходження враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.
 - Так, оскільки входять до прогнозного обсягу кошика доходів.
 - Не включається нікому.
25. На основі яких показників розраховується індекс відносної податкоспроможності?
- На основі даних про фактичне нарахування податків і зборів до відповідного бюджету.
 - На основі даних про касове виконання відповідного бюджету, плюс недоїмка, мінус переплата.
 - На основі даних про фактичне виконання відповідного бюджету, плюс втрати від пільг.

26. Для чого використовується фінансовий норматив бюджетної забезпеченості?
- Для визначення обсягу бюджетних програм.
 - Для визначення розподілу міжбюджетних трансфертів.
 - Для визначення видаткових потреб місцевого бюджету.
27. Які трансферти передбачені в Державному бюджеті?
- Дотація вирівнювання.
 - Кошти, що передаються до Державного бюджету.
 - Правильні відповіді а, б
28. На підставі чого визнається факт перевиконання доходної частини місцевого бюджету?
- На підставі офіційних висновків місцевого фінансового органу.
 - На підставі офіційних аудиторських висновків.
 - На підставі офіційних висновків фіскальних органів.
29. До чого застосовується коефіцієнт вирівнювання?
- До обчисленого за формулою обсягу дотації вирівнювання.
 - До обчисленого за формулою обсягу коштів, що підлягає передачі до Державного бюджету.
 - Правильні відповіді а, б.
30. Який порядок затвердження форм податкового розрахунку на місцеві податки і збори?
- Рішенням органів місцевого самоврядування.
 - Постановою Кабінету Міністрів України.
 - Наказом Державної податкової адміністрації України.
31. Що таке бюджетне призначення?
- Повноваження, надане головному розпоряднику бюджетних коштів.
 - Бюджетне асигнування.
 - Бюджетне зобов'язання.
32. Яка мінімальна межа визначення факту перевиконання доходної частини місцевих бюджетів для внесення змін до рішення про місцевий бюджет?
- 10 відсотків.
 - 15 відсотків.
 - 5 відсотків.
33. Що є підставою про створення спеціального фонду?
- Бюджетний кодекс.
 - Рішення відповідної ради.
 - Закон про Державний бюджет.

34. Чи передбачено Бюджетним кодексом надання позичок з одного бюджету іншому?
- Так.
 - Ні.
 - Так, виключно на покриття тимчасових касових розривів.
35. За рахунок чого може покриватися дефіцит обласних, районних бюджетів?
- За рахунок запозичень.
 - За рахунок перевиконання доходної частини.
 - Затвердження бюджету з дефіцитом не допускається.
36. Що є підставою для призупинення бюджетних асигнувань?
- Несвоєчасне та неповне подання звітності.
 - Нецільове використання бюджетних коштів.
 - Правильні відповіді а, б.
37. Які заходи застосовуються до розпорядників бюджетних коштів?
- Зупинення операцій з бюджетними коштами.
 - Зменшення бюджетних асигнувань на суму нецільового використання.
 - Правильні відповіді а, б.
38. Назвіть термін можливого зупинення операцій з бюджетними коштами?
- До десяти днів.
 - До двадцяти днів.
 - До тридцяти днів.
39. Державна казначейська служба здійснює платежі за дорученнями розпорядників бюджетних коштів у разі:
- Наявності в розпорядника бюджетних асигнувань.
 - Відповідності напрямів використання.
 - Правильні відповіді а, б.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
РОЗДІЛ I. ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	4
РОЗДІЛ II. БЮДЖЕТ І БЮДЖЕТНИЙ УСТРІЙ В УКРАЇНІ. ПРОЦЕДУРА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	8
РОЗДІЛ III. СКЛАДАННЯ, РОЗГЛЯД ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОСНОВІ ПОЛОЖЕНЬ БЮДЖЕТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ)	14
РОЗДІЛ IV. СКЛАД МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ. БЮДЖЕТНА КЛАСИФІКАЦІЯ	24
РОЗДІЛ V. ШЛЯХИ НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ. МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ	52
РОЗДІЛ VI. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС І МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ НА РІВНІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	68
РОЗДІЛ VII. БЮДЖЕТ РОЗВИТКУ	81
РОЗДІЛ VIII. ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ В БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ	87
РОЗДІЛ IX. ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОСНОВІ ПОЛОЖЕНЬ БЮДЖЕТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	99
РОЗДІЛ X. КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ КОШТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	111
РОЗДІЛ XI. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	116
ГЛОСАРІЙ	129
ДОДАТКИ	141
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	151
КОНТРОЛЬНІ ТЕСТИ	152

